

T.C.

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

İslâm Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**FEQİYE TEYRAN'IN SU ŞİİRİ İLE FUZÛLÎ'NİN SU
KASİDESİ'NİN KARŞILAŞTIRILMASI**

Hamdullah ASKAR

22936007

Danışman

Doç. Dr. M. Sait MERMUTLU

Diyarbakır 2024

T.C.

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

İslâm Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**FEQİYE TEYRAN'IN SU ŞİİRİ İLE FUZÛLÎ'NİN SU
KASİDESİ'NİN KARŞILAŞTIRILMASI**

Hamdullah ASKAR

22936007

Danışman

Doç. Dr. M. Sait MERMUTLU

Diyarbakır 2024

TAAHHÜTNAME
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “Feqiye Teyran’ın *Su Şiiri* ile Fuzûlî’nin *Su Kasidesi*’nin Karşılaştırılması” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı taahhüt eder, tezimin/projemin kağıt ve elektronik kopyalarının Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

.../.../2024

Hamdullah ASKAR

T.C

DİCLE ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

DİYARBAKIR

Hamdullah ASKAR tarafından yapılan “Feqiye Teyran’ın Su Şiiri ile Fuzûlî’nin Su Kasidesi’nin Karşılaştırılması” konulu bu çalışma, jürimiz tarafından İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir

Jüri Üyesinin

Ünvanı

Adı Soyadı

Başkan: Doç. Dr. Mehmet Sait Mermutlu

Üye : Dr. Mahmut Asker KÜÇÜKKAYA

Üye : Doç. Dr. Halil Batur

Tez Savunma Sınavı Tarihi: 25/09/2024

Yukarıdaki bilgilerin doğruluğunu onaylarım.

.../.../2024

Doç. Dr. İbrahim TAVUKÇU

ENSTİTÜ MÜDÜRÜ

(MÜHÜR)

ÖN SÖZ

İslâmiyet'ten önce sözlü Arap edebiyatı ileri bir seviyede idi. Vahyin nüzulünden sonra hem ezberlenen ve hem yazılan Kur'ân-ı Kerim icazı ve belağatı ile Arap edebiyatını hem sözlü hem yazılı manada ileri bir noktaya getirdi. Kur'ân'ın feyzi ve bereketi ile İslâm'a dahil olan her millet edebiyat alanında çok büyük bir ilerleme katetti. Biz İslâm'a dâhil olan bu milletlerin İslâmiyet'ten etkilenerek çıkardıkları eserlerin bütününe İslâm edebiyatı diyoruz.

İslâm'ın edebi kaynağından çok muazzam şahıslar ortaya çıktı. Bu şahısların ortaya koydukları her bir eser tazeliğini ve diriliğini her zaman korumaktadır. Zaman yaşlandıkça onlar gençleşmektedir. Söylemleri bizim için ders mahiyetinde olmaktadır.

Biz bu çalışmamızda İslâm edebiyatının gül demetinden nadide bir gülü olan Feqiye Teyran'ı ve şairlerin üstadı olan Fuzûlî'yi ele alacağız. Fuzûlî'nin *Su Kasidesi* ile Feqiye Teyran'ın *Ey Av u Av* (Ey Su) şiirinin ortak ve farklı yönlerini ele almaya çalışacağız. Bu iki şairin dilleri, bölgeleri ve kültürleri farklı olsa da meramları, dertleri, sevinçleri aynı olmuştur. Aynı değirmene su taşımışlar, söylemleri Allah ve Resûl olup gayeleri hak ve hakikat olmuştur. Yaşayışları zühd ve takva olmuştur. Biz bu çalışmamızda bu iki şairin farklılıklar içindeki benzerliklerini ifade etmeye çalışacağız.

Çalışmamız önsözden sonra üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde “*Suyun İnancımızda ve Kültürümüzdeki Yeri*” ve “*Kürt ve Türk Edebiyatlarında Suyun Yeri*” hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde Fuzûlî ve Feqiye Teyran'ın hayatları sırasıyla “*Şairlerin Hayatı ve Edebi Kişilikleri*” başlığı altında aktarılmıştır. İkinci bölümde mevzubahis olan eserlerin “*Tür ve İçerikleri*” hakkında bilgi verildikten sonra Üçüncü bölümde de “*Eserlerin Konusu Dili ve Üslubu*” ele alınmıştır. Konu seçiminde rehberlik eden ve dersleriyle bize yol gösteren hocamız Doç. Dr. M. Sait

MERMUTLU ve çalışmamızı okuyup incelemeye çalışan arkadaşlarıma en içten teşekkürlerimi sunarım.

Hamdullah ASKAR

Diyarbakır 2024

ÖZET

İslâm ilk olarak Arap, Fars, Türk ve Kürt kültürlerini, daha sonra diğer milletlerin kültürlerini kendi içinde mezcederek İslâm medeniyeti'ni meydana getirmiştir. İslâm ile beraber bu milletlerin etkileşimi artmıştır. Her bir milletin dili, kültürü ve edebiyatı kendi içinde kendisini muhafaza ederek İslâm Medeniyeti'ne katkı sağlamıştır. İslâm edebiyatı da bu milletlerin dilini ve kültürünü kendi içinde barındırdığı gibi dilini ve kültürünü de zenginleştirmiştir. Bunun en güzel örneklerinden biri de Feqiye Teyran'ın *Ey Av u Av* şiiri ile Fuzûlî'nin *Su Kasidesi*'dir. Her iki şair birbirinden farklı coğrafyalarda yaşamış olup ve farklı dillerde eser yazmalarına rağmen neredeyse aynı duygular içerisinde bulunarak “su” motifini İslâmi bir perspektifle ele almışlardır.

Hususen bu iki esere, genelde ise İslâm Medeniyeti'ndeki diğer eserlere baktığımızda İslâm edebiyatının ne kadar zengin olduğunu görürüz. Biz bu çalışmamızda İslâm edebiyatının zenginliğini vurgulamak istemenin yanı sıra İslâm edebiyatında suyun yerini mukayeseli olarak ortaya koymak istedik. Bu doğrultuda ilk olarak suyun mahiyeti üzerinde durup sonra her iki şairimizin hayatlarından bahsedeceğiz. Her iki eserin içerik ve türleriyle birlikte ortak ve farklı yönlerini anlatmaya gayret edeceğiz.

Anahtar Sözcükler: Fuzûlî, Av, Su, Kıyas, Kaside, Feqiye Teyran

ABSTRACT

Islam first created the Islamic Civilization by combining the Arab, Persian, Turkish and Kurdish cultures, and then the cultures of other nations within itself. Together with Islam, the interaction of these nations has increased. The language, culture and literature of each nation has contributed to Islamic Civilization by preserving itself within itself. Islamic literature also contains the language and culture of these nations within itself. Islamic literature has enriched the language and culture of these nations. One of the best examples of this is Feqiye Teyran's poem O Av u Av and Fuzuli's Water Eulogy. Although both poets lived in different geographies and wrote works in different languages, they were almost in the same emotions and considered the “water” motif from an Islamic perspective. When we look at these two works in particular and other works in the Islamic Civilization in general, we see how rich Islamic literature is. In this study, we wanted to emphasize the richness of Islamic literature, as well as to explain the importance of water in Islamic literature by comparison. In this direction, we will first focus on the nature of water. Then we will talk about the lives of both our poets. After talking about the content and types of both works, we will try to explain the common and different aspects of the works.

Keywords: Fuzuli, Water, Comparison, Ode, Feqiye Teyran

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖN SÖZ.....	I
ÖZET.....	III
ABSTRACT	IV
İÇİNDEKİLER	V
KISALTMALAR	VII
GİRİŞ	1
1.İÇERİK VE YÖNTEM.....	2
1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	2
1.2. Araştırmanın Yöntemi	3
1.3. Araştırmanın Sınırlıkları.....	4
2.ARAŞTIRMANIN TEORİK ÇERÇEVESİ	8
2.1. Karşılaştırmalı Edebiyat	8
2.2. Klasik ve Halk Edebiyatımızda Metinler Arasılık	11
2.3. 16. Yüzyılda İslâm Edebiyatı	12
3.SUYUN İNANCIMIZDA VE KÜLTÜRÜMÜZDEKİ YERİ	14
3.1. Suyun Kürt ve Türk Edebiyatı’ndaki Yeri	16
BİRİNCİ BÖLÜM.....	20
ŞAİRLERİN HAYATI VE EDEBİ KİŞİLİKLERİ	20
1.1. Fuzûlî’nin Hayatı ve Edebi Kişiliği.....	20
1.2. Feqiye Teyran’ın Hayatı ve Edebi Kişiliği.....	26
1.3. Şairlerin Hayatları ve Edebi Kişiliklerinin Karşılaştırılması.....	41
İKİNCİ BÖLÜM	44
ESERLERİN TÜR VE İÇERİKLERİ	44
2.1. Fuzûlî’nin Su Kasidesi	58
2.2. Feqiye Teyran Ey Av u Av Şiiri.....	64
2.3. Şiirlerin “Edebi Sanatlar” Açısından Karşılaştırılması	74

2.4. Şiirlerin Dış Yapı(Şekil) Özellikleri Açısından Karşılaştırılması	77
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	80
ESERLERİN KONUSU DİLİ VE ÜSLUBU	80
3.1. Şiirlerin Konu, Bakış Açısı, Ana- Ara Fikir Açısından Karşılaştırılması	80
3.1.1. Kişileştirmeler.....	80
3.1.2. Suyun Hal ve Yapısı	83
3.1.3. Suyun Hikmeti ve Kudreti	86
3.1.4. Suyun İşlevi	91
3.2. Şiirlerin Dil ve Üslup Açısından Karşılaştırılması.....	97
3.2.1. Yazılma Sebepleri	98
3.2.2. Su Motifinin Kullanımı.....	101
3.2.3. Düşünce Bağlamındaki Farklılıklar	107
SONUÇ.....	113
KAYNAKÇA	116
EKLER.....	120

KISALTMALAR

<i>Ar.</i>	Arapça
<i>Ayr.</i>	Ayrıca
<i>a.e.</i>	Aynı eser
<i>bkz.</i>	Bakınız
<i>böl.</i>	Bölüm
<i>bs.</i>	Baskı, basım
<i>C.</i>	Cilt
<i>çev.</i>	Çevirmen
<i>Ayr.</i>	Ayrıca
<i>DÜ</i>	Dicle Üniversitesi
<i>ed.</i>	Edebiyat
<i>Hız.</i>	Hazreti
<i>İA.</i>	İslâm Ansiklopedisi
<i>İng.</i>	İngilizce
<i>K.</i>	Karar
<i>mad.</i>	Madde
<i>No.</i>	Numara
<i>TDV.</i>	Türkiye Diyanet Vakfı
<i>Terc.</i>	Tercüme
<i>s.</i>	Sayfa
<i>S.</i>	Sayı
<i>vb.</i>	Ve benzeri
<i>vd.</i>	Ve diğerleri

vr. Varak
yy. Yüzyıl

GİRİŞ

Kur'ân- ı Kerim'in nüzulünden itibaren İslâm kendi medeniyetini oluşturmaya başlamıştır. Hz. Peygamber (s.a.v) ilk olarak İslâm'ın temel esaslarını anlatmış daha sonra İlahi emirler doğrultusunda toplumu şekillendirme yoluna gitmiştir. Hz. Muhammed İslâm'dan önceki kültür ve medeniyeti bütünüyle reddetmediği gibi bir bütün olarak da kabul etmemiştir. İslâm'ın ruhuna aykırı olan kültürel alışkanlıkları net bir ifadeyle reddetmiştir. Ancak İslâm düsturlarına muarız olmayan kültürel mirası ise İslâm'a dâhil etmiştir. Böylece İslâm kendi yapısına uygun önceki medeniyetlerden de istifade edip yeni bir medeniyeti insanlığa kazandırmıştır. Süreç içerisinde yeni toplulukların İslâm'a dahil olmasıyla İslâm Medeniyeti daha da geniş bir perspektife ulaşmıştır.

İslâm, fethedilen topraklarda dili, dini, kültürü, örf ve adetleri bir zenginlik olarak görmüştür. Herkesin kendi kültürünü rahatça yaşamasına müsaade ettiği gibi farklı dinlere de bir dayatma içerisine girmemiştir. Bu adil yapısı sebebiyle insanların gönlüne girebilmiş ve İslâmiyet'in hızlıca yayılmasını sağlamıştır. Müslümanlaşan bu toplumların musiki, edebiyat, mimari gibi pek çok birikimlerini İslâm'a hizmet amacıyla kullanmışlardır. Dolayısıyla İslâm Medeniyeti farklılıklar içerisinde zenginliği ve çokluktan birliği tesis etmiştir.

Bu çalışmamızdaki amaçlarımızdan biri de İslâm'ın ne kadar zengin bir medeniyete sahip olduğunu göstermek, İslâm Medeniyeti'nin birleştirici gücüne bir kez daha işaret ederek, İslâm'ın hitap ettiği toplumu, Medeniyet ölçeğinde değerlendirerek nasıl muhatap aldığını göstermektir. İşte tam da bu ifade kapsamında ele aldığımız çalışmamızın konusu ise hemen hemen aynı dönemde yaşamış Feqiye Teyran'ın (1564-1632) “*Ey Av u Av*” şiiri ile Fuzûlî'nin (1494?- 1556) “*Su Kasidesi*”nin mukayesesidir. Öncelikle bu iki şairin hayatlarını ve şiirlerinde işledikleri su motifinin ortak ve farklı yönlerini ele alacağız.

1. İÇERİK VE YÖNTEM

1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmamızda Feqiye Teyran'ın *Ey Av u Av* şiiri ile Fuzûlî'nin *Su Kasidesi*'ni rastgele seçmedik. Feqi ve Fuzûlî'nin hem aynı dönemde yaşamaları hemde su ile ilgili eserler ortaya koymaları çalışmamızın seçimini oldukça etkiledi. Fuzûlî'nin iman esaslarından biri olan Peygamber'e iman konusunu mükemmel bir dille anlatıp edebiyat tarihine hem ismini hem *Su Kasidesi* adlı eserini unutulmayacak şekilde yazmıştır. Feqiye Teyran da iman esaslarından olan Allah'a İmanı *Ey Av u Av* (Ey Su) şiiriyle anlatarak edebiyat tarihine altın harflerle ismini yazdırmayı başarmıştır. Bu iki eser farklı dillerde yazılmıştır. İslâm esaslarının farklı konularını ele almıştır. Ancak iki eser su motifini kullanmıştır. Su motifini kullanmakla beraber bazen farklı bazen de aynı edebi sanatları aktarmışlardır. Bu iki eser asırlar önce yazılmışlardır. *Ey Av u Av* şiiri Kürtçe yazılan edebi eserlerin arasında ölümsüz bir eserdir. Fuzûlî'nin *Su Kasidesi* de zaman geçtikçe kendisine olan ilgiyi arttıran ve tazeliğinden hiçbir şekilde ödün vermeyen Türkçe yazılmış eserlerin başında gelmektedir. Çalışmamızda iki başyapıt olan bu eserlerin ortak ve farklı yönlerini ortaya koyarak İslâm edebiyatına katkı sağlayacağı kanaatindeyiz.

Karşılaştırmalı çalışmamız, İslâm edebiyatında büyük öneme sahip olan bu iki eserin ortak ve farklı yönlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bununla beraber bu iki şairin İslâm Medeniyeti'nin ortak paydaşları olduğunu aktarmak ve bu iki eserin İslâm edebiyatında büyük bir öneme sahip olduğunu ifade etmeyi amaçlamaktadır. Cemil Meriç gibi büyük düşünürler Dünya edebiyatının insanlığın fikren kemâlata ulaşmasına hizmet ettiğini savunur. Yani edebiyat bir bölgeye, bir millete veya bir medeniyete ait değildir. Edebiyat insanlığa hizmet içindir. Bir medeniyetin edebi çalışmaları farklı medeniyetleri etkilediği gibi katkı da sağlamıştır. Bu nedenle edebiyat noktasında yeni fikirler elde edebilmek ve kendi kültürünün artısını veya eksikliğini anlayabilmek için diğer kültür ve medeniyetlere ait eserleri incelemenin gerekliliği ortadadır. Dolayısıyla İslâm Medeniyeti'ne ait bu iki eserin “Su” motifini

farklı dillerde ve tarzlarda yazarak özelde İslâm edebiyatına genel de ise Dünya edebiyatına fikri anlamda katkı sağladığı aşikârdır.

Giriş bölümünden sonra Üç bölümden müteşekkil olan bu çalışmamızın İlk bölümünde Fuzûlî ve Feqiye Teyran'ın hayatları ve edebi kişilikleri hakkında bilgi verilmektedir. Zira eseri meydana getiren şahsiyetlerin doğdukları ortam, gördükleri eğitim ve muhatap oldukları edebi atmosfer anlaşılmadan meydana getirdiği eser de hakiki manada anlaşılmaz ve tahlil edilemez. Bu nedenle şairlerin doğup yaşadıkları yerler hakkında bilgi verdik. Hangi devlet ve sultanların himayesinde oldukları ve ne tür eser verdiklerini irdelemeye çalıştık.

İkinci bölümde ise ilk olarak *Su Kasidesi*'nin edebi türünü, kasidede kullanılan edebi sanatları, kasidenin konusu ve kullanılan dil hakkında bilgi verdik. Yine aynı şekilde Feqiye Teyran'ın *Su Şiiri*'nde kullanılan edebi sanatlar, şiirin dış yapı(şekil) ve şiirde kullanılan dil belirtilmiştir. Bu iki eserin yazılma sebepleri ve eserde hangi konular anlatılmışsa onları tespit edip aktarmaya çalıştık

Son bölümde ise iki şiirde kullanılan edebi sanatlar ve şiirin muhtevası hakkında benzerlik ve farklılıklar tespit edilmiş, tablo olarak sunulmuş, benzerlik ve farklılık oranları ikinci bir tabloda gösterilmiştir. Dolayısıyla iki şiirin türü, edebi sanatları, konusu, yazılma sebepleri ve aynı zamanda iki şairin hayatları bu çalışmamızda karşılaştırılmıştır.

1.2. Araştırmanın Yöntemi

Diğer bilimlerde olduğu gibi edebiyat bilimi sahasında da yapılan çalışmalarda kanıt ve yöntem oldukça önemlidir. Edebiyat alanında yapılan çalışmalarda yöntem farklılık arz ederken kanıt ise bizzat eserin kendisi olmaktadır. *Metne Dayalı İncele* yönteminde eserin konusu ve edebi içeriğinin yanı sıra şairin hayatı ve yazdığı diğer

eserler ele alınır. Aynı zamanda şairin yaşadığı dönemdeki “*Edebiyat atmosferi*” ve şairin etkilendiği diğer şahsiyetler üzerinde değerlendirme yapılır.¹

Edebiyat alanında yapılan çalışmalar metnin incelenmesi, metnin neşri ve edebiyat tarihi çalışmalarıdır.² Ancak bir metin incelenirken yazarın doğup yaşadığı yer, yazdığı diğer eserler, gördüğü eğitim ve muhattap olduğu kitle anlaşılmadan incelenen metin hakiki manada anlaşılmaz ve bilimsel veri olmaktan da uzak olur. Öyle ki karşılaştırmalı edebiyat alanında yazar ve eseri hakkında mutlak manada bilgi verilmesi gerekir. Çünkü farklı dille yazılan iki eserin farklı kültür ve medeniyetlere ait olduğu göz ardı edildiğinde yazarın eseri yazmadaki amacı ve eserinde değinmek istediği konular anlaşılmaz.

Mukayeseli çalışmamızda *Metne dayalı inceleme* yönteminden olan ve Tieghem’in isimlendirdiği³ tematoloji yöntemi kullanılmıştır. Çalışmamızın özü mahiyetindeki Üçüncü bölümde her iki eserde de kullanılan *Su* motifinin yapısı, işlevi, hikmeti ve eserin düşünsel yapısının ortak ve farklı yönleri ele alınarak yine aynı şekilde yöntem takip edilmiştir.

1.3. Araştırmanın Sınırlıkları

Feqiye Teyran ve Fuzûlî 16. Yüzyıl şairlerindendirler. Ancak bu iki şairin eserlerinin farklı dillerde yazılmış olması ve farklı kültüre ait olması çalışmamızda sınırlılık oluşturmaktadır. Dil ve kültür farklılığına ilave olarak *Mukayeseli edebiyat* alanındaki problemler de eklenince yaşanan sınırlılıklar daha da belirginleşmektedir.

Dillerin farklı olmasının getirdiği problemler beraberinde çeviri sıkıntısını da getirmektedir. Çünkü şiirin çeviriye uğraması şiirin barındırdığı değer in yarısına inmesi demek oluyor. Bir öykünün çeviriye uğraması ile şiirin çeviriye uğraması aynı

¹ Paul Van Tieghem, *Mukayeseli Edebiyat* (İstanbul: Büyüyenay, 2017), 95.

² Tieghem, *Mukayeseli Edebiyat*, 95.

³ Tieghem, *Mukayeseli Edebiyat*, 146.

değildir.⁴ Mukayeseli edebiyat bilimine yapılan en büyük eleştiride çeviri alanında yapılmaktadır. Nitekim bu eleştiriye Tieghem’de katılır.⁵

Yine aynı şekilde Feqi’nin kullandığı dil günümüz Kürtçe’sine çok yakınken Fuzûlî’nin kullandığı Türkçe ise günümüz Türkçe’sinden çok farklıdır. Bu bağlamda her iki şiirde de Arapça ve Farsça kelime, deyim ve terkipler oldukça fazla kullanılmıştır. Bu durum çalışmamıza sınırlılık getirmektedir.

Çalışmamıza sınırlılık getiren diğer bir konu ise Fuzûlî’nin *Su* şiiri, kasidenin özelliklerini taşıırken Feqi’nin *Ey Av u Av* şiiri Allah’a duyulan sevgiyi anlatsa da kaside de olması gereken özellikleri taşımamaktadır. Kasideler genel itibariyle aruz ölçüsü ile yazılırken *Ey Av u Av* şiiri aruz ölçüsüyle yazılmamıştır. Kasideler genellikle nazım birimi beyitlerden oluşur. *Ey Av u Av* Şiirinin nazım birimi dörtülerden oluşmaktadır. Dolayısıyla tür ve nazım birimi açısından da birbirinden farklılık arz etmektedir. Mukayeseli edebiyatta bahsettiğimiz bu farklılıklar yapılan çalışmaya sınırlılık getirmektedir.

1.4. Araştırmada Kullanılan Kaynaklar

“Feqiye Teyran’ın *Ey Av u Av* şiiri ile Fuzûlî’nin *Su Kasidesi*’nin Karşılaştırılması” adlı çalışmamız için başvurduğumuz kaynakları şu beş gruba ayırabiliriz:

- A) Karşılaştırmalı edebiyat bilimi ile ilgili kaynaklar
- B) Suyun hayatiliğini konu edinen kaynaklar
- C) Fuzûlî ve Feqi’nin hayatları ile ilgili kaynaklar
- D) *Su Kasidesi* ve *Ey Av u Av* şiiri ile ilgili kaynaklar
- E) İslâm Sanat Felsefesi ve İslâm edebiyatı ilgili kaynaklar

Karşılaştırmalı edebiyat bilimi kuramcısı olan Paul Van Tieghem’in kaleme aldığı “*Mukayeseli Edebiyat*” adlı kitap, çalışmamızın teorik çerçevesi açısından en

⁴ Mina Urgan, *İngiliz Edebiyatı Tarihi* (Yapı Kredi Yayınları, 2020), 226.

⁵ Tieghem, *Mukayeseli Edebiyat*, 72.

önemli kaynak olarak kullanılmıştır. Aynı zamanda Gürsel Aytaç'ın “*Karşılaştırılmalı Edebiyat Bilimi*” adlı kitabı karşılaştırmalı edebiyat noktasında çalışmamıza büyük bir katkı sağlamıştır. Necla Safa'nın⁶ “*Tasavvufi ve Psikolojik Bir Bakış Açısıyla Su Mucizesinin Bilimsel İncelenmesi*” çalışması *Suyun Kutsaliyeti* adlı başlığımızda temel kaynak olarak kullanılmıştır.

Şairlerin hayatlarını ele aldığımız birinci bölümde Feqiye Teyran'ın hayatını aktarırken en birincil kaynak öncelikle Feqiye Teyran'ın kendi yazdığı şiirleridir. Çünkü Feqi, doğduğu yeri, yaşını ve lakabını eserlerinde açıkça belirtmiştir. Bu yüzden Feqiye Teyran'ın Divan'ı onun hayatı hakkında bilgi edinmemiz açısından en önemli kaynaktır. Feqi'nin Divan'ını derleyip toparlayan M. Xalid Sadını, Feqi'nin divanını “*Feqiye Teyran*” ismiyle yayınlamıştır. Sadını'nin bu çalışması Feqiye Teyran için kullandığımız temel kaynaklardandır.

Feqiye Teyran'ın şiirlerinin büyük çoğunluğu günümüz Kürtçe'si ile rahatça anlaşılabilir. Bu yüzden Feqi'nin *Ey Av u Av* şiirinin büyük çoğunluğu tarafımızca Türkçe'ye çevirildi. Ancak Feqi'nin *Su Şiiri*'nde ve Feqiye Teyran'ın diğer şiirlerinde geçen bazı kelimelerin çevirisi için Kadri Yıldırım'ın “*Feqiye Teyran Divan Çeviri ve Analizi*” kitabına ve Ali Karadeniz'in “*Feqiye Teyran Diwan*” adlı kitabına başvurulmuştur.

Çalışmamızda Fuzûlî'in hayatını ve eserlerini İslâm Ansiklopedisi'nde kaleme alan Abdulkadir Karahan, Fuzûlî hakkında geniş bir bilgiye ulaşmamızı sağlamıştır. Aynı şekilde Fuzûlî'nin *Su Kasidesi*'ni çeşitli yönlerden kaleme alan Ömer Demirbağ'ın “*Su Kasidesi'nde Özgünlükler Üzerine*” adlı çalışması, Haluk İpekten'in “*Fuzûlî; Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Bazı Şiirlerinin Açıklamaları*”, İskeder Pala'nın “*Su Kasidesi Şerhi*”, Adem Çalışkan'ın “*Su Kasidesi Şerhi*” adlı kitaplar Fuzûlî hakkında gerekli malumata ulaşmamızı sağlamıştır.

⁶Necla Safa, *Tasavvufi ve Psikolojik Bir Bakış Açısıyla Su Mucizesinin Bilimsel İncelenmesi* (Dicle Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2022)

Son olarak çeşitli şiirlerin birbiriyle kıyaslandığı bazı makaleler ile tezler ve Feqiye Teyran ile Fuzûlî'nin Su şiirlerini ele alan çeşitli makaleler incelenmiş ve çalışmamıza yarar sağlayabilecek farklı kaynaklarda kaynakçada sunulmuştur.

2. ARAŞTIRMANIN TEORİK ÇERÇEVESİ

2.1. Karşılaştırmalı Edebiyat

Karşılaştırmalı edebiyat (Comparative Literature) ilk olarak 1827 senesinde Sorbanne’de verilen derslerde Abel François Villemain tarafından kullanılmıştır. Farklı bilim dallarında karşılaştırma usulü 18. yüzyılda oluşmaya başlarken Edebiyat alanında karşılaştırma usulünün var olması 19. yüzyıl sonlarında varolmuştur. Karşılaştırmalı edebiyat Fransa’da ilk olarak şekillenmeye başlayıp siyasi bir amacı da taşımaktadır. Bu amaç Avrupa Birliği şuurunu meydana getirmektir.⁷ Böylece bu amaç doğrultusunda Avrupa ülkeleri arasında “Avrupa Ruhu”nu oluşturma ve Avrupa edebiyatını meydana getirmek ve zenginliğini oluşturmaktır. Dolayısıyla küreselleşen dünyada kendi içinde etkileşimini arttırmak isteyen Avrupa ülkeleri Karşılaştırmalı edebiyatı müstakil bir edebiyat bilimi olarak şekillendirdiler. Avrupa ülkelerinden sonra diğer ülkeler de bu bilim dalını önce Üniversitelerinde ders olarak okuttu ve daha sonra ise “*Karşılaştırmalı edebiyat*” Üniversitelerde müstakil bir alan haline dönüştü.

Türkiye’de ise karşılaştırmalı edebiyat ile ilgili çalışma Paul Van Tieghem’in Mukayeseli Edebiyat kitabını 1943’te Fransızcadan Türkçe’ye çeviren Yusuf Şerif Kılıçel’e aittir. Dolayısıyla karşılaştırmalı edebiyat çalışmaları 20. yüzyılda başlamıştır. Cemil Meriç’in doğu ve batı edebiyatını Dünya edebiyatının bir parçası olarak görmesi ve dünya edebiyatının bir bütün olup insanlığın fikirsel kalkınması için bir araç olduğunu belirtmesi Türkiye’de karşılaştırmalı edebiyatın temelini hazırlamıştır.⁸

Karşılaştırmalı edebiyatın tanımı, görevi ve amacı ile ilgili pek çok farklı görüş mevcuttur. Karşılaştırmalı edebiyatın görevi ve amacını “...*farklı dillerde yazılmış iki eseri konu, düşünce ya da biçim bakımından incelemek; ortak, benzer ve farklı yanlarını tespit etmek; nedenleri üzerine yorumlar getirmektir. Karşılaştırmanın*

⁷ Gürsel Aytaç, *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi* (Say Yayınları, 2013), 126.

⁸ Cemil Meriç, *Kırk Ambar 1 / Rûmuz-ül Edeb* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2016), 46.

yöntem olarak yararı şudur; birden fazla eseri ya da yazarı incelemek, her şeyden önce eleştirel mesafe ve nesnellik sağlar. Karşılaştırma rasgele iki eser üzerinde yapılamaz, söz konusu eserlerin “karşılaştırılabilir” özellik göstermesi beklenir. Bu özellik ise konuda, motifte, anlatım tekniğinde benzerlik, etkiler vb. ilişkiler varsa ya da var gibi geliyorsa mevcuttur.”⁹ diye aktarmak yerinde olacaktır. Ancak karşılaştırmalı edebiyatın uygulanması için karşılaştırılan iki eserin farklı dillerde olması gerekmez. Çünkü Milletlerarası edebiyat içindeki iki farklı eser karşılaştırılabildiği gibi Milli edebiyattaki iki farklı eser de karşılaştırılabilmektedir. Yani karşılaştırmalı edebiyatta yerli bir eser yerli bir eserle, yabancı bir eser yabancı bir eserle veya yerli bir eser yabancı bir eserle karşılaştırılabilir.¹⁰

Karşılaştırmalı edebiyatın tanımını Claude Pichois ve M. Rousseau şöyle yapar: “*Karşılaştırmalı edebiyat; analogi, akrabalık ve etkileşim bağlarının araştırılması suretiyle, edebiyatı diğer ifade ve bilgi alanlarına ya da zaman ve mekân içerisinde birbirine uzak veya yakın durumdaki olaylarla edebî metinleri birbirine yaklaştırmayı amaçlayan yöntemsel bir sanattır. Yeter ki bu edebî metinler, birçok dile ya da kültüre ait olsunlar; onları daha iyi tanımlayıp anlamak ve onlardan zevk alabilmek için aynı geleneğe ait bulunsunlar.*”¹¹

Karşılaştırmalı edebiyatın uygulanışı ile ilgili de farklı görüşler mevcuttur. Gürsel Aytaç’a göre karşılaştırmalı edebiyat incelenmesinde eserler konu, düşünce ve biçim açısından karşılaştırılıp eserlerin ortak, benzer ve farklılıkların tespiti sonrasında bu karşılaştırmaların yorumlanması gerekir.¹² Ancak Yavuz Bayram ise Aytaç’ın bu tasnifinin çok genel olduğunu belirtip karşılaştırmaların yapılmasının kesin maddelerle mukayyet altına alınamayacağını vurgulamakla beraber tasnifin şu şekilde yapılabileceğini vurgular:

⁹ Sacide Akcan, *Fuzûlî’nin Leylâ ve Mecnûn’uyla Shakespeare’in Romeo ve Juliet’inin karşılaştırılması* (Dicle Üniversitesi, Doktora Tezi, 2021), 28.

¹⁰ Yavuz Bayram, “Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi ve Bir Uygulama”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 16 (01 Aralık 2004), 3.

¹¹ A.M. Rousseau - Cl. Pichois, *Karşılaştırmalı Edebiyat*, çev. Mehmet Yazgan (İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı, 1994), 182.

¹² Aytaç, *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*, 7.

- “1. Dış yapı (şekil) özellikleri açısından karşılaştırma
2. Edebî tür ve bu türün özellikleri açısından karşılaştırma
3. Edebî çevre, dönem, saha ve akım açısından karşılaştırma
4. Müellif (şâir/yazar) açısından karşılaştırma
5. Edebî sanatlar, dil ve anlatım açısından karşılaştırma
6. Bakış açısı, anlatıcı ve hayat felsefesi açısından karşılaştırma
7. Konu, tema, mesaj, motif, tip, ana ve ara fikirler açısından karşılaştırma
8. Kültürel ve sosyal yaşantıyla ilgi açısından karşılaştırma
9. Başka disiplinlerle ilişki açısından karşılaştırma”¹³

Karşılaştırmalı incelemelerin nasıl yapılması gerektiğine dair pek çok örnek inceledik. İncelememizde Feqiye Teyran’ın *Ey Av u Av* şiiri ile Fuzûlî’nin *Su Kasidesi*’nin mukayesesini altı açıdan karşılaştırmayı uygun gördük. Bunlar:

1. Şairlerin, hayatının karşılaştırılması
2. Şairlerin, edebî çevrelerinin karşılaştırılması
3. Şiirlerin, (dış)şekillerinin karşılaştırılması
4. Şiirlerin, konu ve ana fikirlerinin karşılaştırılması
5. Şiirlerin, dil ve üslûplarının karşılaştırılması
6. Şiirlerin söz sanatlarının karşılaştırılması¹⁴

Yukarıda verdiğimiz altı maddelik karşılaştırma şeklinin şiirler için uygun bir yöntem olacağı kanaatindeyiz. Yavuz Bayram’ın Baki ile Taşlıcalı Yahya’nın gazellerini kıyaslarken kullandığı bu yöntemi bizde Feqiye Teyran’ın *Ey Av u Av* şiiri ile Fuzûlî’nin *Su Kasidesi* için kullanacağız. Biz bu altı maddelik karşılaştırma

¹³ Bayram, “Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi ve Bir Uygulama”, 3.

¹⁴ Bayram, “Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi ve Bir Uygulama”, 12.

tasnifini yaptıktan sonra tablolar üzerinde sayısal verilere dayanarak eserlerin benzer ve farklı yönlerini aktaracağız.

2.2. Klasik ve Halk Edebiyatımızda Metinler Arasılık

Metinler arasılık, klasik ve tasavvufi edebiyat açısından en mümbit alanlardandır. 20. yy'dan itibaren metinler arasılık klasik ve tasavvufi edebiyatımızda en önemli kuramlardan olmuştur. Metinler arasılık çağdaş edebiyatımızda olduğu gibi klasik ve tasavvufi edebiyatımızda da yeni çalışmalara zemin hazırlar hale getirmektedir.¹⁵ Belagat kitapları açısından bakıldığında metinler arasılık, hazır bir çalışma hakkında yapıldığında “hırsızlık”¹⁶ olarak görülsede belli bir usülle yapılan metinler arasılık çalışmaları normal karşılanmış hatta estetik ve sanatsal birer çalışma olarak kabul görmüştür.

Metinler arasılık çalışmalarında alıntı, bazen bir görüşü desteklemek veya bir görüşü açıklamak için yazar tarafından kullanıldığı görülür. Alıntı direk göze çarpmaktadır. Ancak alıntı, alındığı metinde yeni anlamlar kazanarak geçmektedir. Böylece metinler arasılık gerçekleşmiş olur.¹⁷ Yani alıntı, “kopya” veya “çalıntı” değildir. Bir görüşü veya düşünceyi delillendirmek amacıyla başvurulmuş “önceki fikir”dir. Dolayısıyla metinler arasılık fikrin zamanla farklı fikirler içerisine bürünerek gelişmesi ve değişmesidir. Düşüncelerin kartopu misali gibi farklı fikirlerle etkilendikçe güçlenmesidir.

Metinler arasılık aslında İslâm edebiyatında karşımıza genellikle çıkmaktadır. Mesela şair ve yazarlar kendi düşüncelerini kuvvetli göstermek adına sık sık ayet ve hadislerden alıntı yapmaktadırlar. Aynı şekilde bazı şairler, başka şairlerin mısra ve

¹⁵ G. Gonca Gökalep Alpaslan, “Metinlerarası İlişkiler Işığında Cemal Süreya Şiirinin Bileşenleri”, *Journal of Turkish Studies* 4/Volume 4 Issue 1-1 (29 Ağustos 2024), 435463.

¹⁶ M. Ali Yekta Saraç, *Klasik Edebiyat Bilgisi: Belagat* (Gökkubbe, 2010), 243.

¹⁷ Ramazan Sarıççek - Hasan Kavruk, “Metinlerarası İlişki Bağlamında Niyâz-î Mısırî ile Ahmed Kuddûsî'nin ‘Dost Dost’ Redifli Şiirleri”, *AKRA Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi* 8/22 (30 Eylül 2020), 261-262.

beyitini kendi şiirlerinde kullanarak “*tazmin*” yapmaktadırlar. Atasözlerini kendi düşüncelerini pekiştirmek adına şiirlerinde kullanan şairler “*irsal-ı mesel*” yapmaktadırlar. Metinler arasılık içine alınabilen *irsal-ı mesel*, *tazmin*, *telmih*, *tevriye*, *terbi*’, *tahmis*, *tesdis*, *tesmim* ve *taşır* vb. sanatlar İslâm edebiyatında kullanılmaktadır.¹⁸

Yine metinler arasılıkta ciddi bir metni alaycı bir şekilde aktarmak olan *yanılsama*,¹⁹ klasik Türk edebiyatındaki nazirelerin zıddı olan nazikelere oldukça benzemektedir. “*Ayrıca klasik edebiyatımızda kinâye, tevriye, ihâm gibi sanatlar da anıştırma adı verilen metinler arası kavramın içinde ele alınabilir.*”²⁰

Yukarıda bahsettiğimiz sanatların yanında vezin, nazım biçimi, konu ve kelime kullanımları gibi ortak noktalar metinler arasılığa dahil edilebilir. Biz bu çalışmamızı metinler arasılık çerçevesinde ele alarak farklı dillerde yazılmış Feqiye Teyran’ın *Su Şiiri* ile Fuzûlî’nin *Su Kasidesi*’nin barındırdığı konu, vezin, nazım biçimi ve edebi sanatları karşılaştırmaya çalışacağız. Bu iki şiir yukarıda bahsettiğimiz şekilde ele alındığında metinler arasılığa örnek teşkil edebilecektir.

2.3. 16. Yüzyılda İslâm Edebiyatı

16. yüzyıl genelde İslâm edebiyatının özelde ise Divan edebiyatının en zengin dönemlerindendir. Çünkü bu dönemde Fuzûlî ve Feqi başta olmak üzere pek çok büyük şair yetişmiştir. 16.yüzyılda Türk İslâm edebiyatında Fuzûlî ile beraber Baki, Taşlıcalı Yahya, Pir Sultan Abdal, Köroğlu, Bağdatlı Ruhi, Zati, Nefî ve Hayali gibi pek çok büyük şair bu dönemde yetişmiştir. İslâmî Kürt edebiyatında ise Feqiye Teyran ile beraber Melaye Cizire, Şerefhan, Ali Teramahi, S. Sıleman Hizani, Şükri Bitlisi gibi pek çok şair 16. yüzyılda yetişmiştir. Hem Türk hem de Kürt edebiyatının zirve dönemi dediğimiz 16.yüzyıl İslâm edebiyatı için zirve dönemidir. 16. yüzyılda

¹⁸ Sarıççek - Kavruk, “Metinler Arası İlişki”, 262.

¹⁹ Kubilay Aktulum, *Metinlerarası İlişkiler* (Ankara: Öteki Yayınevi, 2000), 117.

²⁰ Sarıççek - Kavruk, “Metinler Arası İlişki”, 262.

hem halk hem de devlet yöneticileri tarafından şairlere duyulan ilgi ve hürmetin de etkisiyle bu dönemde şiir zirve dönemini yaşamıştır.

16.yüzyıl şairlerinin ekseriyeti Arapça, Farsça, Türkçe ve Kürtçe eserler ortaya koymuştur. Bazı şairler ise bazen iki bazen ise üç dilde eser yazmıştır. Tek bir dilde eser yazan şairler ise şiirlerinin bir beyitini veya bir mısrasını farklı dilde yazmıştır.²¹ Bu durum Feqi'de, Fuzûlî'de ve diğer şairlerde de görülmektedir.²² Dolayısıyla İslâm edebiyatında çeşitli dillerde eserler var olmuş ve bu eserler dolaylı veya doğrudan birbiriyle müsasebet kurmuştur.²³

²¹ Abdurrahman Adak, “Tarihi Devirlere Göre Klasik Kürt ve Türk Edebiyatları Arasındaki Münasebetler” (Erişim 15 Haziran 2024), 82-84.

²² M. Xalid Sadını, *Feqiye Teyran* (İstanbul: Nubihar Yayınları, 2011), 222.

²³ Adak, “Tarihi Devirlere Göre Klasik Kürt ve Türk Edebiyatları Arasındaki Münasebetler”, 80.

3. SUYUN İNANCIMIZDA VE KÜLTÜRÜMÜZDEKİ YERİ

Hayatın esası ve bilinen bütün hayat formlarının vazgeçilmez ögesi olan su, anasır-ı erbaadan (toprak, su, ateş ve hava) biridir.²⁴ Su pek çok medeniyette hayatın kendisi kabul edilmiş ve kendisinin var oluşu ile medeniyetler var olabilmıştır. Nitekim su üzerine pek çok dini, psikolojik, felsefik, mitolojik ve sosyolojik değerlendirme yapılmıştır. Aynı zamanda “şair, edip ve müzisyenler, su hakkında pek çok şey söylemişlerdir.”²⁵

Su Arapça’da “ma”, Farsça’da “ab” ve Kürtçe’de “av” kelimeleriyle karşılık bulur. Neredeyse bütün dinlerde bilhassa semavi dinlerde su kutsal kabul edilir. Kur’ân-ı Kerim’de su anlamındaki ‘ma’ kelimesi toplam altmış üç ayette geçer. Kur’ân’da geçen su(ma) kelimesi veya su anlamına gelen diğer kelimeler rahmet²⁶, kevser²⁷, bereket²⁸, müjde²⁹, ilk yaratılış³⁰, şifa³¹, mükafat³² gibi ekseriyetle olumlu manada geçmiştir. Kur’ân-ı Kerim’de su genel çerçeveye itibariyle suyun evrendeki önemi, suyun hayatılığı ve suya verilmesi gereken değer açıkça belirtilmiştir.

Kur’ân-ı Kerim’de sudan bahseden pek çok ayet vardır. Aynı şekilde sudan bahseden pek çok hadis mevcuttur. Hz. Muhammed (s.a.v) suyun temizliğini, kudsiyetini ve maneviyatını vurgulayan hadislerinden bazıları şöyledir:

*“Ezelden Allah’tan başka bir şey yoktu. Arşı da su üzerinde idi. Levh-i Mahfûz’da her şeyi yazdı, gökleri ve yeri yarattı.”*³³ Hadis-i Şerif’i, Kur’ân-ı Kerim’in “arşı su

²⁴ H. Bekir Karlığa, “Anâsır-ı Erbaa”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (1991), 144-145.

²⁵ Necla Safa, *Tasavvufî Ve Psikolojik Bir Bakış Açısıyla Su Mucizesinin Bilimsel İncelenmesi* (Dicle Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2022), 6-9.

²⁶ Furkan, 25/48-49.

²⁷ Kevser, 108/1.

²⁸ Muhammed, 47/15.

²⁹ Furkan, 25/48-49.

³⁰ Enbiya, 21/30.

³¹ Sad, 38/42.

³² Enfal, 8/11.

³³ Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail Buhari, *el- Cami’us Sahih* (Riyad: Daru Selam, 2000), “Kitabu’l Bedi’i-l H alk”, 59.

üzerine yarattı” ifadesiyle aynı minvalde bir anlam taşımaktadır. Hadis-i Şerif’e göre de yaratılış su ile başlamıştır.

Peygamberimiz “*Muhakkak ki öfke şeytandan yaratıldı. Şeytan da ateşten yaratılmıştır. Muhakkak ateş, su ile söndürülür. Biriniz öfkelenildiğinde su ile abdest alsın.*”³⁴ diye buyurmuştur. Paygamberimiz suyun öfkeyi geçiştirdiğini ve insanı sakinleştirdiğini belirtmiş olup suyun manevi ve psikolojik boyutuna dikkat çekmiştir. Öfkeli kişinin suya mutlaka temas etmesi gerektiğini belirtmiştir.³⁵

“*Hataları döken zembere bakmak ibadettendir.*”³⁶ bu hadis ışığında bakıldığında zembere suyunun manevi bir etkisi olduğu anlaşılmaktadır. Aynı zamanda Peygamberimiz zembere içmenin manevi bir fayda sağladığını da buyurmaktadır.

Hristiyanlarda vaftiz edilen kişi vaftiz sonrası yeni bir hayata başlar. Bu vaftiz suyu yeni bir yaşam ve yeni bir başlangıca kavuşturur. Vaftizden önceki ölmüştür. Vaftizden sonraki yeniden doğmuştur. Vaftiz edilen kişi günahattan kurtulup paklanıp arınmıştır.³⁷ Aynı zamanda Hz. İsa’nın, Hz. Yahya’nın yanına gidip vaftiz olması ve kiliselerin ekseriyetle su kaynaklarının üzerine kurulması gösteriyor ki Hristiyanlıkta suyun kutsallığı vardır.

Yahudilik inancında da su kutsal bir yere sahiptir. Tevrat’a göre dünyadaki bazı nehirlerin (Pıyon, Gihon, Dicle ve Fırat) kaynağı cennet olduğu ifade edilir.³⁸

Zerdüştlük’te de suyun kutsallığı yukarıda zikrettiğimiz dinlerden farklı değildir. Zerdüştlük’e göre ölen kişi direk su ile temas etmemelidir. Zira su kutsaldır. Ölüm kirlidir. Kutsallar kirlenmemelidir.³⁹

³⁴ Süleyman b. Eş’as es- Sicistani Ebu Davûd, es- *Sünen* (Riyad: Daru’s Selâm, 2000), 141.

³⁵ Safa, *Tasavvufi Ve Psikolojik Bir Bakış Açısıyla Su Mucizesinin Bilimsel İncelenmesi*, 14.

³⁶ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, (İstanbul: Çağrı Yayınları,1992), 41.

³⁷ Mustafa Erdem, “Hristiyanlıktaki Vaftiz Anlayışı Üzerine Bir Araştırma”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 34/1-4 (01 Haziran 1993), 133-154.

³⁸ Kitab-ı Mukaddes, “Yaratılış”, *Yaratılış*, 10-14 (İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 2011), 2/3.

³⁹ Nevfel Akyar - Süleyman Sayar, “Zerdüşti Cenaze Geleneklerinde Düalizm”, *Balıkesir İlahiyat Dergisi* 4/2 (20 Aralık 2018), 60.

Suyun kutsallığı Sihizm, Budizm, Taoizm ve Hinduizm gibi pek çok beşeri dinde de mevcuttur. İslâm'da suyun mübarekliği ve azizliği İslâm temel kaynaklarında geçtiği gibi İslâm'ın fer'i kaynaklarında da geçmektedir. Suyu edipler ve şairler yazılarına, müzisyenler güftelerine ve bestelerine mükemmel bir şekilde işlemişlerdir. Suyun azizliği ve yüceliği sanat dilinde var olduğu gibi halk dilinde de var olmuştur. Şöyle ki; “su gibi aziz ol”, “su gibi berrak”, “su gibi ezberlemek” vb. ifadeler sıkça kulaklarımızın duyduğu cümlelerdir.

3.1. Suyun Kürt ve Türk Edebiyatı'ndaki Yeri

Büyük şairler yaşadıkları manevi hazları ve duyguları ifade edebilmek için şiir diline başvurmuşlardır. Şairler duygularını ifade edebilmek için çeşitli metaforlar kullanmışlardır. Edebiyatımızda su, en sık kullanılan metaforlardandır. Su, Divan şiirinde bazen sevgilinin boynu, bazen etrafı habis duygulardan arındıran nesne ve bazen ise sevgilinin katı gönlünü yumuşatan bir araç olmuştur. Tasavvuf edebiyatında su, sevgiliye ulaşma arzusunda olmak isteyen ve bunun için yollara düşen aşığı temsil eder. Yine tasavvuf edebiyatında su, bazen abidi, bazen ise dünyanın gelip geçiciliğini simgeler.⁴⁰

Büyük Divan edebiyatı şairlerimizden olan Baki, dünyanın gelip geçiciliğinin suya teffekkür edilerek bakıldığında anlaşılabilirliğini su metaforunu kullanarak şu şekilde beyitinde aktarmıştır:

“Pîr-i tarikat bana bu sözi toğru didi

Cisme libâs-ı fenâ ömre akarsu didi.”

‘Tarikat piri (şeyhi) bana şu doğru sözü söyledi;

Bedene fani elbise, ömre de akarsu dedi.”⁴¹

⁴⁰ Safa, *Tasavvufi Ve Psikolojik Bir Bakış Açısıyla Su Mucizesinin Bilimsel İncelenmesi*, 71.

⁴¹ Safa, *Tasavvufi Ve Psikolojik Bir Bakış Açısıyla Su Mucizesinin Bilimsel İncelenmesi*, 63.

Su metaforunu kullanan bir diğ er  airimiz Hayali Bey, sürekli göz önünde olanın kıymeti bilinmediğı gibi fark edilmesi de zorla ığını ifade etmek için su metaforunu kullanmıştır. Hazinler ve değıerli şeyleri “derya” ifadesi le aktarmıştır.

“Cih n- r  cih n içindedir  r y  bilmezler

O m h ler ki deryâ i redir dery y  bilmezler.”

“Cihan  süsleyen cihanın içindedir, s sleyeni bilmezler

O balıklar ki denizin içindedir, denizi bilmezler.”⁴²

Şiirlerinde suyu metafor olarak kullanan şairlerden biri de Ahmed-i Hani’dir. Ahmed-i Hani  iirlerinde suyu bazen temizlenme aracı bazen ise ilahi maksada ulaşma aracı olarak görmüştür.

“Sa  ! Tu bir je cam  m na

Ava ku dikiş dem r  b na”

“Saki! Yaldızlı kadehe şarap döküp doldur

Kalp gözünü açıp aydınlatan su i te odur.”⁴³

Yine Ahmed-i Hani *Mem u Zin* adlı eserinde Zin’e    ık olan Mem’in su gibi sevdiğıine akıp gittiğini aktarmaktadır. Yani servi Zin’dir. Serviye doğıru akıp giden su ise Mem’dir. Şöyle ki:

“B hi  kete ber piyan   b gav

Serw  ku gih  te ber piyan av”

“ uurunu yitirip ayağının dibine yığıldı

Böylece servinin ayağına doğıru su aktı.”⁴⁴

⁴² Ay e Büyükyıldırım, “Kültürümüzde ve Edebiyatımızda Su”, *Geleneksel Türk Sanatı’nda ve Edebiyatımız’da Su*. (Ankara: ASK  Genel Müdürlüğü Yayınları, 2013), 40.

⁴³ Kadri Yıldırım, *Ehmed  Xanî’nin Fikir Dünyası*, ed. Davut  zalp ( stanbul: AKYAD, 2011), 83.

⁴⁴ Yıldırım, *Ehmed  Xanî’nin Fikir Dünyası*, 178.

Melayê Cizirî de aynı şekilde şairlerinde su metaforunu kullanarak duygularını aktarmıştır. Melayê Cizirî yazdığı gazellerin sevgilinin aşkından dolayı olduğunu ve suyun akması gibi yazdığı gazellerinde su misali akıp gittiğini ifade etmektedir. Yani sahip olduğu aşk, Melayê Cizirî'ye çokça gazel yazdırmaktadır.

Yine aynı şekilde Melayê Cizirî sevgilinin karşısına çıktığında dayanamayıp yere serildiğini vurgularken suyun şekil tutmaz yapısına atıf yapmaktadır. Nasıl su dökülüp akıyorsa Melayê Cizirî de sevgilinin karşısında yere yığılmaktadır.

“Neyşeker û dêmdurê da me bi destê surê

Cam û qedeh şibet av lew me rewan tîn xezel”

“Selvi boylu, inci yüzlü sevgili, mübarek eliyle sundu bize

İçmedeyiz su misali, ondandır dilimizden akar gazeller.”⁴⁵

“Lew heriftim ez ji meylê şubhetê sehlê we seylê

Muhbet û ‘ışqa te Leylê ez kirim yekser pilox”

“Kayan toprak, akan su misali yıkılıp kaldım önünde

Bir kor ateşe çevirdi beni ey Leyla senin bu aşkın.”⁴⁶

Yukarıda örneklendirdiğimiz gibi pek çok şair su metaforunu kullanarak duygularını ifade etmiştir. Yukarıda ismini zikrettiğimiz şairler dışında Fuzûlî, Feqiye Teyran, Yunus Emre, Mevlânâ, Yayha Bey, Ali Harîri gibi daha niceleri su metaforunu kullanarak duygularını dile getirmişlerdir.

Suyun edebiyatımızda bu denli önemli bir yere sahip olmasının birden çok sebebi vardır. Ancak bizce suyun edebiyatımızda bu denli yer almasının temelinde iki sebep vardır. Birincisi İslâm dininin suya verdiği değerdir. Çünkü pek çok ayet ve

⁴⁵ *Melayê Ciziri Divan*, çev. Osman Tunç (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2012), 124.

⁴⁶ *Melayê Ciziri Divan*, 81.

hadis suyun mahiyetinden, öneminden ve kudsiyetinden bahsetmektedir.⁴⁷ İkincisi ise suyun yapısı ve hayatiliği ile ilgilidir. Çünkü su, canlının var olmasının başlangıcı olduğu gibi canlının hayatını devam ettirmesinde de en önemli faktördür. Bu kadar önemli olan suyun edebiyatımızda önemli bir yere edinmesi gayet normaldir. Aynı şekilde suyun berraklığı, akışkanlığı, temizleyiciliği ve kudreti suya farklı anlamlar yüklenmesine sebep olmuş ve zamanla sembol varlık haline gelmiştir. Bu çerçeveden ele alındığında duyguların sembolize edilmesine büyük katkı sağlayan suyun, şairlerimiz şiirlerinde sıkça kullanması dolayısıyla suyun edebiyatımızda bu kadar önemli bir yere sahip olması gayet normaldir.

⁴⁷ Muhammed, 47/15; Furkan, 25/48-49; Enbiya, 21/30; Sad, 38/42; Enfal, 8/11.

BİRİNCİ BÖLÜM

ŞAİRLERİN HAYATI VE EDEBİ KİŞİLİKLERİ

Fuzûlî ve Feqîye Teyran aynı dönemde yaşamış İslâm edebiyatının iki önemli ismidir. Feqî ve Fuzûlî iyi tahsil görmüşlerdir. Zekâları, dilleri ve kalemleri keskin ender şahsiyetlerdendirler. Bu sebeptendir ki ölümlerinden sonra yüzyıllar geçmesine rağmen isimleri ve eserleri günümüzde de tazeliğini korumaktadır. Toplumun meselelerini dert edinmiş aynı zamanda hem dîni hem tasavvufi hem de edebi anlamda önde olan isimlerdendir. İsimleri Muhammed olan bu iki şairin isimlerinin ortak olması gibi eserlerinde de ortak noktalar mevcuttur. İkisi de “Su” konusu hakkında şiirler yazmıştır. İkisinin de toplum tarafından tanınırlığı hala devam etmektedir. İkisi de eserlerinde Allah ve peygamber sevgisini çokça işlenmiştir. İkisi de dönemlerindeki problemlere duyarsız kalmamış ve ele aldıkları konuları kendilerine has bir şekilde ele almıştır.

1.1. Fuzûlî’nin Hayatı ve Edebi Kişiliği

Fuzûlî’nin adı Muhammed’tir. Babasının adı Süleyman’dır. Fuzûlî pek çok bilimsel araştırmaya konu olmasına rağmen hayatı ile ilgili bilgiler kısıtlıdır. Fuzûlî’nin ne zaman ve nerede doğduğu kesin değildir. Her ne kadar bazı kaynaklar onun Bağdat civarında doğduğunu söyleseler de belli bir yer ve tarih üzerinde ittifak etmezler.⁴⁸ Ancak genel itibarıyla Fuzûlî’nin doğum yılının 1480-1510 yılları arasında olduğu ve doğum yerinin ise Irak olduğu anlaşılmaktadır. Fuzûlî hakkındaki bilgilere, Fuzûlî’nin kendi eserleri üzerinden veya şura tezkireleri üzerinden ulaşabiliyoruz.

Mesela bazı tezkirelerde Bayat aşiretinden olduğunun söylenmesi Fuzûlî’nin ırkı ile ilgili tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Hurşid Efendi *Seyahatnâme-i Hudûd* adlı eserinde Fuzûlî’nin Kürt kökenli Bayat aşiretine mensup olduğunu

⁴⁸ Abdulkadir Karahan, “Fuzûlî”, Ansiklopedi, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (1996), 240-246.

söylerken,⁴⁹ Fuad Köprülü ise Fuzûlî'nin Oğuz boyuna bağlı Bayat aşiretine mensup olduğunu ifade eder.⁵⁰ Bazı araştırmacılar ise Fuzûlî'ye ait *Hadikatu's-Sü'eda* adlı eserin mukaddimesinde “Tatar asıllı” olduğu yönündeki ibarenin “Türk” anlamında kullanıldığı şeklinde yorumlamaktadır.⁵¹

Fuzûlî'nin Arapça, Farsça ve Türkçe eserleri mevcuttur. Bazıları şunlardır; *Leyla vü Mecnun* (Türkçe), *Husn ü Işk* (Farsça), *Beng ü Bâde* (Farsça), *Matla'ul İtikad* (Arapça) ve *Rind ü Zahid* (Türkçe)'dir. Kendisinin bu üç dile hâkim olması, keskin zekâsı ve tahsil ettiği yüksek ilimler sayesinde Irak, İran, Horasan ve Anadolu'da sevilen bir şair hâline getirmiştir. Aynı zamanda Fuzûlî'nin Kürtçe eserleri olduğu hakkında tartışmalarda mevcuttur.⁵² Nitekim Âşık Çelebi *Tezkire*'sinde Fuzûlî için “*Vilayet-i Bağdat ve Diyarbekir zürafâsının neşideleri anun inşadıdır*”⁵³ ifadesini kullanması Fuzûlî'nin Diyarbakır ve Bağdat çevresinde tanınıp ve şiirlerinin sevildiğini göstermektedir.

Fuzûlî, kendisinin neden “Fuzûlî” mahlasını kullandığını Farsça Divanı'nda anlatır. Kendisi nasıl bir mahlas seçerse seçsin bir süre sonra başkalarının da o seçtiği mahlası kullandığını görür. Ve bu durumun ilerde karışıklığa sebebiyet vereceğini düşünür ve endişelenir. En sonunda gereksiz, boş ve malayani söz kullanan anlamına gelen “Fuzûlî” mahlasını seçer ki başka kimse o seçtiği mahlası kullanmasın. Böylece bu endişesinden kurtulur. Ayrıca “Fuzûlî” kelimesinin erdemli, büyük ve yüce anlamlarına geldiğini ve bu ifadelerinin de kendisine yakıştığını ifade eder.⁵⁴ Fuzûlî'nin her iki amacını da yerine getiren “Fuzûlî” mahlası bu şekilde oluşur.

⁴⁹ Mehmed Hurşid Paşa, *Seyahatnamei Hudud*, çev. Alaattin Eser (Simurg Yayınları, 1997); Abdülhakim Kılınç, *Fuzuli Divanı* (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2021), 20.

⁵⁰ Fuad Köprülü, ““Fuzûlî”, İslâm Ansiklopedisi”, *Fuzuli* (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1947), 687; Haluk İpekten, *Fuzuli; Hayatı, Edebi Kişiliği Eserleri Ve Bazı şiirlerinin Açıklamaları* (Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1973), 15; Hamide Demirel, *The Poet Fuzuli* (Ankara: The Ministry of Culture, 1991), 40-41.

⁵¹ Karahan, “Fuzûlî” (1996).

⁵² Fahri Karaca, “Berawırdkırnek Lı Ser Qesideya Avê ya Fûzûlî û Helbesta Ey Av û Avê ya Feqiye Teyranî jı Alîyê Hêmana Avê ve”, *Bingöl Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü Dergisi* 7/13 (16 Aralık 2021), 11; M. Zana Karak, “Bandora Fuzûlî li ser Pertew Begê Hekkarî: Mînaka Xezela ‘Her Nebit Ya Reb’”, *The Journal of Mesopotamian Studies* 6/1 (31 Mart 2021), 104-105.

⁵³ Karahan, “Fuzûlî” (1996).

⁵⁴ Karahan, “Fuzûlî” (1996).

Fuzûlî Akkoyunlular, Safeviler ve Osmanlı hâkimiyetini gören bir şairdir. 1508 yılında Bağdat'ı fetheden Şah İsmail'e *Beng ü Bâde* adlı eserini ithaf etmiştir. Safeviler döneminde Bağdat Valisi Kürt Reisi İbrahim Han Musullu'ya da bu eserinde övgüler yapan Fuzûlî, İbrahim Han'nın himayesine girmiştir. İbrahim Han vefat edince Hille'ye gitmiştir. 1534 yılında ise Kanuni Sultan Süleyman Bağdat'ı alınca Fuzûlî, Kanuni'ye bir kaside yazmıştır. Fuzûlî'nin Kanuni'ye yazdığı bir beyti örnek verelim:

Şâh-ı din Sultan Süleyman-ı sa'âdet-mend kim

Kesb ider hulk-i hoşından nüzhet-i etvâr gül

(Dînin şâhi, saadetli Sultan Süleyman ki gül,

Onun hoş ahlakından latîf ve zarîf tavırlar kazanır.)⁵⁵

Kanuni Sultan Süleyman'a ve onunla sefere katılan bazı komutanlara kasideler yazan Fuzûlî'ye dokuz akçelik bir maaş bağlanınca kendisi bunu beğenmeyip *Şikâyetnâme* adlı eserini kaleme almıştır.

Fuzûlî'nin eserleri edebi maharetine büyük bir tanıklık etmektedir. Kendisine has dili ve üslubu sayesinde Fuzûlî'nin etkisi asırlarca devam etmektedir. Kendisinden sonraki dönemlerde bile eserleri canlı kalmayı başarmıştır. Ve günümüzde şiirlerinden bazı kesitler halk arasında okunmaktadır. *Şikâyetname*'deki bir beyti örnek olarak verirse Fuzûlî'nin zamanlar ötesine de hitap ettiği görülecektir.

Selâm verdim rüşvet değil dediler almadılar.

Hüküm beyan eyledim fayda vermez dediler mültefit olmadılar

⁵⁵ Ebubekir S. Şahin, “Şairle Sultan Arasında ‘İltifat’: Fuzulî’nin Kanunî Medhiyeleri”, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılı* 16/24 (27 Nisan 2018), 395.

Fuzûlî eserlerinde sade bir dil kullanıp ve dilin sadeliğini savunur. Ancak Fuzûlî'nin kelime tekrarlarını mükemmel bir şekilde kullanması, aynı kelimelerden çok farklı anlamları çağrıştırması ve üstün bir belagat yeteneğine sahip olması eserlerinin üzerinde defalarca mütalaa etmeyi zorunlu kılar. Bu sebepten sadelikte estetiği, estetikte fikriyatı, fikriyatta mütalaaı birbirine uyumlu bir şekilde ustalıkla işler. Bu da Fuzûlî'ye çağları aşan haklı bir ün kazandırmıştır.

Örnek verecek olursak:

“Mey gerçi safâ verir dimâğa

Akduğı için düşer ayağa”⁵⁶

(Gerçi şarap insanı neşelendirir

Ama akıcı olduğu için ayağa düşer)

Edebiyatta ayak kelimesinin iki karşılığı var. Birincisi organ olarak bildiğimiz ayak diğeri ise kadeh anlamına gelmektedir. Şair burada tevriye sanatını kullanarak bir cümlede kullandığı ayak kelimesini iki manayı da çağrıştırmak vermiştir. Aynı zamanda şarabın akışkanlığından dolayı bulunduğu yere düşmesi ve şarabı içenin ise sonu el ayağa düşmek manasına geldiğini de belirtir. İşte görüldüğü gibi Fuzûlî kelimelerle mükemmel oynayan kalemi sivri ve zekâsı keskin bir edebi kişiliktir.

Fuzûlî'yi etkileyenler şahıslar arasında Necâtî, Ali Şîr Nevâî, Hâfız-ı Şîrâzî, Genceli Nizâmî, Molla Câmî, Sâ'dî-i Şîrazî gibi şairler vardır.⁵⁷ Ancak şunu da kabul etmek gerekir ki Fuzûlî etkilendiği bu şahıslardan bazılarını her ne kadar selefi olarak tanımlasa da Fuzûlî'nin sahip olduğu haklı ün ve yazdığı eserler çırağın ustayı

⁵⁶ Muhammet Nur Doğan, *Fuzuli Leyla Mecnun Metin ve Düz Yazıya Çeviri Notları ve Açıklamalar* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2000).

⁵⁷ Veysel Elkatmış, “Etkilenme Endişesi Çerçevesinde’ Hâfız - Fuzûlî Karşılaştırması”, *Bayterek Uluslararası Akademik Araştırmalar Dergisi* 1/2 (31 Aralık 2018), 195.

geçtiğine büyük bir delildir. Fuzûlî Arapça, Farsça ve Türkçe eserler ortaya koymuştur. Dolayısıyla Fuzûlî'yi etkileyen Farsça veya Arapça şiirler yazan şairlerin olması gayet doğaldır. Çünkü Fuzûlî, Türkçe şiir bilgisi dışında Arapça ve Farsça şiir bilgisine de oldukça hâkimdi ve bu konuda iyi bir eğitim de görmüştür. Dolayısıyla kendisinden önceki şairlerden etkilenmesi de gayet tabîdir. Mesela:

“Görmemiştir gerçi kimse cân bedenden gittiğin

İşte ben gördüm ki şimdi kendi cânımdır giden”

“Gerçi kimse canın bedenden gittiğini görmemiştir

İşte ben şimdi gördüm ki kendi canımdır giden.”⁵⁸

Fuzûlî'nin yukarıdaki beytinin ikinci mısra'ı, Sa'dî Şirazî'nin

“Her türlü söz (konuşma) canın bedenden gittiğini söyler.

İşte şimdi kendi gözlerimle gördüm ki canım gidiyor.”⁵⁹

beytinin ikinci mısraı ile neredeyse tamamen aynıdır. İran edebiyatına hakim olan Fuzûlî'nin, Sa'dî'nin bu beyitinden habersiz olduğu söylenemez. Yine aynı şekilde Fuzûlî üzerinde etkili olan bir diğer şair Hâfız'dır. Fuzûlî, kendisinden yaklaşık yüz elli yıl önce yaşamış Hâfız-ı Şirazi'nin beytine çok benzer bir beyit kaleme almıştır.

“Bir peri zülfün tutup halinden aldın kâm-ı dil

Tut ki Çin mülkini tuttun Hind'den aldın harâc”

⁵⁸ Elkatmış, “Hâfız - Fuzûlî Karşılaştırması”, 196.

⁵⁹ Elkatmış, “Hâfız - Fuzûlî Karşılaştırması”, 196.

“Peri gibi bir güzelin saçlarından tutup, yüzündeki bene bakıp zevk almak;

Çin mülkünü zapt edip, Hint’ten haraç almak gibidir.”⁶⁰

Fuzûlî’nin beytinin son mısra ‘ı ile aynı anlamı içeren Hâfız’ın beyti de şöyledir:

“Senin iki şuh gözün, Huta ve Habeş ülkelerini birbirine katmış.

Maçın ülkesiyle Hind diyarı, senin zülüflerine haraç vermiş.”⁶¹

Fuzûlî’yi etkileyen şahısların beyitlerini daha fazla vererek Fuzûlî’nin beyitleri ile kıyaslamaya gerek duymadık. Çünkü yukarıda verdiğimiz iki örneğin meselenin hasıl olması için yeterli olduğu kanaatindeyiz. Fuzûlî, etkilendiği şahısların beyitlerini kendi şiirlerinde kullanmışsa da kullandığı bu beyitleri keskin zekâsı ve kıvrak kalemiyle yeni bir boyuta taşımıştır.⁶²

Fuzûlî ilk eğitimini müftü olan babasından almıştır. Daha sonra *Rahmetullah* adlı hocasından ilim tahsil etmiştir. Eserleri incelendiğinde kendisinin matematik, astronomi, felsefe, hadis gibi pek çok alanda bilgi sahibi olduğu görülmektedir. Fuzûlî ilimsiz şairi temelsiz duvara benzeterek ilmin edebiyat konusunda ne kadar büyük öneme sahip olduğunu belirtir.⁶³ Kendisine bazı kaynaklarda “Mevlânâ” denilmesi de onun ilmi açıdan yüksek bir şahsiyet olduğuna ek bir delildir.⁶⁴

Maişet sıkıntısı ve hayatın pek çok zorluğunu çeken Fuzûlî bulunduğu bölgeden ayrılmak istemişse de bunu yapamamıştır. Bulunduğu bölgenin çok ötesine gidememiştir.

⁶⁰ Elkatmış, “Hâfız - Fuzûlî Karşılaştırması”, 196.

⁶¹ Elkatmış, “Hâfız - Fuzûlî Karşılaştırması”, 198.

⁶² Hasibe Mazioğlu, *Fuzuli - Hafız / İki Şair Arasında Bir Karşılaştırma* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1956), 356.

⁶³ Haluk İPEKTEN, *Fuzulî; Hayatı, Edebi Kişiliği Eserleri Ve Bazı şiirlerinin Açıklamaları*, 18.

⁶⁴ Kılınç, *Fuzuli Divanı*, 19.

Fuzulî ister isen izdiyâd-ı rütbe-i fazl

Diyâr-ı rûmı gözet terk-i hâk-ı Bağdad et

(Fuzulî, değerinin mertebesi artsın istersen

Anadolu diyarına gitmeye bak, Bağdat topraklarını terk et)⁶⁵

Fuzûlî 1556 yılında Irak'ta büyük ölümlerle neticelenen vebâ salgınından dolayı vefat ettiği ve mezarının ise Kerbelâ'da olduğu rivayet edilmektedir. Ancak ölüm tarihi konusunda tam ittifak sağlanmış değildir. Fuzûlî'nin Bağdat, Necef, Hille ve Kerbelâ bölgesinde yaşadığı bilinmektedir. Mezarının ise Kerbelâ'da bir Bektaşî türbesinde olduğu tahmin edilmektedir.

1.2. Feqiye Teyran'ın Hayatı ve Edebi Kişiliği

Asıl adı Muhammed olan Feqiye Teyran'ın Babasının adı Abdullah'tır. Van'ın Bahçesaray (Muks) İlçesi'nin Kartal (Verezor) köyünde doğmuştur. “*Dılo Rabe*” şiirindeki bir beyitinde kendi yaşını ve o zamanki yılı vermesinden hareketle doğduğu yılın 1561 olduğu sonucu çıkarılabilir.

M û H heftê felek çûn

Ji hicretê dewr gelek çûn

Sal hezarû çîl û yek çûn

Ev xezel hate diyarê.⁶⁶

⁶⁵ Metin Samancı, “Fuzûlî'nin Şiirinde Önemli Bir Anahtar Kavram: Toprak”, *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi* 1/1 (31 Aralık 2017), 53.

⁶⁶ M. Xalid Sadınî, *Feqiye Teyran Divanı* (İstanbul: Nubihar Yayınları, 2011), 43.

(Muhammed yetmişini geçerken

Pek çok devran akıp giderken

Yıl bin kırk biri de geçerken

Meydana geldi bu gazel)

Feqi'nin Bahçesaray (Muks)'lı olduğu ve bazen de şiirlerinde *Muksî* lakabını kullandığını biliyoruz. Dolayısıyla Feqiye Teyran'ın doğum yeri hakkında ihtilaf yoktur.

Muksi dibe: Avê we bû

Pêyxemberan aqıl hebu

Qet hevceê pirsan nebû

*Wan dest gihabû suhbetê*⁶⁷

(Muksi derki: Evet su öyledir.

Peygamberler akıllıydı.

Onlar soru sormaya muhtaç değillerdi.

Onlar ilahi sohbetlere ulaşmıştı.)

Şiirlerinde kullandığı mahlaslar bazen değişiklik göstermektedir. İsminin sessiz harflerini yani Mim–He veya Mim- He- Dal harflerini mahlas olarak kullanmıştır. Mim – He harflerini Mihemedde Hekkârî olarak tanınmasıyla kullandığı

⁶⁷ Sadînî, *Feqiye Teyran Divanı*, 120.

tahmin edilmektedir.⁶⁸ Zira Bahçesaray (Mıks) o dönem Hakkârî'ye bağlıydı. Mim – He – Dal harflerini kullanması ise Muhammed isminin sessiz harflerini kullanması ile ilgilidir.

Muhammed'in kullandığı diğer mahlaslar “*Mıksî*”, “*Mîr Mihê*”, “*Gerok*”, ve “*Feqî*” mahlaslarıdır. Feqî talebe anlamına gelmektedir. Feqî mahlası halk arasında en bilinen mahlastır. “Teyran” (kuşlar) mahlası kuşlara ilgi duyması ve şiirlerinde kuşlara çok yer vermesi sebebi ile halk tarafından verildiği söylene de Sadinî buna itiraz ederek Feqî'nin bizzat kendisi “*Ez Çibêjîm*” şiirinin son kıtasında “Feqiye Teyran” (kuşların öğrencisi) mahlasını kullandığını söyler.⁶⁹

Muhammed'in Feqiye Teyran ismini nasıl aldığı ile ilgili halk arasında dolaşan pek çok hikâye vardır. Bazı hikâyeler tamamen efsunlu bir anlatıma sahiptir. Bazı araştırmacılara göre ise “Feqî” ismi onun sahip olduğu ilimden, “Teyran” ismi ise Feridüd-din-i Attar'ın *Mantıku'l-Tayr* isimli eserinden geldiğidir. Ancak Feqî'nin, Feridüd-din-i Attar'dan etkilenip bu ismi kullanması pek mümkün gözüküyor. Zira kendi döneminde kuşlara ilgi duyan biri olarak bilinmesi ve eserlerinde çokça kuşlardan bahsetmesi “Teyran” isminin oluşmasındaki en büyük sebeptir.

Yaşar Kemal, Feqiye Teyran isminin nasıl oluştuğu ve onun hayat hikâyesini halktan alıntılarla kendisine has muazzam tasviriyle *Karınca'nın Su İçtiği Bir Ada Hikayesi* 2 adlı eserinde aktarmıştır.

"Feqiye Teyran aslında bir Kürt emirinin oğludur. Nüfuz sahibi olmak, emirlik yapmak varken o, bunları bir kenara iterek hayatını efsanevi bir kuşu görmeye adar. Yıllarca Mezopotamya'da ayak basmadık yer bırakmaz. Ziyâret etmediği köy, kuşu bulmak için sormadık kişi, bilge, dengbêj bırakmaz yörede. Uğradığı yerlerin hepsinde ilgi görmüş, insanlar Feqî'ye azık, giysi, yatacak yer vermiş, muradına ermesi için ona dua etmiş ve iyi dilek temennilerini sunmuşlar. Herkes Anka kuşu hakkında ona bildiklerini söyler. Yine efsanelere göre birçok insan da bu kuşu bulmak adına yola

⁶⁸ Ahmet Özel, “Feqiye Teyran”, *Feqiye Teyran* (TDV Web: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2020).

⁶⁹ Sadinî, *Feqiye Teyran Divanı*, 416.

çıkması; ama hiç kimse bu emeline ulaşamamış; bu uğurda çoğu harap olmuş veya kayıplara karışmıştır.

Feqî yıllarca bu kuşu bulmak adına gezinir de gezinir. Günlerden bir gün, mavi bir kuş görür. Öyle ki o kuşun ihtişamından her yer maviye kesilmiş, sonra apak bir kuş daha görür. Bu kuş, Feqî'nin başının etrafında üç kez dolaşır, halka çizer, sonra gözden kaybolur. Artık Feqî, muradına ermiş; nicelerinin uğrunda ölüme razı olduğu bu yolculuğun semeresini elde etmiştir. Kuşların adeta mesken ettiği bu yurttaki Feqî ısıltı ısıltı parlayan, öyle ki ışıklarının şiddetinden gözleri kör eden kuşları bulur, heybesine alır. Gel gör ki bu kuşlar Feqî'yi kör etmezler; hatta tam aksine Feqî'nin içini ışıkla doldururlar. Artık Feqî'nin yüreği mutluluk dolup taşar. O, vuslatına ermiştir.

İnsaniüstü sabrı sayesinde kuşların aklına/diline vakıf olur. Onları anlar, hisseder ve arkadaş olur kuşlarla. Sonunda Anka kuşunun sesini duyar. Bu öyle bir sestir ki, şiddetinden adeta taş kesilir Feqî. Yüreği bir yönden korkuyla, bir yönden ona vasil olma heyecanı ile dolar. Oldu olası böyle ses duymamıştır, duyanlara da şahit olmamıştır. Bu bir ermişlik mertebesidir.

(Tasavvuf ilmine göre bu mertebeye erenler âşıklık makamına nail olmuşlardır. Onlar, güle hasret bülbül diye nitelenen güzelliğin adresi olurlar bu mertebeye ermekle...) sonrasında Dengbej olur, kendisi için kaval ve saz aranır. Aradığı bu eşyaları Bağdat'ta bulur. Bu sıralarda ünü, şöhreti tüm Mezopotamya'da duyulmuştur. Gittiği her yerde âşık, dewreş, dengbej Feqîye Teyran diye bilinir.

Kavalın yanık ezgileri ve Anka kuşunun büyüleyici, mest edici sesinin etkisiyle aşk menbaında pır pır uçan yüreği, diline İsa'nın nefesi misali diriltici besteler olarak akar. Dinleyenler lal kesilir, cezbe hâsıl olmuş, mıknaatın çekim alanına girmiş metaller misali kımıldayamazlar; çünkü aşk ehli Feqî'nin sözünün ve ezgisinin hayranı kesilmişlerdir.

Yıllar sonra babasının konağına döner Feqîye Teyran. Mezopotamya'da adını duyan herkes kendisini dinlemeye gelir. Yıllarca bu yörelerde Feqîye Teyran'ın sıtranları söylenmiş/ söylenmekte ve söylenecektir, bu sırada kendisi hırka giymiş,

takva elbisesi içinde kemale ermiş, Sünnet-i seniyyeye ittiba için sakal bırakmış, yüzü secde iziyle ve gönlü hidayet nuruyla nurlanmıştır...

Her fani için hak olan, tüm ölümlüler için kaçınılmaz olan nihayet gelmiş ve Feqî de ölüm döşeğine uzanmıştır. Feqîye Teyran ölümünden önce yeryüzünde ne kadar kuş varsa toplanır. İnsanlar hayret ve dehşet dolu gözlerle manzaraya şahitlik ederler. Derken kimsenin bakamadığı, ışıldamaktan bembeyaz kesmiş bir kuş Feqî'nin yanına gelir. Üç kez onun başının etrafında döner ve halka yapar. Feqî Teyran, böylece Hakk'ın rahmetine kavuşur."⁷⁰

Feqiye Teyran'ın hayatıyla ilgili pek çok hikâye vardır. Yukarıda da görüldüğü gibi hikâyelerin hepsinde de Feqi'nin ilmi ve ihsanı vurgulanmaktadır. Ancak şu unutulmamalıdır ki Feqi, sadece bir dengbej değildir. O bir âlim, mutasavvıf, âbid ve dervîştir. Onu salt bir ozana indirgemek onun maddi ve manevi şahsiyetini tanınamaktır. Onu bir bütün olarak kabul etmek lazımdır. Bazıları Feqi'nin sadece ozanlık kısmıyla ilgilenmektedir. Feqi'nin oluşturduğu zenginliğin sadece kültürel alanını benimserler. Onu İslâmi kimliğinden sıyrarak sadece bir edip olarak görmektedirler.

Bazı çevreler Feqiye Teyran'ın dini ve tasavvufî yönünü tam manasıyla bilmediklerinden, miras olan bu kültür ve medeniyete büyük zarar vermektedirler. Feqiye Teyran, Melaye Cizire, Şeyh Ahmed-i Xani ve daha çokları bize büyük bir miras bırakmışlardır. Bu alimlerin sahip olduğu ve temsil ettiği değerleri sadece ozanlık olarak görmek ve sadece dengbejlik olarak tanımlamak bu kültürü tanınamak demektir.

Feqiye Teyran şiirlerinde Kürtçenin Kurmanci lehçesini kullanmıştır. Kullandığı dil gayet sadedir. Şiirleri günümüzde bile rahatlıkla anlaşılmaktadır. Türk edebiyatında Yunus Emre'nin dilde sadelik anlayışı neyse Kürt edebiyatında aynı şekilde Feqiye Teyran'ın kullandığı dilde sadelik anlayışı da odur. Asırlar geçmesine

⁷⁰ İbrahim Dağılma, "Aşk ve Sevda Şairi Feqiye Teyran", *I. Uluslararası Zap Havzası Uleması Sempozyumu Bildiriler Kitabı 2. cilt*, (01 Ocak 2018); Yaşar Kemal, *Karınca'nın Su İçtiği / Bir Ada Hikayesi 2* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2016), 373-384.

rağmen şiirleri hem havas hem de avam tarafından rahatlıkla anlaşılabilir. Öyle ki pek çok şiiri geçmişte olduğu gibi günümüzde de bestelenip söylenmektedir. Bu durum aslında Feqi'nin kullandığı dilin ne kadar sade ve anlaşılır olduğunu göstermektedir. Feqiye Teyran dini ve tasavvufi alanda ileri bir seviyede olduğu eserlerinde de anlaşılmaktadır. Nitekim Feqiye Teyran'ın felsefe ilmine olan hâkimliği eserlerine işlediği “Ey Av û Av” şiirinde de görülmektedir.

Subhan ji me'bûdê li ser

Kî dê'j Allah ra kit xeber

Em'j çar bakir anîne der

Genc bû di kenza qudretê (35. dörtlük)

(Sübhan olsun yücelerdeki Mabud'a

Kim haber verecek Allah hakkında

Bizi dört unsur olarak getirdi açığa.

Saklı bakirdik kudret hazinesinden

Ne de büyük sultanlardan kaldı.)⁷¹

Zahir kirin çar bakire

Ba w av û ax û agire

Heywan hemû jê çêkire

Dar û nebata kiswetê (37. dörtlük)

(Dört unsur olarak gösterdi,

⁷¹ Ali Karadeniz, *Feqiye Teyran Divan* (İstanbul: Nubihar Yayınları, 2022), 36.

Rüzgâr, su, toprak ve ateş idi

Tüm canlılar ondan var edildi

Giysisi budur ağaç ve bitkilerin)⁷²

Teyran'ın Felsefe ve Dinler Tarihi'ne olan hâkimiyeti ve aynı zamanda iyi bir eğitim aldığı aşağıda verdiğimiz bir *Dilo Rabe* şiirinde açıkça gözükmektedir.

Ne Âdem ma û ne Şîs ma

Ne Nuh ma û ne İdrîs ma

Ne Yûsûf ma ne Cercîs ma

*Ne Eyyûbê birîndare*⁷³

(Ne Âdem kaldı ne Şit kaldı

Ne Nuh kaldı ne İdris kaldı

Ne Yusuf kaldı ne Cercis kaldı

Ne de yaralı Eyüp kaldı.)

Ne Yehya ma ne Salîh ma

Ne Harûn ma ne Mûsa ma

Ne Meryam ma ne Îsa ma

Ne Ehmed ma ne çar yar

(Ne Yahya kaldı ne Salih kaldı

Ne Harun kaldı ne Musa kaldı

⁷² Karadeniz, *Feqiye Teyran Divan*, 36.

⁷³ Sadînî, *Feqiye Teyran Divanı*, 203.

Ne Meryem kaldı ne İsa kaldı

Ne Ahmet kaldı ne de dörd halife.)

Ne Calis û ne Soqrat ma

Ne Talis û ne Boqrat ma

Ne Zulqerneyn û ne Mîr'at ma

Ne Cumcum ma ne Exyar e

(Ne Calis kaldı ne Sokrat kaldı

Ne Tales kaldı ne Hipokrat kaldı

Ne Zülkarneyn kaldı ne Mirat kaldı

Ne Cumcum kaldı ne Eğyar kaldı)

Ne Eflatun û Loqman ma

Ne Dawid û Suleyman ma

Ne Fi'rewn û ne Haman ma

Ne Sultane di kubar e

(Ne Eflatun kaldı ne Lokman kaldı

Ne Davud kaldı ne Süleyman kaldı

Ne Firavun kaldı ne Haman kaldı)

Ne Cemşid ma ne Rustem ma

Ne Qeyser ma ne Hatem ma

Ne Asef ma ne Xatem ma

Ne malxo ma ne serkar e

(Ne Cemşid kaldı ne Zaloğlu Rustem kaldı

Ne Kayser Rum kaldı ne Hatim kaldı

Ne Asef kaldı ne Hatem kaldı

Ne ev sahibi kaldı ne lider.)

Ne Talut û ne Calot ma

Ne Harut û ne Marut man

Ne ewladê di Yeqob ma

Ewê pîrê Yûsif xare

(Ne Talut ne Calut kaldı

Ne Harut ne Marut kaldı

Ne Yakub'un evladı

O kocakarı Yusuf'u yemiştir.⁷⁴)

Misal olarak verdiğimiz şiir iyi tetkik edildiğinde Feqi'nin Yunan Felekesi'nden haberdâr olduğu ve filozoflar hakkında malumât sahibi olduğu açıkça görülmektedir. Hipokrat'tan, Eflatun'dan, Sokrat'tan ve Tales'ten bahsetmesi onun felsefeden habersiz olmadığını göstermektedir. Ayrıca *Ey Av u Av* şiirinde Feqi, Yaratıcı'nın yaratılışı dört element üzerine inşa ettiğini söyler. Dört element fikri Sokrat öncesi filozoflardan olan Empedokles'in ilk ortaya attığı bilinmektedir. Dolayısıyla Feqi'nin şiirlerine bütüncül bakıldığında onun "varlığa" dair bilgileri sadece tasavvufi bilgi olmadığı aynı zamanda felsefi bilgiye sahip olduğu da anlaşılmaktadır.

Aynı zamanda gerek "*Dilo Rabe*" şiirinde gerekse diğer şiirlerinde bahsedilen isimlere bakıldığında Feqi'nin tarihi şahsiyetleri iyi tanıdığı ve Dinler Tarih konusunda

⁷⁴ Karadeniz, *Feqiye Teyran Divan*, 106.

da bilgi sahibi olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Feqiye Teyran sadece bir derviş değil büyük bir bilgin, yanan bir aşık ve derin bir edebiyatçıdır.

Feqiye Teyran, Kürt edebiyatının en önemli şahsiyetlerinden biri olan Melâye Cizire ile aynı dönemde yaşamıştır. Melâye Cizire ile Feqiye Teyran Cizre’de bulunan Medresa Sor (Kırmızı Medrese)’da beraber vakit geçirmişlerdir. Medrese’de ikisinin talebe olarak ilim tahsil ettikleri yönünde görüşler vardır. Zirâ Medrese’de Melâ, Feqi’nin hocası da olabilir. Veya sonradan tanışmış ta olabilirler. Fakat ikisinin yakın arkadaş oldukları eserlerinden de anlaşılmaktadır. Zirâ hem Feqiye Teyran hem de Melâye Cizire Divânlarında birbirlerine karşılıklı şiirler yazmışlardır. Şiirlerine bakıldığında birbirlerini iyi tanıdıkları anlaşılmaktadır.

Guftên Feqî

Selama min ‘heqîrê

Sedefek tivê tê kin

Îroke li Cizîrê

‘heqq e ku li Melê kin

Ku ji derba tîrê

Derman heye lê kin

(Benim gibi hakirin selamı

Sedeyten bir kaba konulmalı

Bugün Cizre’deki

Hak olarak Melâ’ya sunulmalıdır

Ki oklarının darbesi ile yaramıza

Derman sürsün)⁷⁵

⁷⁵ Karadeniz, *Feqiye Teyran Divan*, 75.

Guftên Mela

Selamên melayiketan

Bê ‘heddû bêhisêb in

Şibhetê avê şetan

Ji mela li Mîm û ‘hê bin

Hilak în ji ze‘hmetan

Derman ji Lam û Bê bin⁷⁶

(Meleklerin selâmı

Hadsiz ve hesapsız

Çağlayan sular gibî

Derman lam ile be olsun.⁷⁷

Çilelerden helak olduk

Mîm ve Hê’ye aksın.)

Feqiye Teyran’ın etkisi ve büyüklüğü kendisinden sonra da devam etmiştir. 18. yy şairlerinden olan Ahmedî Hani yazdığı şiirlerde Feqiye Teyran’dan bahsetmektedir. Ahmedî Hani, Kürt edebiyatının önemli şahsiyetlerindendir. En bilinen eseri Mem u Zin’dır. Ahmedî Hani bu eserinde büyük Kürt edebiyatçılarından olan Ali Hariri, Melaye Cizire ve Feqiye Teyran’ın adlarını zikretmektedir.

Min dê ‘elema kalamê mewzûn

‘Alî bikira li banê gerdûn.

(Manzum sözler sancağını alacaktım

⁷⁶ Sadînî, *Feqiye Teyran Divanı*, 163-164.

⁷⁷ Dağılma, “Aşk ve Sevdâ Şairi Feqiye Teyran”, 26.

Yüceltip gökyüzünün sancağına asacaktım)

Bîna ve rûha Melê Cizîrî

Pê hey bikira ‘Elî Herîrî.

(Melaye Cizire’ye hayat verecektim

Ali Hariri’yi tekrar yaşatacaktım.)

Keyfek we bida Feqiyê Teyran

Hetta bi ebed bimayî heyran.⁷⁸

Sevindirecektim ki Feqiye Teyran’ı

Sonsuza kadar kalacaktı yaptığının hayranı)

Ahmedi Hani Kürtçe’nin eskisi gibi rağbet göremediğinden yakınır. Ahmedi Hani, Kürt edebiyatının sistematik ve kurumsal bir desteği olsaydı kendisinin de Melaye Cizire, Ali Hariri ve Feqiye Teyran gibi Kürt edebiyatını tekrardan şaha kaldıracacağını belirtmektedir. Kürt edebiyatının tekrardan yükselmesiyle Feqiye Teyran’ın daha iyi anlaşılacağını ifade edip ve Feqi’nin Kürt edebiyatının tekrardan canlanmasına sevineceğini söylemektedir. Ahmedi Hani, Feqi’nin iyi bir şair olduğunu ve Feqi’nin Kürt edebiyatında Melaye Ciziri ve Ali Hariri gibi sayılı şairlerden biri olduğunu aktarmaktadır.

Feqiye Teyran şiirleri onun şahsına münhasır şiirlerdir. Feqi’nin şiirlerinde edebi sanatlar pek dikkate alınmamış ve sade bir dil kullanılmıştır. Başka şairlerin Feqi üzerinde bir etkisinin olduğu henüz tespit edilmemiştir. Feqi’nin *Şeyhe Sen’an* adlı şiirinin Feriduddin Attar’ın etkisiyle kaleme alındığı söylene de Feqi, hikâyedeki bazı önemli karakterlerin isimleri dışında hikâyeyi büyük ölçüde farklı anlatmıştır. Ahmet

⁷⁸ Ehmedê Xani, *Mem û Zîn*, çev. Kadri Yıldırım (İstanbul: Avesta Yayınları, 2014), 154.

Gemi bu durumu şu ifadeyle açıklar. “*Feqiye Teyran’da Attar’ın etkisi neredeyse görülmemektedir.*”⁷⁹ Feqiye Teyran’ı etkileyen kişi olarak Feriduddin Attar gösterilse de bunu gerçek mana da destekleyecek bir veri henüz yoktur. Dolayısıyla Feqiye Teyran’ın hayatı gibi edebi kişiliği de münferittir.

Feqiye Teyran’ın her ne kadar mezarı Van’ın Bahçesaray İlçesi’nin Verezor Köyü’nde olduğu düşünülse de aslında Feqiye Teyran’ın mezarının Hizan’ın Şandıs (Dayılar) Köyü’nde olma ihtimali daha yüksektir. Zira Feqiye Teyran’ın doğduğu köy Verezor Köyü’dür. Ancak ömrünün son yıllarında Hizan’a gidip Şandıs Köyü’ne yerleştiği hakkında pek çok delil vardır.⁸⁰ Bu köyde Feqiye Teyran adına ait dört dönümlük bir arazi vardır. Bu arazi farklı zamanlarda farklı kişiler tarafından ekilip biçilmiştir. Buradan elde edilen gelir Feqiye Teyran adına hayır- hasenât olarak fakirlere dağıtılmıştır. Yine Şandıs Köyü’nde Feqiye Teyran adına bir çeşmenin günümüzde hala olması ve ona nispet edilen bir evin olması bu ihtimali daha da arttırmaktadır.

Ve 2013 yılında Feqiye Teyran’ın mezar taşının Şandıs Köyü’nde bulunması. Bu ifademizi doğrular niteliktedir.⁸¹

⁷⁹ Ahmet Gemi, “Feriduddin Attar’ın Etkisinde Gelişen Gülşehir ve Feqiye Teyran’ın Şeyh San’an Hikayelerinin Mukayesesi”, *Journal of International Social Research* 9/45 (30 Ağustos 2016), 112.

⁸⁰ Abdurrahman Adak vd., “Gora Feqiye Teyran”, *Nubihar Akademi* 1/1 (01 Mart 2014), 111-120.

⁸¹ “Feqiye Teyran’a ait olduğu düşünölen mezar taşı bulundu - [İLKHA] İlke Haber Ajansı” (Erişim 15 Mayıs 2024).

(Fotoğraf: <https://ilkha.com/gundem/feqiy-teyrana-ait-oldugu-dusunulen-mezar-tasi-bulundu-75285>)

Mezarın üstündeki yazının tercümesi: *Bu kabir mutlu, merhum ve meğfur, Allahu Te'ala'nın rahmetine muhtaç Feqiye Teyran adıyla meşhur Muhammedin'dir. Yıl 1041'dir*

Bununla beraber Celile Celil tarafından bulunan bir Arapça belgede Feqi'nin mezarının Hizan'da olduğu yazılmaktadır. Ve aynı zamanda Osmanlıca yazılmış 1892 ve 1898 yıllarına ait iki belgede de Feqi'nin mezarının Hizan'da olduğu ve sürekli ziyaret edildiği ifade edilmektedir.⁸²

Mezar yeri ile ilgili en çok anlatılan menkıbe şöyledir:

Geçmişten beri gelen Feqiye Teyran'ın mezarının. Hizan'da mı yoksa Bahçesaray'da mı? tartışması devam etmektedir. Ve bu tartışma Hizanlılar ile

⁸² Adak vd., “Gora Feqiyê Teyran”, 111-120.

Bahesaraylılar arasında Feqiye Teyran ın ölümünden itibaren bir rekabet konusu olduğu düşünülmektedir. Hatta bununla ilgili şöyle bir rivyet vardır. Feqiye Teyran, Hizan'ın şandıs Köyü'nde vefat edip orada defnedilince Bahçesaray'ın Verezor köylüleri Feqiye Teyran'ın mezarının kendi köylerinde olması gerektiğini zira Feqi'nin Verezor'da doğup büyüdüğünü ve Verezor'lu olduğunu söyleyerek kendi köylerinde defnedilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Buna karşılık olarak şandıs Köylüleri, Feqi'nin gelip kendilerinde kaldığını, köylerinde ömrünün son yıllarını geçirdiğini ve bunun onun kendi tercihi olduğunu bu nedenle herkesin Feqi'nin bu tercihine sayėı duyması gerektiğini, Feqi'nin defninin de kendi köylerinde yapılmasını ısrarla ifade etmişlerdir. Bu tartışma sürünce bir hakeme müracaat edilmiş hakem de iki tabut getirerek birine Feqi'nin naaşını, diğerine de naaşının ağırlığınca başka şey koyarak gerçek naaşın hangisinde olduğu hususunda kimsenin bilgi sahibi olmamasını sağlayarak bu konudaki ihtilfi gidermiştir. Her iki tarafta Feqi'nin içinde olduğu tabutu kendilerinin aldığını savunmuşlar. Ve böylece bu çözüm iki tarafın birbirine zarar vermesine engel olmuştur. Ancak bu olay sonraki nesillere mezarın nerede olduğu konusunda büyük bir muammyı miras bırakacaktır.

Biz her ne kadar mezar yerinin şandıs'ta olduğuna dair daha güçlü deliller ne srsek te artık Feqiye Teyran Türbesi'nin Bahçesaray'da yapılması ve Bahçesaray'da her yıl yapılan Feqiye Teyran Festivali'nin düzenlenmesi, Feqiye Teyran'ın Verezor (Bahçesaray)'da medfun olduğu algısını çoktan oluşturmuştur. Ve bu düşünce artık halk arasında yayılmıştır.

1.3. Şairlerin Hayatları ve Edebi Kişiliklerinin Karşılaştırılması

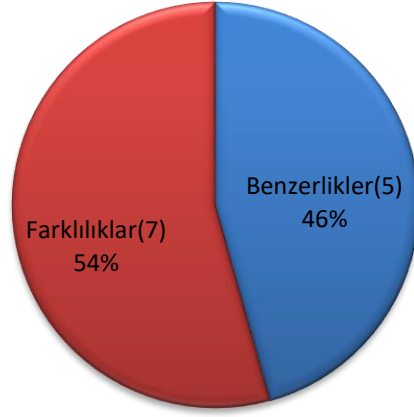
FUZÛLÎ	FEQİYE TEYRAN
Asıl adı: Muhammed	Asıl adı: Muhammed
Yaşadığı yüzyıl: 16. yy	Yaşadığı yüzyıl: 16. Yy
Doğum yılı kesin olmamakla beraber 1480-1510 yılları arasındadır.	Doğum yılı 1561'dir.
Doğum yeri Irak'tır. Kesin olmamakla beraber 1556 yılında Kerbela'da vefat etmiştir.	Doğum yeri Van Bahçesaray Verezor köyüdür. 1632 yılında Bitlis Hizan Şandıs köyünde vefat etmiştir.
Fuzûlî'nin babası Süleyman, Hille müftüsüdür. Dolayısıyla ailesi maddi sıkıntı çekmemiştir. Nüfuzlu bir ailedir.	Feqi'nin babası Şeyh Evdıla'dır. Bahçesaray beylerindendir. Dolayısıyla ailesi maddi sıkıntı çekmemiştir. Nüfuzlu bir ailedir.
İyi bir medrese eğitimi görmüştür.	İyi bir medrese eğitimi görmüştür.
Hafız, Ali Şir Nevai, Şeyhi, Molla Cami gibi şairlerden etkilenmiştir.	Kesin olmamakla birlikte Feqi'de başka şairlerin etkisi görülmemektedir.
Devlet büyüklerini övmek için yazdığı eserler olduğu gibi devlet büyüklerinin yaptığı faaliyetleri beğenmeyerek onları eleştirdiği eserleri de vardır (Beng u Bade, Şikâyetname). Dönemin devlet büyükleriyle tanışmış, bazılarından himaye görmüştür.	Devlet büyüklerine herhangi bir eser yazmamıştır. Yöneticilerin yaptıkları zulmü eserlerinde dile getirmiştir (Mıhacır). Dönemin devlet büyüklerinden himaye görmemiştir.
Kendi döneminin bilinen en önemli şairidir.	Kendi döneminin en önemli şairidir.
Eserlerinde çeşitli nazım türü ve nazım ölçülerini kullanıp edebi sanatları eserlerinde mükemmel bir şekilde işlemiştir. Divan edebiyatının neredeyse bütün sanatlarını eserlerinde göstermiştir.	Eserlerini çok sade bir dille yazmıştır. Eserlerinde genellikle aruz ve kafiye ölçüsüne bağlı kalmamıştır. Şiirlerini herhangi bir ölçüye ve kurala bağlı kalmadan yazmıştır.
Arapça, Farsça ve Türkçe eserler yazmıştır.	Sadece Kürtçe eserler yazmıştır.

Eserleri: Su Kasidesi, Beng u Bade, Şikâyetname, Leyla ile Mecnun, Hadikatü's-Süeda...	Eserleri: Su şiiri, Şexe Sen'an, Qewlê Hespê Reş (Siyah Atın Hikâyesi), Şere Dımdım...
--	--

Benzerlikler: İki şairin ismi de Muhammed'tir. İkisi de 16.yüzyılda yaşamış şairlerdir. İki şair de iyi bir eğitim almıştır. Kendi dönemlerinin en önemli şairleri olmakla birlikte her iki şairin de etkileri günümüze kadar devam etmektedir. Her iki şairin de aileleri yoksul aileler değildir. İki şair de kendi dönemlerinde yaşanan olumsuzluklara karşı duyarsız kalmamış ve toplumsal sorunları eserlerinde işlemişlerdir. İki şair de su ile ilgili şiir yazmıştır.

Farklılıklar: Feqi'nin doğum yeri ve tarihi kesin olarak belliyken Fuzûlî'nin doğum yılı belli değildir. Fuzûlî'nin mezar yeri belli değilken Feqi'nin mezar yeri bellidir. Fuzûlî çeşitli devlet büyüklerini övmek için eserler yazarken Feqi böyle bir amaçla eser yazmamıştır. Fuzûlî şiirlerinde kendisinden önceki şairlerin etkisi gözükürken Feqiye Teyran'ın şiirlerinde başka şairlerin etkisi gözükmemektedir. Fuzûlî dönemin devlet adamlarıyla münasebet kurup onların himayesine girerken Feqi, devlet büyüklerini övmek için eser yazmamış ve onlardan himaye görmemiştir. Fuzûlî Arapça, Türkçe ve Farsça eserler yazarken Feqiye Teyran sadece Kürtçe eserler yazmıştır. Fuzûlî kaside, gazel ve mesnevi gibi pekçok şiir türünde eserler yazarken Feqiye Teyran genel itibariyle kaside tarzında eserler yazmıştır.

Şairlerin Hayatları ve Edebi Kişiliklerinin Karşılaştırılması

İKİNCİ BÖLÜM

ESERLERİN TÜR VE İÇERİKLERİ

Fuzûlî'nin *Su Kasidesi* ile Feqiye Teyran'ın *Su Şiiri*'nin karşılaştırıldığı bu çalışmanın detayını vermeden beyitler halinde karşılıklarını tabloda vermenin uygun olacağı düşünülmüştür.

Fuzûlî'nin *Su Kasidesi* ile Feqiye Teyran'ın *Su Şiiri*

Fuzûlî'nin <i>Su Kasidesi</i>	Feqi'nin <i>Su Şiiri</i>
1. Saçma ey göz eşkden gönlümdeki odlare su Kim bu denlü dutuşan odlara kılmaz çare su	1. Ey av û av ey av û av Ma tu bi işq û muhbet î? Mewc û pêlan davêy bilav Bê sekn û bê rahet î (Ey su, ey su Sen aşık ve sevdalı mı oldun? Kıyıya daima dalga savuruyorsun Durmadan ve dinlenmeden)
2. Ab-ı gündür günbed-i devvare rengi bilmezem Ya mûhît olmuş gözümden günbed-i devvare su	2. Bê rahet û bê sekne î Yan aşiqê Baxoy xwe î? Yan şubhetê qelbê me î Ji emrekî bi lez ketî (Rahatta değilsin yerinde durmazsın Yoksa sen Allah'a mı aşıksın? Yoksa kalbimizi temizlemek için mi? Bir emir üzerine acele ediyorsun)
3. Zevk-ı tîğundan aceb yoh olsa gönlüm çak çak Kim mürûr ilen birağur rahneler dîvâre su	3. Da ez bizanim vê sirê Ji hindikî heya pirê Ji me'neya vê gurgurê Ji kê ra dikî vê taetê?

	(Bilsem senin bu sırrını İster az ister çok olsun Senden gelen bu gürlemeyi Kime ediyorsun bu ibadeti.)
4. Vehm ile söyler dil-i mecruh peykanun sözin İhtiyat ilen içer her kimde olsa yare su	4. Ji kê ra dikî zikrê bi hal Qet gujgujê nakî betal Teşbîhê min reht û 'emal Qet bi şev û rojan xew nete (Lisan-ı Hal ile kimi zikredersin, Gürlemeni hiç kesmezsin. Ben gibi rahat yüzü görmezsin Gece ve gündüz uyumazsın)
5. Suyu virsün bağ-ban gül-zarı zahmet çekmesün Bir gül açılmaz yüzün tek virse bin gülzare su	5. Lew şev û rojan bê xew î Ji mîhnetê lêk ditewî Şevtariyan qet nahewî Ji emrê (kê) bi lez ketî? (Gece ve gündüz uyumuyorsun Mihnetle kıvrılıp bükülüyorsun Karanlık gecelerde hiç durmuyorsun Kimin emriyle böyle hızlı akıyorsun?)
6. Ohşadabilmez gubarını muharrir hattuna Hame tek bahmahdan inse gözlerine kare su	6. Ji emrekî ti tê bilez Sewdaser î şubhetê ez Ji kê ra dikî çûna bilez Vê serqutan û xizmetê (Bir emirle geliyor sun hızlıca Benim gibi sende sevdalısın Hızlıca kime bu gidişin Bu itaat ve hizmetin kimedir.)

7. Arızûn yadıyla nem-nâk olsa müjganum n'ola Zâyi olmaz gül temennâsiyle virmek hare su	7. Xizmet dikî bê pê û dest Ji kê ra dikî çend kûh û best Baxo nego gavek vewest Daîm diçî dengê te tê (Elsiz ayaksız hizmet edersin Bu dağ ve vadilerde kimi ararsın Allah biraz dur demiyor mu. Daima senin sesin geliyor.)
8. Gam günü itme dil-i bîmârdan tîğun diriğ Hayrdur virmek karanu gicede bîmâre su	8. Dengê te bi roj û şev Taet dikî bê qelb û dev Pê radibin ji mewc û kef Şîrîn ji rengê qudretê (Sesin gelir gece ve gündüz Kalpsiz ve ağızsız ibadet edersin Köpükler ve dalgalar oluşturursun Mavi olmuş kudret rengin.)
9. İste peykânın gönül hecrinde şevkum sâkin it Susuzam bir kez olsun bu sahrâda menüm-çün âre su	9. Geh geh sipî şubhetê şîr Qet mislê te naçin çu şîr Dengê te tê yar tête bîr Meyla hebîb ji çûna te tê (Bazen bir süt gibi bembeyazsın Hiçbir zaman senin gibi bir kılıç gitmez Sesinle yar hatırıma gelir Gidişinle yârimi hatırlatıyorsun)
10. Men lebûn müştâkiyem zühhâd kevser tâlibi Nitekim meste mey içmek hoş gelür huş-yâre su	10. Lazim te mehbûbek heye Yan meyl û metlûbek heye Yan dost û meqsûdek heye Lew bê libas û kîswet î

	(Senin sevdiğin biri olmalı Bir dostun bir talebin olmalı Bir meylin bir mensubun olmalı O yüzden örtüsüz ve giysisizgezersin)
11. Ravza-i kûyuna her dem durmayup eyler güzâr Aşık olmuş galiba ol serv-i hoş- reftâre su	11. Lew bê lîbas û tazî yî Di seyr û reqs û gazî yî Ji kê ra dikî işqbaziyî? Remzê di xwe îşaret î (O yüzden örtüsüz ve çıplaksın Seyranda, raksta ve figan edersin Bu aşk oyununu kime edersin Remz ve sırlarını birlikte sergilersin)
12. Su yolın ol kûydan toprağ olup dutsam gerek Çün rakîbümdür dahi ol kûya koymam vare su	12. Van tesbihan ji kê ra dikî? Remz û sirran vêk ra dikî Hemyan ji Baxo ra dikî Digerî ji mehra xurbetê (Bu tesbihatleri kimin için yaparsın Aşikâr ediyorsun rumuz ve sırları Hepsini Allah'a mı ediyorsun? Gurbette mehîr ile dolaşıyorsun)
13. Dest-bûsî arzûsiyle ger ölsem dostlar Kûze eylen toprağum sunun anunla yâre su	13. Digerî di nêv pîredinê Qet nanivî nasekinî Reh şubhetê qelbê min î Ji mîhnetan û zehmetê (Yaşlı dünyada durmadan dolaştın Hiç uyumuyor ve durmuyorsun Bu tavrınla kalbime benziyorsun Sıkıntı ve zahmet çekersin)

14. Sevr ser-keşlûk kılur kumrî niyâzından meğer Dâmenin duta ayağına düşe yalvare su	14. Zehmetber î mîhnetkeş î Ku nazik î teb 'et xweş î Bê rûh li erdê dimeşî Bê dest û pê tuj ku ve tê? (Zahmetin ve sıkıntın çoktur Nazlısın güzel huylusun Ruhun yok yerlerde sürünürsün Elsiz ve ayaksız nerelerden gelmektesin)
15. İçmek ister bûlbûlün kanın meğer bir reng ile Gül budağının mizacına gire kurtare su	15. Bê dest û çeng û per Ew pêl û mewc û fetl û ger Peyda dibin jê "kerr" û "fer" Nakî beyana illete (Ne elin ne kolun ve ne kanadın var Bu dalgalar, taşmalar, dönüşler ve gezmeler Kime götürürsün vur-kaç taktiğini Beyan etmezsin bunun sebebini)
16. Tıynet-i pâkini rûşen kılmış ehl-i âleme İktidâ kılmış tarik-i Ahmed-i Muhtâre su	16. Vê 'illetê tekrar bike Bes vê sirrê sitar bike! Carek li min izhar bike Da ez bizanim qissetê (Bu asıl sebebi tekrarla Yeter artık bu sırrı gizlediğin Bir kere olsun bana açıkla Ben bileyim bu hikâyeyi)
17. Seyyid-i nev-i beşer deryâ-yı dürr-i ıstıfâ' Kim sepübdür mu'cizatı âteş-i eşrâre su	17. Da ez bizanim meselê Tişteki behsa ezelê Ji bunyatbûna ewwelê

	<i>Ji dewran û çerxa xîfetê</i> (Söyle anlayayım bu meseleyi Ezel hakkındaki cüz 'i bir bilgiyi Evvelin atılan temelini Evrenin çarkının gizemini söyleyesin)
18. Kılmağ için tâze gül-zâr-ı nübüvvet revnakın Mu'cizinden eylemiş izhar seng-i hâre su	18. Ew xîfeta alem di nav Ji berketa wê feyz û gulavê Min temenna kirî ji av Ji me'neya heqîqetê (Evrenin içindeki gizden Gül suyunun feyzinden ve bereketinden Ben sudan temennide bulundum Hakikatın manasını anlatsın diye.)
19. Mu'cizi bir bahr-i bî-payan imiş âlemde kim Yetmiş andan min min âteş-hane-i küffâre su	19. Heqîqeta çar cewheran Ji me'rîfeta enasiran Vemeşêre yar û biran Bê fem bibêj vê hîkmetê (Dört cevherin hakikatı Unsurlar hakkındaki bilgiler Sevgili ve kardeşlerden saklama Ağızsız söyle bu hikmeti)
20. Hayret ilen barmağın dişler kim itse istimâ' Barmağından virdüğün şiddet günü Ensâr'e su	20. Gerçi ji nuqtê lal tu yî Bê zar û qîl û qal tu yî Lazim bi işqê hal tu yî Bê dev î pir ji sirra qudretê (Gerçi konuşmakta dilsizsin Dilsiz, sözsüz ve ifadesizsn)

	<i>Hal diliyle aşkını dile getirmen lazım Ağzın yoksa da kudret sırlarıyla dolusun.)</i>
21. <i>Dostı ger zehr-i mâr içse olur âb-ı hâyat Hasımı su içse döner elbette zehr-i mâre su</i>	21. <i>Bê fehîm û qıl û qal bibêj Hindî bi lefzê hal bibêj Her Mîm û Hê û Dal bibêj Metn û beyana kaxetê</i> <i>(Ağızsız, dilsiz ve ifadesiz söyle Biraz da hal diliyle söyle “M”, “H” ve “Dal” önünde söyle Kağıttaki metin ve beyanatını söyle)</i>
22. <i>Eylemiş her katreden min bahr-ı rahmet mevc-hîz El sunup urgaç vuzû’ için gül-i ruhsâre su</i>	22. <i>Vê kaxetê îspat bike Qeydê di hûr ihtiyat bike Qenc vê bunyad bunyad bike Wazih ku fehîma min ne tê</i> <i>(Kağıttakini ispat eyle Bunları ihtiyatla ince bir şekilde kaydet Bunu iyi bir temelle temellendir Çünkü tam anlamıyorum dediklerini)</i>
23. <i>Hâk-i pâyine yetem dir ömrlerdür muttasıl Başını daşdan daşa urup gezer âvâre su</i>	23. <i>Bi dar û dinya setrem î Avê bi Rebbê alemî Tu hadis î yan qidem î Yan tu nizanî hikmetê?</i> <i>(Dünyada ne yapacağımı şaşırmışım Ey su, alemlerin Rabbi için Söyle sen hadis misin yoksa kıdem misin? Yoksa sende mi sebebini bilmiyorsun)</i>

24. Zerre zerre hâk-i der-gâhına ister sala nûr Dönmez ol der-gâhdan ger olsa pâre pâre su	24. Gerçi ne meşrû ev suxen Rojek ji bunyada mezin Bihna qidem jê hate min Yanê ji bunyada te tê (Aslında bu işler nâmeşrudur. Bir gün büyük bir esasın içinde Kıdem kokusu bana geldi Yani bu koku senin esasındandır.)
25. Zîkr-i na'tûn virdini dermân bilür ehli hatâ Eyle kim def'-i humâr için içer mey- hâre su	25. Ev reng dibêt ava zelal: Borî li min ku ev çend sal Qet kes nekir ev reng sual Heta giham vê saetê (Berrak su dedi ki: Üstümden nice yıllar geçti Kimse böyle sorular bana sormadı Bu zamana gelene kadar)
26. Yâ Hâbiba'llâh yâ Hayre'l-beşer müştâkunam Eyle kim leb-teşneler yanub diler hem-vâre su	26. Heta gihamê vê demê Carek nebû di nêv alemê Ebdek ji pişta Ademî Bifikir di ehwalê şetê (Ben bu zamana gelene kadar Kimse yoktu bu alemde Ademin soyundan hiçbiri Nehir hakkında fikir yürütmemiştir.)
27. Sensen ol bahr- keramet kim Şeb-i Mi'râc'da Şeb-nem-i feyzün yetürmiş sâbit û seyyâre su	27. Kanî dizên şet jê diçin Hingî Xwudê da ins û cin Evrenge nekir pirsyar ji min Ji enbiya û ummetê

	<i>Pınarlar akar nehirler ondan oluşur Allah insan ve cini yarartı Hiçbiri bu soruyu sormadı benden Peygamberler ve ümmeler dahil.)</i>
28. Çeşme-i hûrşîdden her dem zülâl-i feyz iner Hâcet olsa merkadün tecdîd iden mi'mâre su	28. Muksî dibê: “Avê we bû Pêxemberan aqıl hebû Qet hewceê pirsan nebû Wan dest gihabû suhbetê <i>(Muksî diyor: Ey su öyledir Peygamberler akıl sahibidirler Onlar soru sormaya ihtiyaç duymazlar Onlar ilahi sohbeta erişmişlerdir.)</i>
29. Bîm-i dûzâh nâr-ı gam salmış dil-i sûzanuma Var ümîdüm ebr-i ihsânun sepe ol nâre su	29. Ji suhbeta cara ewil Pêxemberan zanî şîxul Eyb e li bal ehlê eqil Tefîş bike me'rîfetê <i>(İlk sohbeta erdiklerinde Peygamberler bildirir işin aslını Ayıptır akıl sahpleri için Marîfetullahı tefîş etsin.)</i>
30. Yümn-i na'tünden güher olmuş Fuzûlî sözleri Ebr-i nîsândan dönen tek lü'lü-i şeh-vâre su	30. Me'rîfetê tefîş biken Pirsan ji bûna bîş biken Qenc vê qissê tefîş biken Li arîfan kerahete <i>(Öğrenmek için maarifeti araştırın Öğrenmek için soruşturun Bu hikâyeyi öğrenmek için araştırın Arifler için soru sormak mekruhtur)</i>

31. <i>Hâb-ı gafletten olan bîdar olanda rûz-ı haşr Eşk-i hasretten tökende dîde-i bîdâre su</i>	31. <i>Xelqê Xwudê aqil kirî Hem arif û kamil kirî Nûrek di dil da hil kirî Eslê qissê rê dibetê</i> <i>(Allah o insanları akıllı yarattı Hem arif hem de kamil yaptı Onun kalbinde bir nur yaktı Hikayenin aslını bulsunlar diye.)</i>
32. <i>Umduğum oldur ki ruz-i haşr mahrum olmayam Çeşm-i vaslun vire men teşne-i didâre su</i>	32. <i>Ê mislê min bê ilm û xet Mecnûnekî heywansîfet Bê Teftîşî pirsyaran diket Bê rehnuma lehba me tê</i> <i>(Benim gibi okuma ilmi ve yazması olmayan Hayvan sıfatlı mecnun gibi Araştırmak için sorular soran Rehbersiz meseleyi nasıl bilsin)</i>
	33. <i>Pirsa Feqî bê cih nebû Lewra di Furqanê hebû Erşê Xwudê li ser te bû Avê gelo di bîra te tê?</i> <i>(Feqi'nin sorusu yersiz değildi Zira Kur'an'da şöyle geçer Allah arşı senin üstündedir Ey su acaba bunu hatırlar mısın?)</i>
	34. <i>Avê cewab da ev suxen Ezmanê hal wê gote min Remzek ji Padişahê mezin Subhan ji wê seltenetê)</i>

	(Su sözsüz verdi cevabımı Hal diliyle söyledi şu sözleri: Büyük padişaha ait bir remziz Sultan kusrlardan münezzehtir.)
	35. Subhan ji me'bûdê li ser Kî dê 'j Allah ra kit xeber Em 'j çar bakir anîne der Genc bûn di kenza qudretê (Sübhan olsun yücelerdeki Mabud'a Kim haber verecek Allah hakkında Bizi dört unsur olarak getirdi açığa. Saklı bakirdik hazinesinin kudretin.)
	36. Genc bûn di kenza eqdemî Baxo ji işqa Ademî Înane karê alemî Zahir kirin vê sûretê (Hazineydik en eskiden Âdem'e karşı oluştu Allah'ın sevgisi Bu sebeptendir ki bizi getirdi bu âleme Bize bu şekli verdi sen görüyorsu)
	37. Zahir kirin em çar bakir e Ba û av û ax û agir e Heywan hemî jê çekir e Dar û nebat û qîmetê (Bizi dört unsurdan var etti. Hava, su, toprak ve ateş. Bütün canlıları ondan yarattı, Ağaç ve bitkileri de donattı.)

	38. <i>Dar û nebat û le'l û dur</i> <i>Heywan û esnafê di pur</i> <i>Teyr û tuyûr û le'l û dur</i> <i>Terkîb kirin vê wechetê</i> (Hem ağaç hem bitki hem de inciler Hayvanlar ve diğer çeşitler Kuşlar ve diğer çanlar ve inciler Bir düzende durdular bu şekilde)
	39. <i>Teşbîhê me naferricîn</i> <i>Însan ji tîned xaricîn</i> <i>Lew cin ji narî maricîn</i> <i>Her yek ji me yek teb'etê</i> (Bizim gibilerin ayrıldığı görülmemiştir İnsan toptaktan yaratılmıştır Cinler ise atavar edilmiştir Ki her birimiz farklı tabiatlarda olalım)⁸³
	40. <i>Em çar teb'etan vêk ra did in</i> <i>Hin ateş in hin barid in</i> <i>Ji behra hewayê walidîn</i> <i>Melbûs kirin bi vê wechetê</i> (Biz dördüz verilen elbiseyi giyeriz Kimimiz ateşiz, kimimiz soğuşuz Hava deryasından doğmuşuz)

⁸³ Kadri Yıldırım, *Feqiye Teyran Divan Çeviri ve Analizi* (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2022), 43.

	<i>Bu şekilde gözükmemiz uygun görülmüş)</i>
	41. <i>Bi çar cihan em labis in</i> <i>Qedim yek e em hadis in</i> <i>Lewma ji tîna yabis in</i> <i>Hindî dixwazin rif'etê</i> <i>(Dört şekilde verileni giyeriz</i> <i>Kadim birdir (Allah) hepimiz hadisiz</i> <i>Biz kuru topraktan var edilmişiz</i> <i>Artık isteriz yüceliği)</i>
	42. <i>Hindî meyla efrazî diken</i> <i>Hem suflewî bazî diken</i> <i>Hindî dişên gazî diken</i> <i>Em carek bibînin ru'yetê</i> <i>(Hem yüceliğe meylederiz</i> <i>Hem aşağılık işler eyleriz</i> <i>Gücümüz yettiğince çağırırız</i> <i>Bir kez olsa da görsem rü'yetini.)</i>
	43. <i>Carek bibînin em çar xetî</i> <i>Bê meslehet nageritî</i> <i>Ji xeşyetê nalebitî</i> <i>Cuda kirîn ji wesletê</i> <i>(Dört hattı bir kez görelim</i> <i>Maslahatsız dönüşü olmaz</i> <i>Korkudan kıpırdamaz</i> <i>Vuslattan bizi ayırdı)</i>
	44. <i>Ji wesletê cuda kirîn</i> <i>Ji suhbetê em rakirîn</i> <i>Hetta qiyam sewda kirîn</i>

	<i>Sergeşte bûn di hedretê</i> <i>(Vuslattan bizi ayırdı</i> <i>Bizi sohbetinden kaldırdı</i> <i>Kıyamete kadar bizi sevdalandırdı</i> <i>Huzurunda başımız döndü.)</i>
	45. <i>Rasit e qewî ev mela!</i> <i>Eslê qisê zanî hela?</i> <i>Hîna ku bû “qal û bela”</i> <i>Ma hûn nebûn di hedretê?</i> <i>(Bu çok büyük bir gerçektir ey mela!</i> <i>Hikayenin aslını bilir misin hele?</i> <i>Kal u Bela vaktinde</i> <i>Siz huzurda değil miydiniz?)</i>
	46. <i>Di hedretê ma hûn nebûn?</i> <i>Li hatîfî pêweste bûn</i> <i>Di xizmeta Baxoy xwe bûn</i> <i>Heyane roja axretê⁸⁴</i> <i>(Huzurda olan siz değil miydiniz?</i> <i>Baştan beri ona bağlıydınız</i> <i>Rabbinizin hizmetindeydiniz</i> <i>Ahiret gününe kadar.)</i>

⁸⁴ Karaca, “Berawırdkırînek Lî Ser Qesideya Avê ya Fûzûlî û Helbesta Ey Av û Avê ya Feqiye Teyranî jî Aliyê Hêmana Avê ve”, 15-20.

2.1. Fuzûlî'nin Su Kasidesi

Fuzûlî'nin *Su Kasidesi*'nin tam ismi “*Kaside der Na 'at-ı Hazret-i Nebevi*”dir. Bu eser na‘at⁸⁵ türünde yazılmıştır. *Su Kasidesi* 32 beyitten oluşur. 1- 15 beyit “nesib”, sonraki 13 beyit ise kasidenin yazılma sebebi olan Peygamberimiz'i “medhetme” kısmından ve son 2 beyit ise dua bölümünden oluşur.⁸⁶ Kasidenin her beyitinde su kelimesi geçmektedir. Fuzûlî gibi büyük şairlerin hayranlık uyandıran tarafı şiiri bir kelimenin içine alıp sarmalayıp şiirini o kelimeye boğmamasıdır. Aynı zamanda *Su Kasidesi* girift ifadeleri içinde barındırmasına rağmen sadeliğini korumayı başarmıştır.

Kasidede su, *rahmet, gözyaşı, doyma, akma, içme, sulama, şifa, hayat suyu, temizleme, zehir, çiğ damlası, mucize, mürekkep, söndürücü, körlük ve nehir* anlamında kullanılmıştır. Bu anlamlar bazı beyitlerde birbirinin yerine kullanılmıştır. Bazen ise suya yüklenen anlam birden çok anlamı çağrıştırmaktadır.⁸⁷

Su Kasidesi 'nin bu denli sevilmesinin yegâne sebebi Allah Resûlü'dür. Fuzûlî sözlerini kurguyla değil hissederek aktarmıştır ki bu denli tesir bırakabilmiştir. Yapaylıktan uzak gönlün dile, dilin kaleme aktarılmasıdır. *Su Kasidesi* Fuzûlî'nin “Allah Resûlü”ne karşı kelimeler çağlayanıyla coşmasıdır ve asırlar boyu kaleme alınmış benzeri manzumeler içindeki “eşsizliğinin” sebeplerinden biri de anlam derinliği ve çağrışım zenginliği barındırmasıdır.”⁸⁸

Men lebün müştâkıyem zühhâd kevser tâlibi

Nitekim meste mey içmek hoş gelür huş-yâre Su (10. beyit)

(Ben dudağında çıkan söze, sofiler kevsere talip

⁸⁵Na't: Hz. Muhammed(s.a.v)'e övgüleri barındıran eserlere denir.

⁸⁶ Adem Çalışkan, “Şerh Teorisi ve Divan Şiirine Uygulanması: Fuzûlî'nin Su Kasidesi'nin Bazı Beyitlerinin Şerhi” (Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 2022), 5.

⁸⁷ İskender Pala, *Su Kasidesi* (İstanbul: Kapı Yayınları, 2021), 3-6.

⁸⁸ Ömer Demirbağ, “Su Kasidesi'nde ‘Özgünlükler’ Üzerine”, *Hikmet - Akademik Edebiyat Dergisi* 14 [BAHAR 2021] (30 Nisan 2021), 15-20.

Nitekim sarhoşa şarap, ayık olana su gerekir)⁸⁹

Dest-bûsı arzûsiyle ger ölsem dostlar

Kûze eylen toprağum sunun anunla yâre Su (13. beyit)

(Eğer sevgilinin elini öpmeden ölürsem dostlar

Toprağımı testi yapın ve onunla sevgiliye su sunun)⁹⁰

İçmek ister bülbülün kanın meğer bir reng ile

Gül budağının mizacına gire kurtare Su (15.beyit)

(Gül fidanı bir hile ile (meşhur gül ve bülbül efsanesindeki gibi yine) bülbülün kanını içmekistiyor;

Bunu engelleyebilmek için suyun güldallarının damarlarına girerek gül ağacının mizacını değiştirmesi gerekir.)⁹¹

Biz *Su Kasidesi*'nin içeriğini ve barındırdığı sanat zenginliğinin daha iyi anlaşılması için bazı beyitler üzerine kısa tahliller yapmayı daha faydalı gördük. Bu sebepten *Su Kasidesi*'ni tahlil ederken bazı beyitleri örnek olarak vereceğiz. Bu beyitlerin anlamlarını ve barındırdığı sanatları aktaracağız. Böylece *Su Kasidesi*'ni ve kasidenin şairi olan Fuzûlî'yi daha fazla nazar-ı dikkate vermeye çalışmış olacağız.

Fuzûlî ilk 15 beyitte nesib kullanmıştır. Şair 10. beyitte de olduğu gibi sevdiği kişiye duyduğu aşkı anlatarak onun için aklını kaybettiğini ifade etmektedir. Dikkatli bakıldığında Fuzûlî yukarıda verdiğimiz 13. beyitte de yine sevdiği kişiye kavuşmadan

⁸⁹ Pala, *Su Kasidesi*, 37-38.

⁹⁰ Pala, *Su Kasidesi*, 41-42.

⁹¹ Pala, *Su Kasidesi*, 44-47.

hayatını kaybettiğinde kendisine ait olan mezar toprağını en azından sevgiliye ulaştırılmasını istemektedir. Dolayısıyla ilk 15 beyit sevgiliye olan özlem, aşkın maşukunda yanması, her hal üzere seviliyi anma duygusunu içerir. Yani nesibi kasidesinde kullanmıştır.

Genel itibariyle şairler kasidelerinin nesib bölümünde tüm maharetlerini sergilerler. Fuzûlî *Su Kasidesi*'nin nesib bölümünde yazdığı beyitlerle ne kadar farklı ve yetenekli bir şair olduğunu adeta ispatlamıştır. Mesela 10. beyitte Fuzûlî helal ve haram konusunu *su ve şaraba*; zahid olanları *ayık* ve kendisini ise *sarhoş* olanlara benzeterek zıt kavramlar kullanmıştır. Yani “*tezat*” sanatını kullanmıştır. Bu beyitin içinde Fuzûlî'nin kendisini sarhoşlara benzetmesi *teşbih* sanatını kullandığını göstermektedir. “*mey-mest, su - içmek*” kelimeleri arasında “*tenasüb*” sanatını göstermiştir. Beytin ikinci mısra'ında “*mest-mey, huş-yâr ve su*” kelimelerinin belirli bir ahenk ve düzen içerisinde söylemesiyle “*Leff-ü neşr*” sanatı kullanılmıştır.

Yukarıda verdiğimiz örnekte de görüleceği gibi sadece bir beyitte birden fazla sanatı aktarma ve bu sanatları aktarırken de derinsellikten ve anlam bütünlüğünden kopmamak Fuzûlî gibi şairlere münhasır bir yetenektir.

Fuzûlî, kasidenin 15. beyitinde ise pek çok sanatı aktarmıştır. Gül ile bülbülün aşkını aktarırken “*telmih*” sanatını, “bülbülün kanı ile gülün kırmızı olması” “*hüsn-ü tal'il*” sanatını, “*reng*” kelimesini hile hem de renk anlamında kullanması “*tevriye*” sanatını, suyun ve gülün insan gibi düşünüp amaca sahip olması “*kişileştirme*” sanatını ve “bülbül-gül, kan-reng” kelimeleriyle “*tenasüp*” sanatını kullanmıştır.

Fuzûlî'nin *Su Kasidesi*'nin ilk 15 beyiti nesib bölümüdür. Sevgiliye hasreti, aşkın gücünü, sevgilinin güzelliği gibi anlamları ilk 15 beyitte aktardıktan sonra medhetme bölümüne geçmektedir. Fuzûlî, nesib bölümünde bahsettiği sevgilinin kim olduğunu ve üstün vasıflarını medhetme bölümünde aktarır.

Kılmağ için tâze gül-zâr-ı nübüvvet revnakın

Mu'cizinden eylemiş izhar seng-i hâre Su (18.beyit)

(Nübüvvet gül bahçesini tazelemek için

O, mucizesiyle mermerden su çıkarmıştır.)⁹²

Yâ Hâbiba'llâh yâ Hayre'l-beşer müştâkunam

Eyle kim leb-teşneler yanub diler hem-vâre Su (26.beyit)

(Ey Allah'ın en sevgilisi, Ey insanların en hayırlısı

Susuzluktan dudağı kuruyanların su dilediği gibi ben de seni dilerim)⁹³

Su Kasidesi'nin 15. beytinden sonraki 13 beyit medhetme bölümüdür.⁹⁴ Fuzûlî, sevgilinin Peygamber Efendimiz olduğunu açıklamaktadır. 16. beyitten itibaren Peygamberimiz'den bahsedip onun su gibi tertemiz olduğunu vurgulamaktadır. Suyun güzelliğinin asıl sebebi Hz. Muhammed olduğunu ve su Peygamber yolunda olduğu için temizliğin simgesi olduğunu ifade etmektedir.

Seyyid-i nev-i beşer deryâ-yı dürr-i ısıtfâ'

Kim sepübdür mu'cizâtı âteş-i eşrâre Su (17.beyit)

(İnsanların efendisi, seçme inci denizi (olan Hz.

Muhammed'in s.a.v) mucizeleri şerhlerin ateşine su serpmiştir.)⁹⁵

Fuzûlî şiirdeki maharetini *nesib* bölümünde olduğu gibi *medhetme* bölümünde de göstermektedir. 17. beyite bakıldığında yine birçok sanatı bu beyitte sergilemiştir. Fuzûlî, *dürr* (nisan yağmuru, bereket, inci vb.) ile Peygamberimiz'in maneviyatı,

⁹² Pala, *Su Kasidesi*, 54-55.

⁹³ Pala, *Su Kasidesi*, 75-76.

⁹⁴ Çalışkan, "Şerh Teorisi ve Divan Şiirine Uygulanması: Fuzûlî'nin *Su Kasidesi*'nin Bazı Beyitlerinin Şerhi", 5.

⁹⁵ Pala, *Su Kasidesi*, 49-50.

derya ile Peygamberimiz'in mübârek vücudunu kast ederek "açık istiare" sanatını, ateş ile suyu aynı beyitte kullanarak "tezat" sanatını, Peygamber'in doğumu ile Mecusi ateşinin sönmesini hatıra getirmesi "telmiḥ" sanatını ve Peygamberimiz'i denizden çıkan inciye benzetmesi "teşbih" sanatını yaptığını göstermektedir. Bir beyitin bu kadar derin anlamlı ve birden çok sanatı içinde barındırması ve söylenirken söylenişteki uyumu bile kasidenin ne kadar önemli bir eser olduğunu göstermektedir. Fuzûlî ve yazdığı su kasidesinin muteber ve tanınır olması gerçekten hak edilen bir değer ve tanınırlıktır.

Su Kasidesi'nin 18. beyitine baktığımızda ise telmiḥ, teşbih ve tenasüp sanatını görüyoruz. Fuzûlî, Hz. Peygamber'in taştan su çıkarması mucizesini hatırlatarak "telmiḥ" sanatını, "gül- taze ve revnak –su" kelimelerini kullanarak "tenasüp" sanatını ve nebiilik makamını ise gül bahçesine benzeterek "teşbih" sanatını bizlere aktarıyor. Dolayısıyla Fuzûlî, peygamberlik makamının bir gül bahçesi olduğunu vurgularken gün geçtikçe insanların gül bahçesini kuruttuklarını yani peygamberi öğretilen uzaklaştıklarını aktarıyor. Suyun ise Peygamber'in gül bahçesine hizmet etmek için taşı delerek bu gül bahçesine yetiştirmeye çalışıyor. Peygamber'i anlatırken böyle veciz ifadeler kullanmak Fuzûlî gibi bir şaire münhasır olduğu anlaşıyor.

26. beyitte ise şair tenasüp, teşbih, nida ve tezat sanatlarını *Su Kasidesi*'nde işlemiştir. Dudağı kuruyanların suya özlemine kendisinin peygambere özlemine benzeterek "teşbih" sanatını, "leb- teşne ve su- yanmak" kelimelerini aynı beyitte kullanarak "tenasüp" sanatını ve "Ya Habiballah" (Ey Allah'ın Sevgilisi) ve "Ya Hayr'el Beşer" (Ey insanların en hayırlısı) ifadelerini kullanarak "nida" sanatını kullanmıştır. Fuzûlî bu beyitinde Peygamber'e olan özleminin susuzluktan ölmek üzere olan birinin suya duyduğu özlem gibi olduğunu ifade etmektedir.

Fuzûlî *Su Kasidesi*'nin "medhetme" bölümünü bitirdikten sonra kasidenin son iki beyitini ise "dua" bölümüne ayırmıştır. Yani sırayla ilk 15 beyit "nesib" sonra medih" ve son iki beyit ise "dua" olarak yazılmıştır.

Hâb-ı gaſletten olan bîdar olanda rûz-ı haşr

Eşk-i hasretten tøkende dîde-i bîdâre Su (31. beyit)

(Ahiret günü gaflet uykusundan uyandığımda

Hasretten su gibi gözyaşı döktüğümde)⁹⁶

Umduğum oldur ki ruz-i haşr mahrum olmayam

Çeşm-i vaslun vire men teşne-i didâre Su (32. Beyit)

(Kıyamet günü güzel yüzüne susamış olduğum

Vuslat çeşmesinden beni mahrum etmeyeceğini ummaktayım)⁹⁷

Fuzûlî, kasidenin son iki beyiti olan “dua” bölümünü de söyledikten sonra kasideyi bitiriyor. Dua bölümünde methettiği Peygamber’in ahiret günü şefaatine mazhar olacağını ummaktadır. Aynı zamanda suyun var olma sebebi olan Hz. Muhammed’in yüzünü ahiret günü görmeyi dilemektedir. 31. ve 32. beyti birbirine bağlayan Fuzûlî, Divan edebiyatının alışık olmadığı bir şeyi yapmış oldu. Genel itibariyle Divan edebiyatında şairler kasidenin son beytinde dua eder ve kasideyi bitirirlerdi. Dua bölümünü iki beyite yayan Fuzûlî, bu iki kasideyi de anlamsal olarak birbirine bağlamıştır. Dolayısıyla Fuzûlî Divan edebiyatının bu geleneğini yıkmıştır.

Kaside’nin son iki beytini incelediğimizde tenasüp ve tezat sanatlarını görüyoruz. “Gaflet- bidar” kelimeleri zıtlık bildirdikleri için “tezat” sanatını, “dide-eşk ve su- tök” kelimeleri arasında bir uyum sağlayarak “tenasüp” sanatını ortaya koymuştur.

⁹⁶ Pala, *Su Kasidesi*, 84.

⁹⁷ Pala, *Su Kasidesi*, 84-85.

2.2. Feqiye Teyran Ey Av u Av Şiiri

Ey Av u Av şiiri 46 dörtlükten oluşur. Feqiye Teyran, şiirlerinin genelinde olduğu gibi *Ey Av u Av* şiirinde de aruz lşne bağlı kalmamıştır. şiirlerini gazel türünde yazmamıştır. *Ey Av u Av* şiirini kaside olarak değerlendirenler olmuştur.⁹⁸ İçerik olarak ta kaside değildir.

Kasideler konularına göre değerlendirildiğinde *Ey Av u Av* şiiri tevhid veya mncaat gibi kaside türlerinin tam olarak özelliklerini taşımamaktadır. Aynı zamanda *Ey Av u Av* şiiri aruz lşyle de yazılmamış ve redif de kullanılmamıştır. Kasidelerde kullanılan nazım birimi beyit, *Ey Av u Av* şiirinde ise nazım birimi dörtlüktür. Dolayısıyla *Ey Av u Av* şiiri Allah'ın özelliklerini ve yüceliğini anlatmayı esas maksat yapsa da kaside olarak değerlendirilemez.

şiirlerinde belli bir kalıba bağlı kalmayan Feqi, sade bir dil kullanmıştır. Ancak kullandığı dil halkın rahatça anlayacağı bir sadelikte olmasına rağmen şiirlerinde birden çok anlamı hatırlatmaktadır. Yani şiirlerinde *Sehl-i Mümteni*⁹⁹ (*Kolay görünmekle birlikte benzerinin söylenmesi çok zor olan söz*) kullanmıştır.¹⁰⁰ şiirlerindeki sadelik Yunus Emre'nin şiirlerinde kullandığı sade bir dile benzemektedir. Nasıl ki Yunus Emre'nin şiirleri günümüz Türkçesiyle bile anlaşılabiliyorsa Feqi'nin yazdığı şiirler bu zamanın Krtesiyle rahatça anlaşılabilmektedir. Bu sadelik ve *sehl-i mümteni* slup *Ey Av u Av* şiirinde de gözükmektedir.

Teyran *Ey Av u Av* şiirinde ilk başta suya sorular sormaktadır. Bu sorulardan maksat mevcudatı tanımak ve tanıtırmaktır. Feqi suyun yapısı ve hareketliliği üzerine şiiri inşa eder. Dünyadaki varoluş ve hareketliliğin bir gayesi olduğunu ve bu gayenin anlaşılması için suya arifane sorular sorulmaktadır. 25. dörtlükten itibaren su *intak*¹⁰¹

⁹⁸ İsmail Kıran, "Yitik Bir Aşk ve Kürtlerin Yunus Emre'si: Feqiye Teyran" (Erişim 23 Mayıs 2024), 574.

⁹⁹ Mine Mengi, "Sehl-i Mümteni", *TDV İşlm Ansiklopedisi* (Erişim 23 Mayıs 2024).

¹⁰⁰ Perwiz Cihani, "Feqiye Teyran'ın şiirlerinde slup", *Bingöl Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü Dergisi* 5/10 (30 Aralık 2019), 119-120.

¹⁰¹ İntak: cansız varlıkları konuşturmak

sanatı yapılır. Böylece sorulan sorulara su cevaplar verir. Bu cevaplarla beraber Feqi, tekrar suya sorular yöneltir daha sonra ise İlâhi aşkı ve varoluşu veciz ifadelerle anlatır. *Ey Av u Av* şiirinin 1, 4 ve 23. dörtlüklerinde suyun aşk ve şevkle hareket ettiğini ifade ederek suya sorular sormaktadır. Suyun yapısı, akışı ve rengi gibi durumlar üzerinde durarak suyun Allah’a olan aşkından ve ibadetinden kaynaklandığını belirtir.

Ey av û av, ey av û av

Ma tu bi `ışq û muhbetê

Mewc û pêlan tavêy belav

Bê sekne û bê ra`hetê (1.dörtlük)

(Ey su, ey su sen aşık ve sevdalı mı oldun?

Kıyıya daima dalga savuruyorsun

Durmadan ve dinlenmeden)¹⁰²

Ji kê ra dikî zikrê bi hal

Qet gujgujê nakî betal

Teşbîhê min reht û `emal

Qet bi şev û rojan xew nete (4.dörtlük)

(Lisan-ı Hal ile kimi zikredersin,

Gürlemeni hiç kesmezsin.

Ben gibi rahat yüzü görmezsin

Gece ve gündüz uyumazsın)¹⁰³

¹⁰² Karadeniz, *Feqiye Teyran Divan*, 25.

¹⁰³ Karadeniz, *Feqiye Teyran Divan*, 25.

Bi dar û dinya setrem î

Avê bi Rebbê alemî

Tu hadis î yan qîdem î

Yan tu nîzanê hîkmetê? (23.dörtlük)

(Dünyada ne yapacağımı şaşırmışım

Ey su alemlerin Rabbi için

Söyle sen hadis misin yoksa kıdem misin?

Yoksa sende mi sebebini bilmiyorsun)¹⁰⁴

Ev reng dibêt ava zêl:

Borî li min ku ev çend sal

Qet kes nekir ev reng sual

Heta gîham vê saetê (25. dörtlük)

(Berrak su dedi ki: Üstümden nice yıllar geçti

Kimse böyle sorular bana sormadı

Bu zamana gelene kadar)¹⁰⁵

Feqî bu şiirinde kendisi ile ilgili bilgileri de aktarmaktadır. Mahlas olarak kullandığı isimlerden biri olan “*Mim u Hê*” ismini 21. dörtlükte kullanmıştır. Asıl adı

¹⁰⁴ Karadeniz, *Feqiye Teyran Divan*, 31.

¹⁰⁵ Karadeniz, *Feqiye Teyran Divan*, 33.

Muhammed olan Feqiye Teyran, “*Feqi*” mahlasını 33. dörtlükte ve “*Muksi*” mahlasını ise 28. dörtlükte kullanmıştır.

Bê dev û qîl û qal bibêj

Hindî bi lefzê hal bibêj

Her Mîm û Hê û Dal bibêj

Metn û beyana kaxetê (21. dörtlük)

(Ağızsız, dilsiz ve sözsüz söyle

Hal diliyle hepsini söyle

Mim, Hê ve Dal harfleriyle söyle

Kağıt ve metindeki beyanatı)¹⁰⁶

Pirsa Feqî bê cih nebû

Lewra di Furqanê hebû

Erşê Xwudê li ser te bû¹⁰⁷

Avê gelo di bîra te tê? (33. dörtlük)

(Feqi’nin sorusu yersiz değildi

Zira Kur’ân’da şöyle geçer

Allah arşı senin üstündedir

¹⁰⁶ Karadeniz, *Feqiye Teyran Divan*, 31.

¹⁰⁷ Hûd, 7/11.

Ey su acaba bunu hatırlar mısın?)¹⁰⁸

Muksî dibê: “Avê we bû

Pêxemberan aqil hebû

Qet hewceê pirsan nebû

Wan dest gihabû suhbetê (28. dörtlük)

(Muksî diyor: Ey su öyledir

Peygamberler akıl sahibidirler

Onlar soru sormaya ihtiyaç duymazlar

Onlar ilahi sohbeta erişmişlerdir.)¹⁰⁹

Feqiye Teyran *Ey Av u Av* şiiriyle varoluşu anlatmıştır. Feqiye Teyran’dan önce hiçbir şair manzum tarzında bir eserle ve mevcudatı konuşturarak Hakk’ı anlatma çabası içerisine girmemiştir. *Ey Av u Av*’da fabl sanatı kullanılarak kâinatın varoluş gayesi anlatılmıştır. *Ey Av u Av* şiiri bu özellik itibarıyla bir ilk eser olarak kabul edilebilir. Feqiye Teyran’dan önce bazı sufiler kuşları ve diğer hayvanları “seyr ü sülûk”ün merhalelerini anlatabilmek için konu edinmişleridir. Ancak kâinatı idrak etmek, tahkik ve analiz etmek suretiyle yaratılışı ve Yaratıcı’yı anlamak noktasında suyu konuşturarak anlatan ilk kişi Feqiye Teyran’dır.

¹⁰⁸ Karadeniz, *Feqiye Teyran Divan*, 35.

¹⁰⁹ Karadeniz, *Feqiye Teyran Divan*, 33.

Feqi *Ey Av u Av* şiirinde bütün mevcudatın Allah’a ibadet ettiğini,¹¹⁰ her şeyin Allah’ın emriyle hareket ettiğini¹¹¹ ve bunu da ariflerin anlayabileceğini ifade eder.¹¹² Feqi *Ey Av u Av* şiirinde suyun amacının Allah’a koşmak olduğunu ve lisan-ı hal ile Allah’a zikir ettiğini bundan dolayı da durmadan akıp gittiğini söyler. Özelde insanın genelde ise kâinatın var olmasında etkili olan dört sebepten birinin su olduğunu suyun da Allah’a ibadet etmek için var olduğunu aktarıyor. Böylece Feqi şiirinde bize suyun hâl ve hareketinden, var olmasının hikmetinden ve suyun maksadı üzerinden bize Allah’ı anlatmayı hedeflemektedir.

Yunan felsefesinin mevcudatın temel yapıları olarak ifade ettiği dört esas vardır. Bunlar su, ateş, hava ve topraktır. Eski Yunan filozofları bu yapıya “unsur” demişlerdir. *Ey Av u Av* şiirinde Feqi bu dört unsuru tek tek sayarak buna *çar bakır* demiştir. Ve tüm mevcudatın *çar bakırdan* meydana geldiğini belirtmiştir.¹¹³ Teyran “Allah her canlıyı sudan yarattı”.¹¹⁴ “Allah sizi topraktan yarattı.”¹¹⁵ “Onları kavurucu alevden yarattı.”¹¹⁶ “Kendi rahmetiyle havayı müjdeleyici olarak gönderen odur.”¹¹⁷ ayetlerinden hareketle cansız olan *çar bakır* tüm canlıların hayat başlangıcı olarak görür.

Feqi suyun akışını, durmasını, gölcükler oluşturmasını, bağlamasını, durmaksızın akmasını suyun dansı, şevki, cezbi, koşuşturmacası ve heyecanı olarak görür. Suyun bu durumu aşkın bir tezahürüdür. Su aşkından dolayı durmadan engel tanımadan ilerler. Ve bu aşktan kaynaklanan cezbelere ve rakslar aynı zamanda aşkın maşuka yaptığı bir ibadettir. Dolayısıyla su lisanı haliyle Allah’a olan kulluğunu ulaştığı her yere haykırmaktadır.¹¹⁸

¹¹⁰İsraî 17/44.

¹¹¹ Enam, 6/59.

¹¹² Sadnî, *Feqiye Teyran Divanı*, 121.

¹¹³ Sadnî, *Feqiye Teyran Divanı*, 121.

¹¹⁴ Nur, 24/45.

¹¹⁵ Enam, 6/2.

¹¹⁶ Rahman, 55/15.

¹¹⁷ Hicr, 15/27.

¹¹⁸ Sadnî, *Feqiye Teyran Divanı*, 125.

Feqiye Teyran aslında su üzerinden tüm varlıkların Allah’a olan sevgilerini dile getirdiğini vurgulamaya çalışan bir şairdir. Onun nazarında kuş, taş ve su kısacası tüm varlıklar aşkın ve sevginin bir sembolü için yaratılmışlardır. Feqiye Teyran’da İlahi aşkı su motifini kullanarak anlatmıştır.

Feqi *Ey Av u Av* şiirinde 25. dörtlüğe kadar suya sorular sorduğu gibi suyun akışının hikmetini de sorguluyor. Suyun sebepsiz yere çağlamadığını, suyun bir amacının olduğunu ve amacın da Allah’a ulaşmak olduğunu anlatır. Su Allah’a ulaşmak için sürekli ibadet ettiğini ve bu ibadetleri yaparken insanlar gibi el, ayak ve ağız olmadan yaptığını belirtiyor. Su da bulunan hikmetlerden bir tanesi olarak yaratılışın dört temel unsurdan bir tanesi olduğunu vurguluyor. Dört unsur (çar anâsır)’dan biri olan su, bu dört unsurdan en önemli olanın su olduğunu anlatıyor. 19. dörtlük, 35. dörtlük ve 37. dörtlük bu dört unsuru aktarmaktadır.

Heqîqeta çar cewheran

Ji me’rîfeta enasiran

Vemeşêre yar û biran

Bê fem bibêj vê hîkmetê (19. dörtlük)

(Dört cevherin hakikatı

Unsurlar hakkındaki bilgiler

Sevgili ve kardeşlerden saklama

Ağızsız söyle bu hikmeti)¹¹⁹

¹¹⁹ Karadeniz, *Feqiye Teyran Divan*, 31.

Subhan ji Me'bûdê li ser

Kî dê ji Xwudê kit xeber

Em çar bakir îname der

Genc bûn di kenza qudretê (35. dörtlük)

(Kusursuz yücelerdeki ilahım

Kim haber verecekse Allah'tan

Bizi dört unsurdan yarattı bizi

Hazineydik bulunduk kudret definesinden)¹²⁰

Zahir kirin em çar bakir e

Ba û av û ax û agir e

Heywan hemî jê çêkir e

Dar û nebat û qîmetê (37. dörtlük)

(Bizi dört unsurdan var etti.

Hava, su, toprak ve ateş.

Bütün canlıları ondan yarattı,

Ağaç ve bitkileri de donattı.)¹²¹

¹²⁰ Karadeniz, *Feqiye Teyran Divan*, 37.

¹²¹ Karadeniz, *Feqiye Teyran Divan*, 37.

Feqi şiirinde 32. ve 33. dörtlükte kendisinin suya sorduğu soruların peygamberlerin ve ariflerin suya sormaya gerek duymadığını bu yüzden kendisinin suya sorduğu soruların aslında yersiz olmadığını ancak kendisinin ilmi açıdan sudan öğrenmek için böyle sorular sorduğunu ifade etmektedir. Suyun aslında büyük bir kudrete sahip olduğunu Allah'ın kâinatı yaratma dengesini de su üzerinde oluşturduğunu vurgulamaktadır.

Ê mislê min bê ilm û xet

Mecnûnekî heywansîfet

Bê Tefîşî pirsyaran diket

Bê rehnuma lehba me tê (32. dörtlük)

(Benim gibi okuma ilmi ve yazması olmayan

Hayvan sıfatlı mecnun gibi

Araştırmak için sorular soran

Rehbersiz meseleyi nasıl bilsin.)¹²²

Ey Av u Av şiirinde Feqi 41. dörtlükte *kıdem* olanın bir ve onun yalnız Allah olduğunu vurgulayıp O'nun dışında herkesin *hadis* (sonradan) olduğunu vurgulamaktadır. Hadis olanın her şeyin dört unsurdan meydana geldiğini ve bu dört unsurdan meydana gelen insanın ise birçok zıtlıkları yani olumlu ve olumsuzlukları da bir arada tutan bir yapıda olduğunu belirtmektedir.

Bi ar cihan em labis î

Qedîm yek e em hadis î

¹²² Karadeniz, *Feqiye Teyran Divan*, 35.

Lewma ji fîna yabis in

Hindî dixwazîn rif'etê (41. dörtlük)

(Dört şekilde verileni giyeriz

Kadim birdir (Allah) hepimiz hadisiz

Biz kuru topraktan var edilmişiz

Artık isteriz yüceliği)¹²³

Feqi ilk 24 dörtlükte suya sorular sormaktadır. Feqi'nin sorular bölümünde ilk olarak suyun sürekli akıp gittiğini ancak bu akışın sebepsiz olmadığını bir amaca hizmet ettiğini vurgulayarak suya kişileştirme yapmıştır. Suyun daima akmasındaki sebebi sevdiğine ulaşmak için daima yollarda olan aşığa benzeterek açıklar. Daha sonra suyun âşık olduğu kişinin kim olduğu hakkında fikirler yürütür. Suyun hareketliliğinin ibadet amaçlı olduğunu vurgulayarak suyun dolaşmasını ilahi aşktan kaynaklandığını belirtir. Allah'a zikir amaçlı hareket eden suyun yaratılıştaki dört temel unsurdan biri olduğunu belirterek bunu Kur'ân geçen ayetlere “telmih” yaparak aktarır. Feqi'nin suya sorulara cevap 25. dörtlükten itibaren gelir. Feqi arif kişilerin soru sormaya ihtiyaç duymadığını kendisinin ise bu tür sorulara ihtiyaç hissettiğini söyler.

Feqi'nin *Ey Av u Av* şiirinde de görüleceği gibi Feqi'nin felsefi, kelâmî ve tasavvufî bilgiye sahip olduğu anlaşılabacaktır. Zira yaratılışın esasının dört temel unsurdan geldiğini Empedokles ve Aristoteles döneminden itibaren karşımıza çıkmaktadır.¹²⁴ İslâm felsefesi ile beraber “*anasır-ı erbaa*” olarak lügatımıza girmiştir. Hem İslâm felsefesinde hem de Yunan felsefesinde bu dört unsur üzerine

¹²³ Karadeniz, *Feqiye Teyran Divan*, 39.

¹²⁴ Birsal Çağlar Abiha, “Mitolojiden İnsana Dört Unsur Üzerine Bir İnceleme”, *BENGİ Dünya Yörük-Türkmen Araştırmaları Dergisi* 2018/1 (11 Mayıs 2018), 40.

yaratılışın var olduğu vurgusu yapılmaktadır. Feqi de bu şiirinde anasır- erbaa vurgusunu yapmaktadır.

Feqi'nin sadece bir ozan olmadığını aynı zamanda din âlimi, mutasavvıf, bilgin ve âbid olduğunu bu yazımızın “*Feqiye Teyran'ın Hayatı*” bölümünde aktarmıştık. Teyran bu şiirinde bir mutasavvıfın bakış açısıyla da su ile diyaloglar kurmuştur. Yaratılan her şey gibi suyun da zikir içinde olduğunu ve suyun akmasının bir cezb ve aşk hali olduğunu bu aşkını lisan-ı hali ile gösterdiğini belirtmektedir.

Teyran, suyun da yaratılan her şey gibi yok olacağını yani “*Hadis*” ve “*Kadim*” olanın ise sadece Allah olduğunu belirtir. Suyun Kadim olan Allah için yollar aştığını, çağıladığını ve zikir ettiğini belirtir.

2.3. Şiirlerin “Edebi Sanatlar” Açısından Karşılaştırılması

Ey Av u Av şiiri ve *Su Kasidesi* 'nde çeşitli edebi sanatlar kullanılmıştır. Biz tek tek tüm beyitleri ve dörtlüleri verip oradaki edebi sanatları aktarmak yerine şiirlerde geçen her bir edebi sanattan örnek vermek adına birer beyit ve dörtlü aktaracağız. Örneğin “tertıp” sanatının geçtiği bir beyiti örnek olarak vereceğiz. “Tertıp” sanatının geçtiği tüm beyitleri aktarmayacağız.

Edebi Sanatlar	Su Kasidesi	Ey Av u Av Şiiri
Teşbih	7. Beyit: Sevgilinin yanağı güle benzetilirken, diken kirpiğe benzetilmiştir. ¹²⁵	5. Dörtlük: Su uykusuz ve gece gündüz dolaşan birine benzetilmiştir.
Tevriye	15. Beyit: “Reng” kelimesi hem “hile” anlamında hem de	32. Dörtlük. “Heywansîfet” kelimesi hem insanların hayvanlar aleminden olduğu

¹²⁵ Erdem Can Öztürk, *Su Kasidesi Şerhi* (Ankara: İksad, 2022), 100-101.

	“renk” anlamında kullanılmıştır.	anlamını hem de kendisinin mecnunlaşıp hayvanlara benzediği anlamında kullanmıştır.
Telmih	27. Beyit: Miraç gecesini ve Allah’ın Kur’an-ı Kerimi indirmesini hatıra getiriyor ¹²⁶ .	33. Dörtlük: Kur’anı Kerim’de geçen “... <i>kainat su üzerinedir.</i> ” Ayetini hatıra getiriyor.
Tenasüp	29. Beyit: Nâr (ateş) – Sûzân (yanmış) – dûzah (cehennem) Kelimeleri arasında tenasüp vardır.	11. Dörtlük: “Reqs”, “ışqbazi” ve “gazî” kelimeleri kelimeleri arasında tenasüp vardır.
Leff u Neşr	24. Beyit: İlk dizede zerre zerre – nûr sözcükleri geldikten sonra ve ikinci dizede bu kelimelerle alakalı pâre pâre – su sözcükleri söylenmiştir.	37. Dörtlük: “çar bakır” kelimesinden sonra ikinci mısradaki “ba”, “av”, “ax” ve “agır” kelimelerini kullanması leff u neşr sanatını gösteriyor.
Hüsnü Ta’lil	11. Beyit: Su serviye aşık olduğu için servinin dibinden aktığını belirtiyor.	2. Dörtlük: Suyun durmadan akma sebebinin Allah’a olan aşkıdan kaynaklandığını belirtir.
İstiare	9. Beyit: Kirpik(peykan) oka benzetiliyor. ¹²⁷	13. Dörtlük: Su gönle benzetiliyor.
Tezat	10. Beyit: Su- Şarap ve Mest-hüşyar kelimeleri zıtlık bildirir	8. Dörtlük: Suyun gece ve gündüz zikir ettiği aktarılıyor. Gece- gündüz kelimeleri zıtlık bildirir.

¹²⁶ Adem Çalışkan, *Fuzuli'nin Su Kasidesi ve Şerhi* (Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1992), 140.

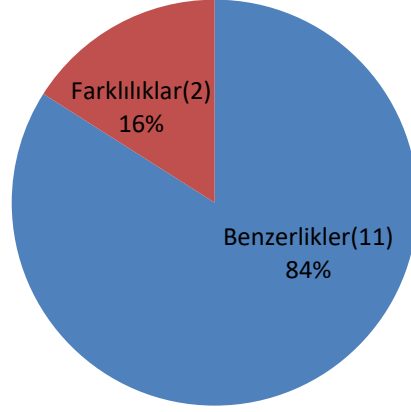
¹²⁷ Öztürk, *Su Kasidesi Şerhi*, 110-111.

Nida	1.Beyit: “Saçma Ey göz...” İfadesi nidadır.	1. dörtlük: “Ey Av u Av” ifadesi nidadır.
Mübalâğa	2. Beyit: Gözlerinden akan gözyaşının gökkubeyi kapladığını belirtmiştir.	9. Dörtlük: Suyun keskinliğine hiçbir kılıç ulaşamaz.
Tecahülü Arif	2.Beyit: Gökyüzünün mavi olma nedenini bilmemezlikten geliyor.	7. Dörtlük: Suyun İlahi hikmetle hareket ettiğini bilip, bilmemezlikten geliyor.
Ad Aktarması	4.Beyit: Temren kelimesini söyleyerek okun tamamını kaste ediyor. Temren: Okun ucundaki demir. ¹²⁸	Tespit edemedik.
Söz Sanatlarının Çokluğu	Daha Fazladır.	Daha azdır

Her iki şiirde de pek çok edebi sanat kullanılmıştır. *Su kasidesi* 'nde kullanılan edebi sanatların sayısı *Ey Av u Av* şiirinde kullanılan edebi sanatların sayısından fazladır. Çünkü Fuzûlî, kasidesinin her bir beyitinde birden fazla edebi sanat kullanırken Feqi, şiirinin her bir dörtlüğünde bir bazen iki edebi sanat kullanmış ve bazen de dörtlüklerinde hiçbir edebi sanat kullanmamıştır. Feqi'nin şiirinin Fuzûlî'nin kasidesinden sayıca daha az edebi sanat içermesinin sebebi, Feqi'nin kullandığı dilin çok sade bir dil olmasından ve kullandığı kelimelerin çoğunun normal günlük konuşmada kullanılan kelimelerden teşekkül etmesinden kaynaklandığı kanaatideyiz. Feqiye Teyran'ın şiirinde kullandığı dil, günümüz Kürtçe'siyle bile neredeyse aynıdır. Bu çerçeveden bakıldığında *Su Kasidesi* 'nin *Ey Av u Av* şiirinden daha çok edebi sanat barındırması gayet normaldir.

¹²⁸ Çalışkan, *Fuzuli'nin Su Kasidesi ve Şerhi*, 36.

Şiirlerin “Edebi Sanatlar” Açısından Karşılaştırma Oranı

2.4. Şiirlerin Dış Yapı(Şekil) Özellikleri Açısından Karşılaştırılması

Dış Yapı Özellikleri	Fuzûlî'nin Su Kasidesi	Feqi'nin Ey Av u Av Şiiri
Nazım Şekli	Kaside	Kaside değildir.
Nazım Birimi	Beyit	Dörtlük
Nazım Türü	Naat	Tevhid
Ölçüsü	Aruz Ölçüsü	Ölçü Kullanılmamıştır
Kafiye Örgüsü	Aa, ba, ca, da	Aaab, cccb, dddb, eeeb ...
Birim Sayısı	32 beyit	46 dörtlük
Şirin İsmi	Kaside der Na'at-ı Hazret-i Nebevi	Ey Av u AV
Edebi Dönemi	Divan edebiyatı	Divan edebiyatı

Benzerlikler: Feqiye Teyran'ın *Ey Av u Av* şiiri ile Fuzûlî'nin *Su kasidesi* Divan edebiyatı dönemine aittir.

Farklılıklar: Fuzûlî'nin su kasidesinin nazım türü naattır. Feqi'nin su şiirinin nazım türü tevhitir. Fuzûlî'nin şiirinin nazım birimi beyitken, Feqi'nin nazım birimi dörtlüktür. Fuzûlî'nin su şiirinin birim sayısı 32'dir. Feqi'nin su şiirinin birim sayısı 46'dır.¹²⁹ (Bazı kaynaklara göre ise 51 dörtlüktür.)¹³⁰ Fuzûlî'nin su şiirinin kafiye örgüsü aa, ba, ca, da, şeklindedir. Feqi'nin şiirinin kafiye örgüsü aaab, ccca, ddda şeklindedir. Fuzûlî'nin şiirinin tam ismi *Kaside der Na'at-ı Hazret-i Nebevi*'dir Feqiye Teyran'ın şiirinin ismi *Ey Av u Av* (Ey Su)'dır.

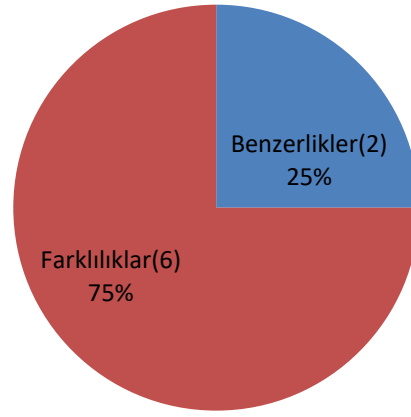
Feqiye Teyran'ın su şiiri, genel itibariyle dış yapı açısından kasideye uymazken içerik konusunda kasideye uymaktadır. Kasidelerde aruz ölçüsü kullanılırken *Ey Av u Av* şiirinde aruz ölçüsü kullanılmamıştır. Kasidelerin nazım birimi beyittir. *Ey Av u Av* şiirinin nazım birimi ise dörtlüktür. Dolayısıyla Fuzûlî'nin su şiiri, dış yapı itibariyle kaside özelliklerini taşıırken Feqi'nin su şiiri dış yapı itibariyle kasidelerin özelliklerini taşımamaktadır. Ancak Feqiye Teyran'ın *Ey Av u Av* şiirini kaside dışında değerlendirenler olduğu gibi kaside olarak değerlendirenler de vardır.¹³¹ *Ey Av u Av* şiirini kaside olarak değerlendirenlerin görüşünü kabul etmek mümkün değildir. Zira *Ey Av u Av* şiiri yapı ve şekil bakımından hiçbir şekilde kaside türüne uymamaktadır.

¹²⁹ Yıldırım, *Feqiye Teyran Divan Çeviri ve Analizi*, 37.

¹³⁰ Yıldırım, *Feqiye Teyran Divan Çeviri ve Analizi*, 37.

¹³¹ Sadını, *Feqiye Teyran*, 111; Mehmet Fatih Kardaş - Mehmet Veysi Babayigit, “‘Su Kasideleri’ ’nde Karşılaştırmalı Tematik Analizler: Feqiye Teyran ile Fuzuli Örneklemeleri”, *JOURNAL OF CURRENT DEBATES IN SOCIAL SCIENCES (CUDES)* 7(1)/7(1) (15 Mart 2024), 104-114.

Şiirlerin Dış Yapı(Şekil) Özellikleri Açısından Karşılaştırma Oranı

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ESERLERİN KONUSU DİLİ VE ÜSLUBU

3.1. Şiirlerin Konu, Bakış Açısı, Ana- Ara Fikir Açısından Karşılaştırılması

Her iki şairinde ismi Muhammed'tir. Feqi ile Fuzûlî neredeyse aynı çağlarda yaşamışlardır. Hem Feqi hem de Fuzûlî belli bir ilmi tedrisattan geçmişlerdir. Dini bilimlerde âlim ve dönemin sosyolojik meselelerine de hakimlerdi. Bu sebeple eserlerinde toplumun sorunlarını anlatırken sade ve belîğ bir dil kullanmışlardır. Her ikisi de şiirlerinde Allah, Peygamber, tasavvuf ve marifet konularını işlemiş olup gazel, kaside türü eserler vermişlerdir.

Her iki eserde su motifi kullanılmıştır. Su bazen şiirlerinde birer mürid/müslüman olur. Bazen ise suyun işlevi, kudreti ve hikmeti konu olur. Her iki şiirde su aşk sembolü olarak görüldüğü gibi vuslata varmak isteyen âşık olarak da görülür. Teyran da Fuzûlî de suyun akmasındaki maksadı aşka yolculuk olarak görür. Yine her iki şiirde kişileştirme yapılmış olup aynı zamanda su saflığın, berraklığın ve merhametin simgesi olarak ele alınmıştır. Feqi suyun güldeki tesirini anlatırken Fuzûlî'de suyun, gül büyütmedeki rolünü anlatır.

3.1.1. Kişileştirmeler

Ravza-i kûyuna her dem durmayup eyler güzâr

Âşık olmuş galibâ ol serv-i hoş-reftâra Su (11.beyit)

(Su durmadan sevgilinin makamına ulaşmak istiyor...

Su âşık olmuş servi gibi güzel salınışıyla sevgilisine ulaşmak istiyor.)¹³²

¹³² Pala, *Su Kasidesi*, 39.

Fuzûlî'nin yukarıdaki bu beytinde kişileştirme mevcuttur. Su âşık olan bir insana benzetilmiştir. Suyun gidiş amacının sevgiliye ulaşmak olduğunu belirtiyor. Sevgili olanın Hz. Muhammed olduğunu ve Peygamber'in olduğu yeri cennete benzetmektedir.

Su yolın ol kûydan toprağ olup dutsam gerek

Çün rakîbümdür dahi ol kûya koymam vare Su (12.beyit)

(Toprak gibi olup suyu engellemem gerek

Çünkü su rakibimdir onu bırakmam varacağı yere gitsin.)¹³³

Fuzûlî yukarıdaki beyitte suyu kendisine bir rakip olarak görüp onun da sevgiliye ulaşmaya çalıştığını vurgulamaktadır. Kendisini toprak olarak suyu durdurması gerektiğini vurgulayıp sevgiliye (Hz. Muhammed) gidecek olanın asıl kendisi olması gerektiğini vurgulamaktadır.

Yukarıda örneklendirdiğimiz gibi Fuzûlî kasidesinde kişileştirme sanatını kullanmaktadır. 32 beyitlik kasidesinde kişileştirme sanatını çokça kullanmıştır. Kişileştirmenin var olduğunu yukarıda verdiğimiz iki örnekle belirttiğimizden ve maksadımız hasıl olduğu için daha fazla örnek vermeye ihtiyaç duymadık.

Ji işqa kê her têt û têt

Heta kengî her bêt û bêt

Bo min bi bêt `heyranê kê y

Da ez bizanim qisetê (4.dörtlük)

(Kimin aşkıyla her daim akarsın,

Ne zamana kadar böyle devam edersin

¹³³ Pala, *Su Kasidesi*, 40.

Kime hayransın, söyle bana?
Ki ben bileyim bu meseleyi.)¹³⁴

Feqi yukarıdaki dörtlükte kişileştirme yapmıştır. Su âşık bir insana benzetilmiştir. Suyu amacı olan birisine benzetip suyla diyaloga girmiştir.

Ravza-i kûyuna her dem durmayup eyler güzâr

Aşık olmuş galiba ol serv-i hoş-reftâre Su (11. dörtlük)

(Senin cennet misali bahçene doğru akar

Galiba o da âşık olmuş servi yürüyüşlüye)¹³⁵

Fuzûlî kendisinin Peygamber'e olan aşkını su üzerinden anlatmaya çalışır. Suyun akmasının amacı servi yürüyüşlüye ulaşmasını istemesinden kaynaklandığını ifade eder. Suyun da kendisi gibi âşık olduğunu kendisinin sevgiliyi aradığı gibi suyunda suyu aradığını belirtir.

Xizmet dikî bê pê û dest

Ji kê ra dikî çend kûh û best

Baxo nego gavek vewest

Daîm diçî dengê te tê (7. dörtlük)

(Elsiz ayaksız hizmet edersin

¹³⁴ Karadeniz, *Feqiye Teyran Divan*, 25.

¹³⁵ Pala, *Su Kasidesi*, 39.

Bu dağ ve vadilerde kimi ararsın

Allah biraz dur demiyor mu.

Daima senin sesin geliyor.)¹³⁶

Yukarıdaki dörtlükte Feqi suyun gücünü ve sabrını dile getiriyor. Suyun daima ses çıkararak zikir ettiğini, suyun yorgunluğunu umursamadığını ve daima hizmet etmeye gayret ettiğini anlatır.

3.1.2. Suyun Hal ve Yapısı

Her iki şair de suyun yapısı, hareketi, rengi gibi suyun durumunu tasvir eden ifadeler kullanmıştır. Bazen suyun akışının sebebini, suyun bir arayış içerisinde olduğunu, suyun sahip olduğu aşkı dile getirmektedirler.

Ab-ı gündür günbed-i devvare rengi bilmezem

Ya mûhît olmuş gözümde günbed-i devvare Su (2. beyit)

(Su dönen gök kubbenin renginde midir?

Yoksa gözümdeki yaşlar mı gök kubbenin rengini kuşatmıştır bilemedim.)¹³⁷

Dengê te bi roj û şev

Taet dikî bê qelb û dev

Pê radibin ji mewc û kef

¹³⁶ Karadeniz, *Feqiye Teyran Divan*, 27.

¹³⁷ Pala, *Su Kasidesi*, 14.

Şîrîn ji rengê qudretê (8. dörtlük)

(Sesin gelir gece ve gündüz

Kalpsiz ve ağızsız ibadet edersin

Köpükler ve dalgalar oluşturursun

Mavi olmuş kudret rengin.)¹³⁸

Yukarıda Fuzûlî'nin beyitine baktığımızda suyun mavi rengini göğün maviliğinden aldığını ifade ettiğini görüyoruz. Suyun rengini tasvir eden Fuzûlî, kendisinden akan gözyaşının göğü kapladığını belirtmiştir. Fuzûlî, suyun rengini “günbed-i devvar rengi” ve “âb-gûn” ifadeleriyle mavi olduğunu aktarmıştır.

Feqi'nin 8. dörtlüğünü ele aldığımızda ise dörtlünün son mısrası suyun renginin ilahi kudretten aldığını ve mavi olduğunu ifade etmiştir. Feqi suyun rengini tasvir ederek maviliğini ifade etmiştir. Feqi suyun ağızsız ve kalpsiz bir şekilde köpürdeyerek Allah'a itaat ettiğini ve maviliğini ise Allah'ın kudretinden aldığını belirtmiştir.

Bu açıdan değerlendirdiğimizde hem Fuzûlî hem de Feqiye Teyran suyun maviliğine dikkat çekmiş ve suyun bir amaca hizmet ettiğini anlatmışlardır. Fuzûlî'nin yukarıda verdiğimiz beyitinde suyun renginin mavi oluşu gök kubeden kaynaklandığını Feqi'nin beyitine baktığımızda ise Feqi'nin suyun renginin maviliğini Allah'ın kudretinden aldığını ifade etmiştir. Sonuç olarak her iki şair de suyun rengini maviliğini tasvir etmiştir.

Ji emrekî ti tê bilez

Sewdaser î şubhetê ez

¹³⁸ Karadeniz, *Feqiye Teyran Divan*, 27.

Ji kê ra dikê çûna bilez

Vê serqutan û xizmetê (6. dërtlük)

(Bir emirle geliyorsun hızlıca

Benim gibi sende sevdalısın

Hızlıca kime bu gidişin

Bu itaat ve hizmetin kimedir.)¹³⁹

Feqi'nin dërtlüğüne bakıldığında suyun sürekli bir hareket halinde olduğunu ve bu hareketin sevdadan kaynaklandığını görüyoruz. Suyun dur durak bilmeyen gidişini sevgiliye olan hizmete bağlayan Feqi, kendisi de su gibi âşık olduğunu belirtir.

Ravza-ı kûyuna her dem durmayup eyler güzâr

Aşık olmuş galiba ol serv-i hoş-reftâre Su (11. dërtlük)

(Su daima senin cennete benzeyen bahçene doğru akar

Galiba su servi yürüyüşlü güzele âşık olmuş)¹⁴⁰

Fuzûlî, her daim suyun aktığını ve akışının ise aşktan kaynaklandığını yukarıdaki beyitte belirtiyor. Suyun akışının anlamsız olmadığını sevgiliye ulaşmak için aktığını sevgilisinin olduğu yerin ise cennet gibi bir yer olduğunu aktarmaktadır.

Feqi'nin 6. dërtlüğüne ve Fuzûlî'nin 11. beytine bakıldığında her iki şair de suyun âşık olduğunu ve suyun sevgiliye ulaşmak için aktığını hareket ettiğini ifade

¹³⁹ Karadeniz, *Feqiye Teyran Divan*, 27.

¹⁴⁰ Pala, *Su Kasidesi*, 39.

etmektedir. Dolayısıyla suyun akışını tasvir eden her iki şair suyun daima aktığını ve suyun amaçsız hareket etmediğini belirtmektedir.

3.1.3. Suyun Hikmeti ve Kudreti

Her iki şairde suyun amaçsız olmadığını ve suyun bir kudrete sahip olduğunu ifade eder. Aynı zamanda Allah'ın suda pek çok hikmeti var ettiğini ifade ederler. Her iki şair suyu bazen iyiliğin sembolü bazen de aşkın ve saflığın sembolü olarak aktarırlar.

Seyyid-i nev-i beşer deryâ-yı dürr-i ısıtîfâ'

Kim sepübdür mu'cizatı âteş-i eşrâre Su (17. beyit)

(İnsanların efendisi incilerin seçkini (Hz. Muhammed)

Kötülerin ateşine Peygamberin mucizesi su serpmiştir)¹⁴¹

Bîm-i dûzâh nâr-ı gam salmış dil-i sûzanuma

Var ümîdüm ebr-i ihsânun sepe ol nâre Su (29. dördlük)

(Cehennem korkusu yanık gönlüme gam ateşi salmış

İhsan bulutunun o ateşe su serpeceğine ümit varım)¹⁴²

Zahir kirin em çar bakir e

Ba û av û ax û agir e

¹⁴¹ Pala, *Su Kasidesi*, 49.

¹⁴² Pala, *Su Kasidesi*, 80.

Heywan hemî jê çêkir e

Dar û nebat û qîmetê (37. dörtlük)

(Bizi dört unsurdan var etti.

Hava, su, toprak ve ateş.

Bütün canlıları ondan yarattı,

Ağaç ve bitkileri de donattı.)¹⁴³

Subhan ji Me'bûdê li ser

Kî dê ji Xwudê kit xeber

Em çar bakir înane der

Genc bûn di kenza qudretê (35. dörtlük)

(Kusursuz yücelerdeki ilahım

Kim haber verecekse Allah'tan

Bizi dört unsurdan yarattı bizi

Hazineydik bulunduk kudret definesinden)¹⁴⁴

Heqîqeta çar cewheran

Ji me'rîfeta enasiran

Vemeşêre yar û biran

¹⁴³ Karadeniz, *Feqiye Teyran Divan*, 37.

¹⁴⁴ Karadeniz, *Feqiye Teyran Divan*, 37.

Bê fem bibêj vê hîkmetê (19. dörtlük)

(Dört cevherin hakikatı)

Unsurlar hakkındaki bilgiler

Sevgili ve kardeşlerden saklama

Ağızsız söyle bu hikmeti)¹⁴⁵

Fuzûlî'nin beyitlerine baktığımızda gönlüne düşen gamı ateşe, ihsanı ise su ile zıt unsurlar olarak karşılaştırmıştır. Su ümidi, ateş ise korkuyu sembolize ediyor. İkinci beyitte ateş kötülüğün tanımlanıcısı için kullanılırken su ise iyiliğin tanımlanıcısı olarak kullanılır. Su Peygamber'in mucizesi olarak verilirken ateş ise kötülerin zulümlerinin yansıması olarak verilir. Fuzûlî bu beyitlerde suyun temsil ettiği gücü ve hikmeti ön plana koymuştur.

Feqi'nin dörtlülerine baktığımızda ise ateş, su, hava ve toprak unsurları dikkat çekiyor. Feqiye Teyran bazen bu dört unsuru, anasır-ı erbaa, çâr bakır ve çâr cevher olarak belirtmektedir. 37. dörtlükte ise bu dört unsurun isimlerinin hepsini zikretmektedir. Teyran'a göre bu dört unsur Allah'ın lütfundan geldiğini ve Allah bütün yaratılmışları bu dört unsurdan var ettiğini belirtmiştir. Feqi suyu Allah'ın bir sırrı, lütfu ve hikmetinin yansıması olarak ön plana koymuştur.

Fuzûlî iki unsuru yani ateş ve suyu belirtmektedir. Feqi ise ateş, su, hava ve toprak olarak dört unsuru belirtmektedir. İki şairde suyun Allah'ın hikmetinin ve gücünün yansıması olarak bir amaca hizmet ettiğini belirtmektedir. Su her iki şiirde de temizlik ve hikmeti yansıtır.

Kılmağ içün tâze gül-zâr-ı nübüvvet revnakın

Mu'cizinden eylemiş izhar seng-i hâre Su (18.beyit)

¹⁴⁵ Karadeniz, *Feqiye Teyran Divan*, 31.

(Nübüvvet gül bahçesini tazelemek için

O, mucizesiyle mermerden su çıkarmıştır.)¹⁴⁶

Vê ‘illetê tekrar bike

Bes vê sirrê sitar bike!

Carek li min izhar bike

Da ez bizanim qissetê (16. dördlük)

(Bu asıl sebebi tekrarla

Yeter artık bu sırrı gizlediğin

Bir kere olsun bana açıkla

Ben bileyim bu hikâyeyi)¹⁴⁷

Bi dar û dinya setrem î

Avê bi Rebbê alemî

Tu hadis î yan qidem î

Yan tu nizanî hîkmetê? (23.dördlük)

(Dünyada ne yapacağımı şaşırmışım

Ey su alemlerin Rabbi için

¹⁴⁶ Pala, *Su Kasidesi*, 54.

¹⁴⁷ Karadeniz, *Feqiye Teyran Divan*, 29.

Söyle sen hadis misin yoksa kıdem misin?

Yoksa sende mi sebebini bilmiyorsun)¹⁴⁸

Gerçî ne meşrû ev suxen

Rojek ji bunyada mezin

Bihna qidem jê hate min

Yanê ji bunyada te tê (24. dörtlük)

(Aslında bu işler nâmeşrudur.

Bir gün büyük bir esasın içinde

Kıdem kokusu bana geldi

Yani bu koku senin esasındandır.)¹⁴⁹

Van tesbîhan ji kê ra dikî?

Remz û sirran vêk ra dikî

Hemyan ji Baxo ra dikî

Digerî ji mehra xurbetê (12. dörtlük)

(Bu tesbihatleri kimin için yaparsın

Aşikâr ediyorsun rumuz ve sırları

Hepsini Allah’a mı ediyorsun?

¹⁴⁸ Karadeniz, *Feqiye Teyran Divan*, 31.

¹⁴⁹ Karadeniz, *Feqiye Teyran Divan*, 31.

Gurbette mehîr ile dolaşıyorsun)¹⁵⁰

Fuzûlî'nin beytine baktığımızda Peygamber'in taştan su çıkarma mucizesine telmih yaptığını görüyoruz. Peygamber'in mucizesine ilahi hikmetin suya verdiği vazifeyi aktarmaktadır. Fuzûlî suyun hikmetini ve kudretini göz önünde bulundurup asıl amacın Resûlullah'a hizmet olduğunu aktarmaktadır.

Feqi'nin dörtlülerine bakıldığında ise suyun hikmetle ilahi sırları örttüğünü ve suyun Allah'a ait olduğunu her şeyin hadis olduğunu ve sudan kıdem kokusu geldiğini o da suyun ilahi hikmeti saflığıyla aktardığından kaynaklandığını aktarmaktadır.

Hem Fuzûlî hem de Feqiye Teyran suyun sırlar ve hikmetler barındırdığını suyun rahmeti ve kudreti yansıttığını ifade ettiğini aktarmaktadır. Suyun Allah'ın birer görevlisi olduğunu aktaran Fuzûlî ve Feqi suyun barındırdığı hikmeti ve kudreti veciz ifadelerle açıklamışlardır.

3.1.4. Suyun İşlevi

Fuzûlî ve Feqiye Teyran suyun yaptığı faaliyetleri ve güzergâhlarını aktarmışlardır. Rahmet ve kudret sıfatlarını kendisinde barındıran suyun etrafına yaptığı maddi ve manevi etkileri yansıtarak suyun yaptığı faaliyetlere değinmektedir.

Zevk-ı nîğundan aceb yoh olsa gönlüm çak çak

Kim mürûr ilen bırağur rahneler dîvâre Su (3. beyit)

(Senin kılıç gibi bakışlarından(zevkinden) gönlüm parçalansa da buna şaşılmaz

¹⁵⁰ Yıldırım, *Feqiye Teyran Divan Çeviri ve Analizi*, 38.

Öyle ki su da akarken duvarda yarıklar bırakır.)¹⁵¹

Geh geh sipî şubhetê şîr

Qet mislê te naçin çu şîr

Dengê te tê yar tête bîr

Meyla hebîb ji çûna te tê (9. dörtlük)

(Bazen bir süt gibi bembeyazsın

Hîçbir zaman senin gibi bir kılıç gitmez

Sesinle yar hatırıma gelir

Gidişinle yârımı hatırlatıyorsun)¹⁵²

Fuzûlî ve Teyran'ın şiirlerine bakıldığında ikisi de suyun kılıç gibi keskin olduğunu ve maşukunda etki bıraktığı anlamı görülür. Feqî suyun kılıç gibi olup hep yâri hatıra getirdiğini belirtirken, Fuzûlî'de suyun dağı deldiği gibi aşkında o şekilde aşğın gönlünü kılıç gibi deldiğini ifade ediyor.

Arızûn yadıyla nem-nâk olsa müjganum n'ola

Zâyi olmaz gül temennâsiyle virmek hare Su (7. beyit)

(Yanağının anılmasıyla kirpiklerim ılsansa ne olur.

Ziyan olmaz gül temennisiyle dikene verilen su boşa değildir)¹⁵³

¹⁵¹ Pala, *Su Kasidesi*, 17.

¹⁵² Yıldırım, *Feqîye Teyran Divan Çeviri ve Analizi*, 38.

¹⁵³ Pala, *Su Kasidesi*, 30.

Dar û nebat û le'l û dur

Heywan û esnafê di pur

Teyr û tuyûr û le'l û dur

Terkîb kirin vê wechetê (38. dörtlük)

(Hem ağaç hem bitki hem de inciler

Hayvanlar ve diğer çeşitler

Kuşlar ve diğer çanlar ve inciler

Bir düzende durdular bu şekilde)¹⁵⁴

Fuzûlî, suyun gülle olan münasebetini anlatırken Feqi de suyun hayvanla, bitkiler ve incilerle olan münasebetini anlatıyor. Her iki şair de suyun diğer canlılarla yaptığı faaliyeti dile getiriyor.

Feqi de Fuzûlî de suyun mücerret bir varlık olmadığını çevreleriyle belli münasebetleri olduğunu aktarmaktadırlar. Fuzûlî suyun güle ulaşmasının sevgiliye ulaşma durumunu aktarırken, Feqi de suyun hayvanlara, kuşlara ve bitkilere ulaşmasının faydalı bir iş olduğunu ifade etmektedir. Her iki şair de suyun ilişkileri olduğu varlıklarla yapılan faaliyetleri aktarmaktadır.

Fuzûlî suyun geçtiği yerleri, yaptığı faaliyetleri, suyun aşındırma kuvveti uygulaması, suyun güle bile hayat vermesi ve suyun rahmeti ile rahmet Peygamber'i olan Hz. Muhammed gibi etrafına hayat vermesini aktarmaktadır. Feqiye Teyran'da suyun yaptığı faaliyetleri Fuzûlî'nin aktardığı minvalde aktarmıştır. Suyun aşındırma gücü ve ilahi hikmetle yaptığı faaliyetleri aktarmaktadır.

¹⁵⁴ Karadeniz, *Feqiye Teyran Divan*, 37.

Eylemiş her katreden min bahr-ı rahmet mevc-hîz

El sunup urgaç vuzû' için gül-i ruhsâre Su (22. beyit)

(Her bir damladan binlerce rahmet denizi dalgalanmıştır

Abdest için el sürüp gül yanaklarına su çarpınca.)¹⁵⁵

Xizmet dikî bê pê û dest

Ji kê ra dikî çend kûh û best

Baxo nego gavek vewest

Daîm diçî dengê te tê (7. dörtlük)

(Elsiz ve ayaksız hizmet ediyorsun

Kime bu kadar boyun eğiyorsun

Allah bir an bile demedi durasın

Daima gdiyorsun sesin geliyor.)¹⁵⁶

Fuzûlî'nin beyitinde suyun abdest almadaki faaliyetleri anlatılmıştır. Abdest alındığı için suyun bir damlasının büyük bir manevi değere dönüştüğünü akfarmaktadır. Su Peygamber'in yüzüne değdiğinde ise bir damla suyun kıymeti denizlerdeki dalgalardan daha büyük bir kıymete sahip olduğunu aktarmaktadır. Her iki şair suyun zikir ve ibadetini vurgulayıp suyun değerini ortaya koymuştur.

¹⁵⁵ Pala, *Su Kasidesi*, 62.

¹⁵⁶ Yıldırım, *Feqiye Teyran Divan Çeviri ve Analizi*, 38.

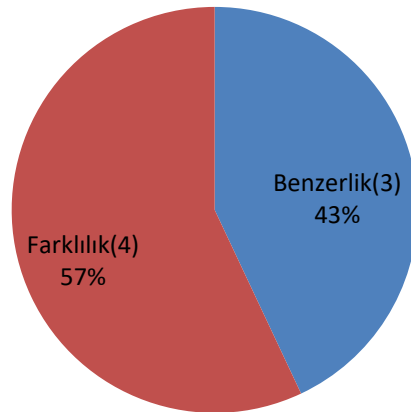
Feqi'nin dörtlüğüne bakıldığında suyun Allah için hareket halinde olduğu ve zikir ibadetini yapan suyun hareketleri tasvir edilerek aktarılmıştır. Dolayısıyla her iki şair, suyun manevi işlevi ve faaliyetiyle değer kazandığını ifade etmiştir.

Şiirlerdeki Konular ve Temalar

Su Kasidesi	Ey Av u Av
<i>Su Kasidesi</i> 'nde Peygamberimiz'in aşkı ile yanıp tutuşan ve Peygamberimiz'e ulaşmayı amaçlayan kişiyi "su" ya benzeterek ifade etmiştir.	<i>Ey Av u Av</i> şiirinde Allah'a âşık olan ve Allah'a ulaşmayı amaçlayan kişiyi "su"ya benzeterek ifade etmiştir.
<i>Su Kasidesi</i> 'nde şair suyu bazen âşık olan bir insana, bazen bülbüle, bazen toprağa veya bazen ise rakip bir şahsa benzetir. Şiirinde genel itibariyle kişileştirme yapan şair "aşkı" ön plana koymuştur.	<i>Ey Av u Av</i> şiirinde şair suyun daima sevgiliye ulaşmak için yollar gittiğini ve derviş gibi zikir halinde olduğuna vurgu yaparak suyu bir insana benzetmiştir. Şiirlerinde genel itibariyle kişileştirme yapan şair şiirde "aşkı" ön plana koymuştur.
Su şiirde temizlenme, gözyaşı, mürekkep, akma, zehir, sulama, nehir, hayat suyu, rahmet, içek, çiğ damlası, doyma, mürekkep, söndürücü, körlük, şifa ve mecnun gibi anlamlarda kullanılmıştır. Su sevgiliye ulaşmak için yollara düşen mecnun, bazende peygamberden dolayı pir ü pâk olduğunu aktarmıştır.	Su şiirde zahid, abid, lisan-ı hal ile Allah'ı anlatan bir kul, sır saklayan, halde hale giren ve hayat veren anlamlarında kullanılmıştır. Su Vahdetü'l Vücudu'n en belirgin sembolü olarak altarılmıştır.
Su, Tasavvuf edebiyatındaki Fenâ fi'r-Resûl (Resûlullah için kendinden vazgeçme) düsturuna en iyi örnek olabilecek şekilde bu şiirde işlenilmiştir.	Su Tasavvuf edebiyatındaki Fenâ fi'llâh (Allah dışındaki her şeyden vazgeçme) düsturuna en iyi örnek olabilecek şekilde bu şiirde işlenilmiştir
İlk 15 beyitte Fuzûlî, sevgiliyi en güzel şekilde tasvir ediyor. Aynı zamanda	Feqi ilk 25 dörtlükte suyun akışının, hal ve yapısının neden olduğunu suya soru

Fuzûlî, ilk 15 beyitte şiirdeki tüm maharetini ortaya koyuyor. Daha sonraki beyitlerde ise tasvir edip üstün özelliklerini anlattığı kişinin Hz. Muhammed olduğunu ve son iki beyitte ise Peygamber Efendimiz'in hürmetine Allah'tan mağfiret dileyip dua ediyor.	sorarak öğrenmeye çalışıyor. Daha sonra ise suyun akma sebebinin Allah'a ulaşmak olduğunu suyun Feqiye cevap vermesiyle anlıyoruz. Şiirin sonlarında ise Allah sevgisini tecrübe edenlerin suya böyle sorular sormaya ihtiyaç duymadığını dolayısıyla her şeyin lisan-ı haliyle Allah'a yakardığını aktarıyor.
Şair suyun maddi gücünü ve manevi anlamını nazar-ı dikkate vererek Peygamberimiz'in hem beşeri hem de Nebilik vasıflarının üstünlüğünü anlatıyor.	Şair suyun hem maddi gücünü hem de manevi yönünü nazar-ı dikkate vererek tüm mahlukâtın Allah'a yaklaştıkça su gibi değerleştğini ifade ediyor.
Fuzûlî'de aşk ve muhabbet, sevgi çerçevesinde inşa edilmiştir.	Feqi'de ise aşk ve muhabbet, tasavvufi/felsefi çerçevede inşa edilmiştir.

Şiirlerdeki Konular ve Temaların Karşılaştırma Oranları

Benzerlikler: Her iki şiirin temel konusu aşktır. Âşık olunan kişi şiirlerde farklı olmasına rağmen âşık olan kişi her iki şiirde de aslında aynıdır. Âşık olan kişi her iki şiirde aslında abid, zahid ve muttaki bir zâttır. Her iki şair, suyun maddi ve manevi gücünü ön plana koyarak aşkı anlatmaktadır.

Farklılıklar: Şiirlerde bahsedilen aşkın konusu Fuzûlî’de Peygamberimiz iken, Feqi’de ise Allah’tır. Fuzûlî’nin şiirinde bahsedilen amaç Peygamber’e ulaşmak iken Feqi’nin şiirinde varılmak istenen şey İlahi aşka ulaşmaktır. Kanaatimizce Fuzûlî’nin *Su Kasidesi*’nde *Fenâ fi’r-Resûl*, Feqiye Teyran’ın *Su Şiiri*’nde ise *Fenâ fi’llâh* düsturu işlenmiştir. Fuzûlî’nin şiirinde anlatılan Tasavvufta geçen *Fenâ fi’r-Resûl* kaidesini yani Hz. Peygamber’i görüyormuşçasına yaşamak ve ona benzemeye çalışmaktır. Feqi’nin şiirinde ise *Fenâ fi’llâh* düsturunu yani her an Allah’ı görüyormuşçasına hareket etmek Allah’ın sevgisine mazhar olmaya çalışmaktır. Şiirlerde suya yüklenen anlam ve işlev ise birbirinden farklıdır. Feqi şiirini tasavvufi/felsefi çerçevede anlatırken Fuzûlî ise -sevgi ve övgü çerçevesinde aktarmıştır.

3.2. Şiirlerin Dil ve Üslup Açısından Karşılaştırılması

Fuzûlî’nin eğitim gördüğü yerler bilinmemektedir. Feqi’nin eğitim gördüğü yerler bellidir. (Mir Hesene Medresesi, Davudiye Medresesi, Finike Medresesi gibi). Fuzûlî tekbir mahlas kullanırken, Feqi birden çok mahlas kullanıştır (Feqi, Mim- He- Dal, FeqiyeTeyran, Mim- He, Mıksi). Fuzûlî birden fazla dilde eser verirken Feqi sadece Kürtçe dilinde eserler vermiştir.

Ey Av u Av şiiri 46 dörtlükten oluşur. Fuzûlî’nin *Su Kasidesi* 32 beyitten oluşur. *Su Kasidesi* na‘at türünden ve Azeri Türkçesi ile yazılan bir eserken, *Ey Av u Av* şiiri irfani/felsefi türünden ve Kürtçe’nin Kurmanci lehçesi ile yazılan bir eserdir. *Ey Av u Av* şiiri Allah’ın hikmet ve yüceliğini anlatsa da kasidenin özelliklerini tam manasıyla taşımamaktadır. Kasideler genel itibarıyla aruz ölçüsü ile yazılırken *Ey Av u Av* şiiri aruz ölçüsüyle yazılmamıştır. Kasidelerin genellikle nazım birimi beyitlerden oluşur. *Ey Av u Av* Şiirinin nazım birimi dörtülerden oluşmaktadır. Fuzûlî’nin su şiiri, kaside

özelliklerini taşıırken Feqi'nin su şiiri kasidelerin özelliklerini taşımamaktadır. Ancak Feqiye Teyran'ın *Ey Av u Av Şiirini* kaside olarak değerlendirenler olsa da¹⁵⁷ Feqiye Teyran'ın *Ey Av u Av şiiri* kaside olarak değerlendirilmemektedir.

Fuzûlî'nin *Su Kasidesi* Peygamber Efendimiz'i ve ona duyulan aşkı anlatır. *Ey Av u Av şiiri* Allah'ın mevcudatı yaratması ve mevcudatın Allah'a olan kulluğunu anlatır. *Su Kasidesi*'nde Peygamberimiz'in merhameti, güzelliği, adanmışlığı ve fazileti suyun paklığına ve temizliğine benzetilirken *Ey Av u Av şiirinde* ise Allah'ın kâinatı kusursuz var etmesi, tüm mevcudatın Allah'a itaat etmesi ve ilahi aşkı suyun temizliğine ve hayatiliğine benzetilerek ifade edildiğini görürüz.

3.2.1. Yazılma Sebepleri

Fuzûlî'nin *Su Kasidesi* Peygamberimiz'i övmek, yüceltmek için yazılan bir naattır. Fuzûlî, suyun yapısı, hareketi ve işlevinden yola çıkarak Peygamberimiz'e olan özlemini ve onun rahmet, berket ve feyzini dile getirmektedir. Feqiye Teyran'ın *Ey Av u Av şiiri* ise suyun işlevi, yapısı ve hareketi üzerinden yaratılışı, hikmeti kudreti, itaat ve ibadeti anlatır.

Tıynet-i pâkini rûşen kılmuş ehl-i âleme

İktidâ kılmuş tarik-i Ahmed-i Muhtâre Su (16.beyit)

(Su Hz. Muhammed'in yoluna uymuş.

Tertemiz olduğunu âleme göstermiştir.)¹⁵⁸

Subhan ji Me'bûdê li ser

¹⁵⁷ Kardaş - Babayigit, “‘Su Kasideleri’ ’nde Karşılaştırmalı Tematik Analizler”.

¹⁵⁸ Pala, *Su Kasidesi*, 47.

Kî dê ji Xwudê kit xeber

Em çar bakir îname der

Genc bûn di kenza qudretê (35.dörtlük)

(Kusursuz yücelerdeki ilahım

Kim haber verecekse Allah'tan

Bizi dört unsurdan yarattı bizi

Hazineydik bulunduk kudret definesinden)¹⁵⁹

Fuzûlî'nin 16. beytine baktığımızda suyun Peygamber'e olan aşkı ve suyun Peygamberimiz'e olan yolculuğunu aktarır. Suyun Peygamberimiz'e olan yolculuğundan dolayı temiz olmuş ve temiz olduğunu bütün herkese ıspatlamıştır.

Feqiye Teyran ise su ile beraber dört unsurun (çar bakir) Allah'ın kudretinden meydana geldiğini Allah'ında her şeyi bu dört unsurdan var ettiğini aktarmaktadır. Suyun varlığı Allah'ın varlığına delil olarak getirir. Su üzerinden Allah'ın yaratma kudretini dile getirir.

Feqiye Teyran su üzerinden Allah'ı ve onun sıfatlarını aktarırken Fuzûlî de Peygamber Efendimiz'i anlatır. Feqi su üzerinden Allah'a yapılan ibadet ve zikri anlatırken Fuzûlî ise Peygamber'e varmak için yapılan her işin kişiyi yücelttiğini aktarmaktadır.

Zerre zerre hâk-i der-gâhına ister sala nûr

Dönmez ol der-gâhdan ger olsa pâre pâre Su (24. dörtlük)

¹⁵⁹ Karadeniz, *Feqiye Teyran Divan*, 37.

(Su zerre zerre onun eşiğinin toprağında nur saçmak ister

Parça parça olsa da o dergâhtan ayrılmak istemez)¹⁶⁰

Lew şev û rojan bê xew î

Ji mîhnetê lêk ditewî

Şevtariyan qet nahewî

Ji emrê (kê) bi lez ketî? (5. dörtlük)

(Gece ve gündüz uyumuyorsun

Mihnetle kıvrılıp bükülüyorsun

Karanlık gecelerde hiç durmuyorsun

Kimin emriyle böyle hızlı akıyorsun?)¹⁶¹

Fuzûlî, suyun Peygamberimiz’e ulaşmak için büyük bir çaba içerisinde olduğunu belirttikten sonra suyun etrafına nur saçmak istediğini belirtir. Fuzûlî suyun zerre olmasından kastı peygamberliğin gücü ve Peygamber’e olan sevginin önemini; nur saçmadan maksat ise Peygamber’in etrafını iman nuruyla aydınlatmasını belirtir.

Feqi ise suyun daima Allah’ın sevgisi için gece gündüz demeden yol aldığını belirtir. Suyun Allah’ın emriyle daima yollarda olduğunu vurgulayan Feqi, suyun Allah için şekilden şekile girip dur durak bilmeden aktığını belirtir.

Fuzûlî, suyun Peygamber Efendimiz için kendisinden geçerek sarhoşça dolaştığını; Feqi ise Allah için suyun tüm benliğinden uzaklaşarak vâzifedâr bir tutum

¹⁶⁰ Pala, *Su Kasidesi*, 69.

¹⁶¹ Yıldırım, *Feqiye Teyran Divan Çeviri ve Analizi*, 38.

içinde olduğunu belirtirler. Yani Feqi’de su kendisini Allah yoluna, Fuzûlî’de ise Peygamber Efendimiz yoluna adamıştır. Feqi su motofini kullanarak Allah’ı, Fuzûlî ise su motifini kullanarak Habibullah’ı edebi bir üslupla anlatmıştır.

3.2.2. Su Motifinin Kullanımı

Fuzûlî suyu saflığın, duruluğun ve masumiyetin sembolü olarak kullanır. Müslümanlar’ın su gibi olduğunu aktif bir rolde olması gerektiğini ve Peygamber Efendimiz ile daima irtibatlı olmaları gerektiğini vurgumaktadır. Aynı zamanda Fuzûlî, suyun karşısında duranları ise Peygamber’e karşı duranlar olarak tasvir eder. Zira Peygamber sevgilidir. Müslümanlar ise sevgiliye âşık olanlardır. Sevgiliye gitmeyi engelleyenler ise Müslüman olmayanlardır.¹⁶²

Feqiye Teyran ise suyu abd/kul olarak aktarır. Feqi Allah’a olan sevginin gücünü su üzerinden sembolize etmektedir. Su ibadet, zikir ve itaat eden salih kulu sembolize eder. Suyun tek amacı sevgiliye ulaşmaktır. Allah’a âşık olanın Allah’a ulaşmak için manevi doygunluk içinde maddi yorgunluğa girmesini aktarır. Aynı zamanda “su, şifa kaynağı olarak tasvir edilir, suyun temizliği ve canlılığı, Allah’ın yaratma ve iyileştirme gücünü simgeler.”¹⁶³

Tıynet-i pâkini rûşen kılmış ehl-i âleme

İktidâ kılmış tarik-i Ahmed-i Muhtâre Su (16.beyit)

(Su Hz. Muhammed’in yoluna uymuş.

Tertemiz olduğunu âleme göstermiştir.)¹⁶⁴

¹⁶² Kardaş - Babayiğit, “Su Kasideleri’nde Karşılaştırmalı Tematik Analizler”, 112.

¹⁶³ Kardaş - Babayiğit, “Su Kasideleri’nde Karşılaştırmalı Tematik Analizler”, 112.

¹⁶⁴ Pala, *Su Kasidesi*, 47.

Seyyid-i nev-i beşer deryâ-yı dürr-i ısıtîfâ'

Kim sepübdür mu'cizati âteş-i eşrâre su (17.beyit)

(O nev'i beşerin efendisi, seçilmiş incilerin deryası

Sebeptir O'nun mucizesi, kötülerin ateşine su serpmesi.)¹⁶⁵

Genc bûn di kenza eqdemî

Baxo ji işqa Ademî

Înane karê alemî

Zahir kirin vê sûretê (36. dörtlük)

(Hazineydik en eskiden

Âdem'e karşı oluştu Allah'ın sevgisi

Bu sebepledir ki bizi getirdi bu âleme

Bize bu şekli verdi sen görüyorsu)¹⁶⁶

Bê rahet û bê sekne î

Yan aşiqê Baxoy xwe î?

Yan şubhetê qelbê me î

¹⁶⁵ Pala, *Su Kasidesi*, 49.

¹⁶⁶ Karadeniz, *Feqiye Teyran Divan*, 37.

Ji emrekî bi lez kefî (2. dörtlük)

(Rahatta değilsin yerinde durmazsın

Yoksa sen Allah’a mı aşıksın?

Yoksa kalbimizi temizlemek için mi?

Bir emir üzerine acele ediyorsun.)¹⁶⁷

Fuzûlî suyu temizliğin sembolü olarak aktarırken aynı zamanda suyun temiz olmasının sebebini Peygamber’e gitme arzusundan kaynaklandığını belirtir. Fuzûlîye göre; Su Peygameber’in yolunda olup O’nun mübârek ellerinde bir mucizedir. Su rahmet sembolüdür. Ateş ise kötülüğün sembolüdür. Rahmet sembolü olan su Peygamber’in elinde kötülerin zulmn durduran bir mucizeye dönüşür.

Feqiye Teyran’ göre su dur durak bilmeyen Allah için şekilden şekile giren ve her hareketiyle Allah’ın varlığını ve emirlerini sembolize eden ve aynı zamanda Allah’ın saklı hazinesine muhafızlık eden vazifedâr salih biridir.

Fuzûlî, suyun Peygamber’e bakan yönüyle Peygamber’in merhametini, zalimlere bakan yönüyle de Peygamber’in mucizesinin kudreti olarak yansıtır. Feqi ise suyun varlık amacının Allah’a kulluk etmek olduğunu ve suyun Allah’ın sevgisini kazanmka için durmadan Allah’a kavuşmayı yansıtır.

Feqi suyun hareketinin sebebini ve suyun varlığını Allah’a ibadet eden ve Allah’a yaklaşan bir kul olarak sembolize ederken, Fuzûlî ise suyun varlık sebebini Resûlullah’a ulaşmak isteyen ve Resûlullah’ın mucizelerini yansıtan bir kulu sembolize eder.

Fuzûlî, suyu sevgilinin yüzünün tasviri, sevgiliye duyulan özlemi ve sevgilinin vasıflarının tasviri için kullanır. Sevgiliye olan aşkını su ile göl veya gl ile blbln

¹⁶⁷ Karadeniz, *Feqiye Teyran Divan*, 37.

aşkına benzeterek aktarır. Gül tasavvufi bilgi de Peygamber Efendimiz’le özdeşleşmiştir. Fuzûlî ise güle ulaşmak için her çapayı sarf eden suyu nazara vermiştir. Gül, Peygamber Efendimiz’i yansıtan bir motifken, su ise Fuzûlî’nin sevgisini yansıtan bir motiftir. Su nasıl güle ulaşmak için her çileye katlanmayı göze almışsa, Fuzûlî ise Peygamberimiz’in sevgisini kazanmak için her türlü manevi çileyi çeken biri olarak kendisini yansıtır.

Feqiye Teyran’ın *Ey Av u Av* şiirinde ise suya ilk olarak varlığın hakikatını öğrenmek için sorular sorar. Daha sonra suyun akışının sebepsiz olmadığını bir amaca hizmet için aktığını belirtir. Su tasavvufta temizliği, hayatı, kudreti ve rahmeti simgelediği gibi Feqi de şiirinde suyun bu özellikleri üzerinde durur. Su Allah’ın kudretinin yansıması, aşkın tecellisi ve hayatın anlamı olarak *Ey Av u Av* şiirinde kullanılmıştır. “Feqî’nin şiirlerinde su motifi, sonsuz aşkın ve evrenin özü olan Allah sevgisinin iki yüzünü derin bir şekilde yansıtmaktadır.”¹⁶⁸

Suya virsün bağ-ban gül-zarı zahmet çekmesün

Bir gül açılmaz yüzün tek virse bin gülzare Su (5. dördlük)

(Bahçıvan zehmet çekip gül bahçesini suya vermesin

Bin gül bahçesini suya verse senin gül yüzün gibi bir gül açılmaz)¹⁶⁹

Arızûn yadıyla nem-nâk olsa müjganum n’ola

Zâyî olmaz gül temennâsiyle virmek hare Su (7. beyit)

(Yanağının anılmasıyla kirpiklerim ıslansa ne olur.

¹⁶⁸ Kardaş - Babayiğit, “Su Kasideleri’ ’nde Karşılaştırmalı Tematik Analizler”, 111.

¹⁶⁹ Pala, *Su Kasidesi*, 25.

Ziyan olmaz gül temennisiyle dikene verilen su boşa değildir)¹⁷⁰

Da ez bîzanim vê sirê

Ji hindikî heya pirê

Ji me'neya vê gurgurê

Ji kê ra dikî vê taetê? (3.dörtlük)

(Bilsem senin bu sırrını

İster az ister çok olsun

Senden gelen bu gürlemeyi

Kime ediyorsun bu ibadeti.)¹⁷¹

Em çar teb'etan vêk ra did in

Hin ateş in hin barid in

Ji behra hewayê walidîn

Melbûs kirin bi vê wechetê (40. dörtlük)

(Biz dördüz verilen elbiseyi giyeriz

Kimimiz ateşiz, kimimiz soğuşuz

Hava deryasından doğmuşuz

¹⁷⁰ Pala, *Su Kasidesi*, 30.

¹⁷¹ Yıldırım, *Feqiye Teyran Divan Çeviri ve Analizi*, 37.

Bu şekilde gözükmemiz uygun görülmüş)¹⁷²

Fuzûlî'nin 5. beyitine bakıldığında gül ile su ilişkisinin aktarıldığı görülecektir. Gül bahçesini Müslümanlara en güzel gülü ise Peygamber Efendimiz'le ilişkilendirerek anlatmıştır. Suyun güle ulaşmak için sarf ettiği gayreti ise Peygamber'e âşık olan kişilerin gayreti olarak anlatmıştır. Gül bahçesindeki o nadide gülün güzelliği kesbi bir güzellik olmadığını Vehbi bir güzellik olduğunu aktaran Fuzûlî, o yüzden bahçıvanın güller bahçesini sulamasındaki gayretin beyhude olduğunu aktarmıştır. Yani peygamberlik makamının çalışarak değil İlahi bir ikram olduğunu gül ile suyu sembolize ederek aktarmıştır.

Su Kasidesi'nin 7. beyitinde güle ulaşmak için verilen çabanın beyhude olmadığını çaba harcarken yaşanan zorlukların ise gülü sevmenin bedeli olarak dikenle karşılaşmak olduğunu aktarmaktadır. Peygamber'i sevmenin zorlukları da beraberinde getirir diyen Fuzûlî, suyu, gülü ve dikenin sembolize ederek "*sevgi emek ister*" ve *sevgi ispat eder*" sözlerinin haklılığına vurgu yapmaktadır.

Ey Av u Av şiirinde ise su, Allah'a ibadetin her hal üzere olduğu ve bazı zikir hallerinin anlaşılamayacağına vurgu yapılmaktadır. Feqi, Allah'ın her şeyi dört esas üzerine yarattığını bazen hallerin mevsim halleri gibi değişkenlik arz ettiğini yani insanın haleti ruhiyesinin farklılık arz edebileceğini tasavvufi bir dille anlatıyor. Aynı zamanda varlık âleminde yaratılanların su, hava, toprak ve ateş üzerine denge de durup Allah'ın emrine boyun eğdiğini aktarıyor.

Her iki şaire bakıldığında birisi Fuzûlî, şiirini su, gül, diken ve toprak kavramları üzerine sembolize ederken Feqiye Teyran ise şiirini su, hava, ateş ve toprak üzerine insan ediyor. Fuzûlî verdiği kavramlar üzerine aşk, sevgi, özlem ve güzellik konularını inşa ederken, Teyran ise şiirinde verdiği kavramlar üzerine abd/kulluk, itaat, ibadet, zikir, yaratılış ve aşk gibi konular üzerine inşa etmektedir.

¹⁷² Yıldırım, *Feqiye Teyran Divan Çeviri ve Analizi*, 42.

3.2.3. Düşünce Bağlamındaki Farklılıklar

Feqiye Teyran ve Fuzûlî şiirlerini düşünsel bağlamda birbirlerinden tamamen farklı yazmışlardır. Fuzûlî, kasidesini Peygamber sevgisi, Peygamber övgüsü ve tasviri üzerine yazmıştır. Teyran ise *Ey Av u Av* şiirini varlık hakikatı üzerine yazmıştır. Fuzûlî'nin şiiri na'at olarak duygu yüklü anlamlar barındırır. Feqi'nin şiiri ise daha çok felsefi/tasavvufi anlamlar barındırır.

Fuzûlî, Peygamber'e duyduğu aşkı ve hayranlığı yoğun bir duygu seliyle ifade eder. Şiirinde genellikle Hz. Peygamber'in güzellikleri, faziletleri ve mucizeleri üzerinde odaklanır. Teması, duygusal bir içerik taşır ve şairin manevi bağlılığını vurgular. Öte yandan, Feqî'nin şiiri daha felsefi ve entelektüel bir yaklaşım sergiler. Şair, varlık hakikatine odaklanır ve su metaforunu kullanarak derin anlamlar yaratır. Teması, varoluşun hakikatini sorgulamak, suyun sembolizmi üzerinden tasavvufi ve felsefi düşüncelere dokunmak şeklindedir. Feqî'nin şiiri, düşünceyi ve hakikati araştırmaya yönelik bir çabanın ürünü olarak öne çıkar. Böylece, Fuzûlî'nin na'atı duygulara hitap ederken, Feqî'nin şiiri daha çok düşünsel ve entelektüel bir çerçevede şekillenir.”¹⁷³

Bi dar û dinya setrem î

Avê bi Rebbê alemî

Tu hadis î yan qîdem î

Yan tu nîzanî hîkmetê? (23.dörtlük)

(Dünyada ne yapacağımı şaşırmışım

¹⁷³ Kardaş - Babayiğit, “‘Su Kasideleri’ ’nde Karşılaştırmalı Tematik Analizler”, 112.

Ey su alemlerin Rabbi için

Söyle sen hadis misin yoksa kıdem misin?

Yoksa sende mi sebebini bilmiyorsun)¹⁷⁴

Me'rîfetê teftîş biken

Pirsan ji bûna bîş biken

Qenc vê qissê teftîş biken

Li arîfan kerahete (30. dörtlük)

(Öğrenmek için maarifeti araştırın

Öğrenmek için soruşturun

Bu hikâyeyi öğrenmek için araştırın

Arifler için soru sormak mekruhtur.)¹⁷⁵

Zahir kirin em çar bakir e

Ba û av û ax û agir e

Heywan hemî jê çêkir e

Dar û nebat û qîmetê (37. dörtlük)

(Bizi dört unsurdan var etti.

¹⁷⁴ Karadeniz, *Feqiye Teyran Divan*, 31.

¹⁷⁵ Karadeniz, *Feqiye Teyran Divan*, 33.

Hava, su, toprak ve ateş.

Bütün canlıları ondan yarattı,

Ağaç ve bitkileri de donattı.)¹⁷⁶

Yâ Hâbibâ'llâh yâ Hayre'l-beşer müştâkunam

Eyle kim leb-teşneler yanub diler hem-vâre Su (26.beyit)

(Ey Allah'ın en sevgilisi, Ey insanların en hayırlısı

*Susuzluktan dudağı kuruyanların su dilediği gibi bende seni dilerim)*¹⁷⁷

Ravza-i kûyuna her dem durmayup eyler güzâr

Âşık olmuş galibâ ol serv-i hoş-reftâra Su (11.beyit)

(Su her hal o güzel yürüyüşlü serviye âşık olmuş.

*O'nun cennet misali köyüne gidiyor.)*¹⁷⁸

Fuzûlî'nin beytine baktığımızda daha çok tasavvufî anlayışın yanında sevgi, Peygamber'e duyulan özlem ve Peygamber'i tasvir etme düşüncesi hâkim olduğunu görürüz. Fuzûlî'nin *Su Kasidesi*'nde *Fenâ fi'r-Resûl* kaidesi önümüze çıkmaktadır. Tasavvufi bir kavram olan *Fenâ fi'r-Resûl*; Allah Resûlü'nde kaybolmak demektir. Tüm benlikle kendini Resûlullah'ın yoluna adamaktır. İşte Fuzûlî'nin de aktardığı duygu yüklü düşünceler yukarıdaki beyitte de görüldüğü gibi insanın Allah Resûlü için kendinden vazgeçmesi düşüncesidir. Peygamber'e âşık olmak, Peygamber'i özlemek ve Peygamber'i tasvir etmek gibi düşünceler Fuzûlî'nin şiirine hakimdir.

Feqi'nin dörtlüklerinde ise Feqi, suya felsefi sorular sorarak yaratıcıyı ve yaradılışı sorgulamamızı sağlamıştır. Aynı zamanda her şeyin Allah'tan geldiğini ve

¹⁷⁶ Karadeniz, *Feqiye Teyran Divan*, 37.

¹⁷⁷ Pala, *Su Kasidesi*, 75.

¹⁷⁸ Pala, *Su Kasidesi*, 39.

her şeyin Allah'a döneceğini ifade etmiştir. Kısaca Feqi'de felsefî anlayış hâkim ve *Fenâ fi'llâh* kaidesi karşımıza çıkmaktadır. *Ey Av u Av* şiirinde *Fenâ fi'llâh*: suyun kendini Allah'a adaması, Allah'ın sıfatlarının hakikatını sormaya kendini memur etmesi ve suyun, varlığa dair her şeyi nazarımıza vererek Allah'ın sıfatlarını idrak etmeyi vurgulamasıdır.

Teyran şiirinde her şeyin Allah'tan geldiğine ve herkes gibi suyun da bir vazifesi olduğuna, suyun kararmayan kalbe, kor olmayan göze ve sağır olmayan kulağa lisan-ı haliyle Allah'ı anlattığına vurgu yapmaktadır.

Şiirlerin Dil- Üslup Açısından Karşılaştırılması

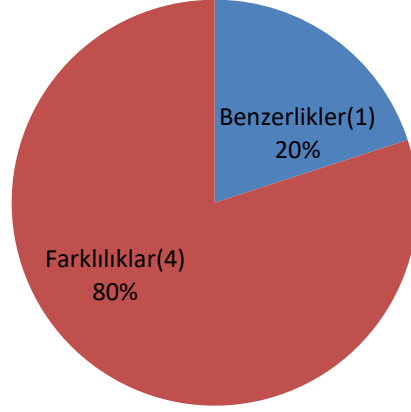
	Su Kasidesi	Ey Av u Av Şiiri
Dil	Azeri Türkçesidir.	Kürtçe'nin kurmanci lehçesidir.
Yabancı Kelimeler Kullanımı	Arapça ve Farsça kelimeler sayıca fazladır.	Arapça ve Farsça kelimeler daha azdır.
Soru ve Fiil Cümlesi	Şiirde 68 fiil cümlesi var. ¹⁷⁹ Soru cümlesi yoktur.	Şiirde 89 fiil cümlesi var. 15 soru cümlesi vardır.
En çok tekrarlanan kelime	Su kelimesidir. Su kelimesi yalın olarak 25 kere geçmiştir. Farklı normlarda toplam 36 kere su kelimesi geçmiştir.	Av kelimesidir. Av kelimesi şiirde toplam 11 defa geçmiştir.

¹⁷⁹ Özkan Öztekin, "Su Kasidesi'nin Dili Üzerine", *Çukurova Üniversitesi Türkolji Araştırmaları Merkezi* (2009), 4.

Üslup	Fuzûlî şiirinde çok sayıda edebi sanatlar kullanmıştır. Bir beyitin birden çok anlam içermesi ve farklı dillerde kelimelerin olması şiirin anlaşılması adına farklı görüşler ortaya çıkarmıştır. Fuzûlî kendi dönemi içerisinde her ne kadar sade bir dil kullanmış olsa da günümüz Türkçesinden bir hayli farklıdır. Fuzûlî suyu ön plana koyarak Peygamberimizi veciz ifadelerle anlatması Fuzûlî'nin kabiliyeti ve şahsına münhasırdır. Şiirde Hz. Muhammed'in(s.a.v) çeşitli vasıflarını suya benzeterek peygamberimizi övmüştür. Bu övgüleri suyun maddi ve manevi değerine atıfta bulunarak yapmıştır.	Feqi şiirinde edebi sanatlar kullanmıştır. Ancak şiirde ön plana konulan edebi sanatlardan ziyade şiirde anlatılmak istenen mesaj olmuştur. Feqi'nin şiirinde “sehl-i mümteni” kullanmıştır. Yani şiirde anlaşılan ilk anlamla beraber şiir, farklı anlamlarıda barındırmaktadır. Feqi'nin şiirde kullandığı Kürtçe, günümüz Kürtçesine çok benzemekte olup şimdi bile şiiri rahatlıkla anlaşılmaktadır. O yüzden Feqi'nin üslubu Yunus Emre'nin üslubuna çok benzetilmektedir.¹⁸⁰ Feqi şiirinde suyu ön plana koyarak Allah'ın sıfatlarını ve varlığını anlatmaktadır. Feqi, şiirini daha çok tasavvufi/felsefi bir dille yazmıştır.
-------	---	---

¹⁸⁰ Kıran, “[Pdf] Yitik Bir Aşk Ve Kürtlerin Yunus Emre'si”, 574.

Şiirlerin Dil ve Üslup Açısından Karşılatırma Oranı

Benzerlik: Her iki şiirde Arapça ve Farsça kelimeler mevcuttur. Fuzûlî ve Feqi şiirlerinde edebi sanatlar kullanmıştır. Ancak Fuzûlî şiirinde Feqi'den daha çok edebi sanat kullanmıştır. Fuzûlî'nin dili günümüz Türkçe'sinden uzakken kendi dönemi açısından değerlendirdiğimizde halk diliyle yazılmış bir şiir diyebiliriz. Feqi'nin şiiri ise oldukça sade ve günümüz Kürtçe'siyle birebir aynıdır.

Farklılıklar: Fuzûlî şiirini Türkçe, Feqi şiirini Kürtçe yazmıştır. Feqi'nin şiirinde 89 fiil cümlesi varken, Fuzûlî'nin şiirinde 68 fiil cümlesi bulunmaktadır. Fuzûlî'nin şiirinde soru cümlesi yokken Feqi'nin şiirinde 15 soru cümlesi bulunmamaktadır. Feqi'nin şiirinde av(su) sözcüğü 11 defa geçerken Fuzûlî'nin şiirinde su kelimesi 36 defa geçmektedir. Feqi'nin dili daha sade bir dil iken Fuzûlî'nin kullandığı dil Feqi'ye oranla daha sanatlı ve ağırdır.

SONUÇ

Fuzûlî'nin kasidesi ve Feqî'nin şiiri arasındaki bağlam sadece su değildir. Her iki şair farklı yerlerde olmuş olmalarına rağmen aynı duyguyla seslenebilmişlerdir. Her ikisi suyu bazen bir muallim bazen rahmet tecellisi bazen ise bir rakip olarak görmektedirler. Her iki şairin aşkları aynı, maşukları aynı ve haykırıışları aynıdır. Diller farklı olsa da duyguları aynıdır. Dertleri aynı dermanları da aynıdır. Fuzûlî, sevgiyi var edenin “sevgilisini” anlatır. Sevgilinin cemalini, merhametini ve letafetini eşsiz na'tı ile anlatır. Feqî ise her şey “aşkı var eden” için vardır der. Aşk varsa anlam vardır. Aşkın yolu berraktır. Aşkın kendisi de berrak ve paktır. Aşk soran akıl, iman eden kalptir. Hakikate ulaşmaktır. Ve ulaşmak içinde su gibi temiz kalıp ve durmadan devam etmek şarttır der Feqî felsefi/irfani şiirinde.

İslâm medeniyeti daima Allah ve Resûlü'ne gönül bağıyla bağlanan şahsiyetler ortaya çıkarmıştır. Kalbi akla, aklı da kalbe indirgemiş bir medeniyet, ancak İslâm'ın içinden tezahür edebilmiştir. Böyle bir medeniyet kelimeler ve cümleler çağlayanı olan şahsiyetler çıkarması gayet normaldir. Biz buna şaşırıyoruz. Bu şahsiyetlerin önünde saygıyla eğildiğimiz gibi bu şahsiyetlerin menbaı olan Kur'ân ve Sünnet'in azametine ve mucizeliğine bir kez daha şahit oluyoruz. İslâm dil, ırk, renk farkı koymaz. Hepsini zenginlik olarak görür. İnsanı insana gönül bağıyla bağlar. Böylece hedef bir olur, kelâm bir olur, imân bir olur, merâm bir olur ve saadet bir olur. Bu birlikle Feqiye Teyran ve Fuzûlî gibiler farklı yerlerde ve farklı dillerde de olsalar İslâm Medeniyeti içerisinde İslâm edebiyatının duvarını beraber inşa etmiş olurlar.

Sonuç olarak biz İslâm edebiyatının iki şaheseri sayılan Fuzûlî'nin *Su Kasidesi* ile Feqiye Teyran'ın *Ey Av u Av* şiirini kıyaslarken iki şiirin de ortak ve farklı noktalarını tespit etmeye çalıştık. Fuzûlî, kasidesinde Paygamber Efendimiz'i konu edinirken Feqî, şiirinde Allah'ı konu edinmektedir. Fuzûlî şiirinde duygu odaklı bir noktadan hareketle su, gül, bülbül, toprak ve ateş kavramlarını sembolize etmiştir. Bu konudaki şahsi fikrimizi ifade edecek olursak Fuzûlî, aşk ve muhabbeti ağırlıklı olarak ele alıp tasavvuftaki “*Fenâ fi'r-Resûl*”; yine aynı şekilde Feqiye Teyran ise Allah sevgisini ve kudretini su, hava, toprak ve ateş kavramları ile sembolize ederken “*Fenâ*

fi 'llâh” makamlarına işaret etmişlerdir. Feqi her şeyin Allah’ın sıfatlarının bir tecellisi olarak var olduğunu ve yaratılmışların Yaratan’a olan kulluğunu su metaforunu kullanarak aktarmıştır.

Hem Feqiye Teyran hem de Fuzûlî şiirlerinde kişileştirme sanatını kullanarak suyun hal ve hareketlerini, suyun işlevini ve suya verilen İlâhi hikmeti ele almışlardır.

Biz çalışmamızda iki şiirin şairlerini, şiirlerin konularını, şiirlerdeki edebi sanatları ve şiirlerin dil ve üsluplarını karşılaştırdık. Bu karşılaştırmada çeşitli sonuçlar elde ettik. Çalışmamızı karşılatırmalı edebiyatın usulleri çerçevesinde ele aldık. Karşılatırma sonuçlarını aşağıdaki tabloya işledik.

Feqiye Teyran’ın Su Şiiri ile Fuzûlî’nin Su Kasidesinin Karşılatırma Yönleri ve Benzerlik Oranları	
Karşılatırma Yönleri	Benzerlik Oranları
Şairlerin Hayatları ve Edebi Kişilikleri Arasındaki Benzerlik	%46 (Benzerdir)
Şiirlerdeki “Edebi Sanatlar” Arasındaki Benzerlik	%84 (Benzerdir)
Şiirlerin Dış Yapı (Şekil) Özellikleri Arasındaki Benzerlik	%25 (Benzerdir)
Şiirlerdeki Konular ve Temalar Arasındaki Benzerlik	%43 (Benzerdir)
Şiirlerin Dil- Üslupları Arasındaki Benzerlik	%20) (Benzerdir)

Yukarıdaki tabloda görülen sonuca göre şairlerin hayatı, edebi kişilikleri ve şiirlerinde işledikleri konular kısmen birbirine yakındır. Şiirlerin dış yapı ve üslupları arasındaki farklılık epey fazladır. Şairlerin şiirlerinde kullandığı edebi sanatlarda ise büyük bir benzerlikleri vardır.

Bu çalışma vesilesiyle iki şaheseri karşılaştırıp İslâm edebiyatının aslında farklılıklar içinde zenginliği barındırdığını aktarmaya çalıştık. Aynı zamanda İslâm'ın ve sanatının evrensel değerler taşıdığını dilleri, renkleri ve milletleri aşan bir büyüklükte olduğunu aktarmaya gayret ettik. Bu çalışmada İslâmî Kürt edebiyatının ve Türk İslâm edebiyatının birbirine anlamca ve gayece ne kadar yakın olduğunu belirlemek istedik. Amaçlarının Allah'ı ve Resûlü'nü yüceltmek olduğunu, dilin ve kültürün ise buna araç olduğunu anlatmayı hedefledik.

KAYNAKÇA

- Abiha, Birsal Çağlar. “Mitolojiden İnsana Dört Unsur Üzerine Bir İnceleme”. *BENGİ Dünya Yörük-Türkmen Araştırmaları Dergisi* 2018/1 (11 Mayıs 2018), 38-56.
- Adak, Abdurrahman vd. “Gora Feqiyê Teyran”. *Nubihar Akademi* 1/1 (01 Mart 2014), 111-120.
- Adak, Abdurrahman. “Tarihi Devirlere Göre Klasik Kürt ve Türk Edebiyatları Arasındaki Münasebetler”. Erişim 15 Haziran 2024. <https://www.academia.edu/3>.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî. *el-Müsned*. nşr. Ebû Hâcir Muhammed Saîd Besyûnî. Beyrut: y.y., 1405/1985.
- Akcan, Sacide. *Fuzûlî'nin Leylâ ve Mecnûn'uyla Shakespeare'in Romeo ve Juliet'inin karşılaştırılması*. Dicle Üniversitesi, Doktora Tezi, 2021.
- Aktulum, Kubilay. *Metinlerarası İlişkiler*. Ankara: Öteki Yayınevi, 2000.
- Akyar, Nevfel - Sayar, Süleyman. “Zerdüşî Cenaze Geleneklerinde Düalizm”. *Balıkesir İlahiyat Dergisi* 4/2 (20 Aralık 2018), 55-80.
- Alpaslan, G. Gonca Gökalp. “Metinlerarası İlişkiler Işığında Cemal Süreya Şiirinin Bileşenleri”. *Journal of Turkish Studies* 4/Volume 4 Issue 1-1 (29 Ağustos 2024), 435-463. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.553>
- Aytaç, Gürsel. *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*. Say Yayınları, 2013.
- Bayram, Yavuz. “Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi ve Bir Uygulama”. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 16 (01 Aralık 2004), 69-93.
- Buhari, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail. *el- Cami'us Sahih*. Riyad: Daru Selam, 2000.
- Büyükyıldırım, Ayşe. “Kültürümüzde ve Edebiyatımızda Su”. *Geleneksel Türk Sanatı'nda ve Edebiyatımız'da Su*. 37-41. Ankara: ASKİ Genel Müdürlüğü Yayınları, 2013.
- Cihani, Perwiz. “Feqiyê Teyran'ın Şiirlerinde Üslup”. *Bingöl Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü Dergisi* 5/10 (30 Aralık 2019), 101-122.
- Çalışkan, Adem. *Fuzûlî'nin Su Kasidesi ve Şerhi*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1992.
- Çalışkan, Adem. “Şerh Teorisi ve Divan Şiirine Uygulanması: Fuzûlî'nin Su Kasidesi'nin Bazı Beyitlerinin Şerhi”. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 2022.

- Dağılma, İbrahim. “Aşk ve Sevdâ Şairi Feqiye Teyran”. *I. Uluslararası Zap Havzası Uleması Sempozyumu Bildiriler Kitabı* 2. cilt. <https://www.academia.edu/41261022/>
- Demirbağ, Ömer. “Su Kasidesi’nde ‘Özgünlükler’ Üzerine”. *Hikmet - Akademik Edebiyat Dergisi* 14 [BAHAR 2021] (30 Nisan 2021), 39-53. <https://doi.org/10.28981/hikmet.873673>
- Demirel, Hamide. *The Poet Fuzûlî*. Ankara: The Ministry of Culture, 1991.
- Doğan, Muhammet Nur. *Fuzûlî Leyla Mecnun Metin ve Düz Yazıya Çeviri Notları ve Açıklamalar*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1. Basım, 2000.
- Ebu Davûd, Süleyman b. Eş’as es- Sicistani. *es- Sünen*. Riyad: Daru’s Selâm, 2000.
- Elkatmış, Veysel. “‘Etkilenme Endişesi Çerçevesinde’ Hâfız - Fuzûlî Karşılaştırması”. *Bayterek Uluslararası Akademik Araştırmalar Dergisi* 1/2 (31 Aralık 2018), 190-218.
- Erdem, Mustafa. “Hristiyanlıktaki Vaftiz Anlayışı Üzerine Bir Araştırma”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 34/1-4 (01 Haziran 1993), 133-154.
- Gemi, Ahmet. “Feriduddin Attar’ın Etkisinde Gelişen Gülşehri ve Feqiye Teyran’ın Şeyh San’an Hikayelerinin Mukayesesi”. *Journal of International Social Research* 9/45 (30 Ağustos 2016), 107-107. <https://doi.org/10.17719/jisr.20164520590>
- Hassanpour, Amir. *Kürdistan’da Milliyetçilik ve Dil 1918-1985*. Avesta Basın Yayın, 2005.
- İpekten, Haluk. *Fuzulî: Hayatı, Edebi Kişiliği Eserleri Ve Bazı şiirlerinin Açıklamaları*. Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1973.
- Karaca, Fahri. “Berawırdkırinek Lı Ser Qesideya Avê ya Fûzûlî û Helbesta Ey Av û Avê ya Feqiye Teyranî jı Aliyê Hêmana Avê ve”. *Bingöl Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü Dergisi* 7/13 (16 Aralık 2021), 9-35.
- Karadeniz, Ali. *Feqiye Teyran Divan*. İstanbul: Nubihar Yayınları, 2. Basım, 2022.
- Karahan, Abdulkadir. “Fuzûlî”. Ansiklopedi. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 1996. Erişim 14 Mayıs 2024. <https://İslâmansiklopedisi.org.tr/Fuzûlî>
- Karak, M. Zana. “Bandora Fuzûlî li ser Pertew Begê Hekkarî: Mînaka Xezela ‘Her Nebit Ya Reb’”. *The Journal of Mesopotamian Studies* 6/1 (31 Mart 2021), 97-127. <https://doi.org/10.35859/jms.2021.829141>
- Kardaş, Mehmet Fatih - Babayiğit, Mehmet Veysi. “‘Su Kasideleri’ ’nde Karşılaştırmalı Tematik Analizler: Feqîyê Teyran ile Fuzûlî Örneklemeleri”. *JOURNAL OF CURRENT DEBATES IN SOCIAL SCIENCES (CUDES)* 7(1)/7(1) (15 Mart 2024), 104-114. <https://doi.org/10.29228/cudes.75107>

- Karlığa, H. Bekir. “Anâsır-ı Erbaa”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 1991. Erişim 14 Mayıs 2024. <https://İslâmansiklopedisi.org.tr/anasir-i-erbaa>
- Kemal, Yaşar. *Karınca'nın Su İçtiği / Bir Ada Hikayesi 2*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2016.
- Kılınç, Abdülhakim. *Fuzûlî Divanı*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2021.
- Kıran, İsmail. “Yitik Bir Aşk ve Kürtlerin Yunus Emre’si: Feqiye Teyran”. Erişim 23 Mayıs 2024. <https://www.acarindex.com/sosyal-bilimler-arastirma-dergisi/yitik-bir-ask-ve-kurtlerin-yunus-emresi-feqiye-teyran-1291340>
- Kitab-ı Mukaddes. “Yaratılış”. *Yaratılış*. 10-14. İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 2011.
- Köprülü, Fuad. ““Fuzûlî”, İslâm Ansiklopedisi”. *Fuzûlî*. 686-689. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi, 1947.
- Mazıoğlu, Hasibe. *Fuzûlî - Hafız / İki Şair Arasında Bir Karşılaştırma*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1956.
- Mengi, Mine. “Sehl-i Mümteni”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 23 Mayıs 2024. <https://İslâmansiklopedisi.org.tr/sehl-i-mumteni>
- Meriç, Cemil. *Kırk Ambar 1 / Rûmuz-ül Edeb*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2016.
- Özel, Ahmet. “Feqiye Teyran”. *Feqiye Teyran*. TDV Web: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2020. <https://İslâmansiklopedisi.org.tr/faki-yi-teyran>
- Öztekin, Özkan. “Su Kasidesi’nin Dili Üzerine”. *Çukurova Üniversitesi Türkolji Araştırmaları Merkezi*. 2009
- Öztürk, Erdem Can. *Su Kasidesi Şerhi*. Ankara: İksad, 2022.
- Pala, İskender. *Su Kasidesi*. İstanbul: Kapı Yayınları, 2021.
- Paşa, Mehmed Hurşid. *Seyahatnamei Hudud*. çev. Alaattin Eser. Simurg Yayınları, 1997.
- Rousseau, A.M. - Pichois, CI. *Karşılaştırmalı Edebiyat*. çev. Mehmet Yazgan. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı, 1994. <https://www.nadirkita.com/karsilastirmali-edebiyat-a-m-rousseau-ci-pichois-kitap34938658.html>
- Sadınî, M. Xalid. *Feqiye Teyran Divanı*. İstanbul: Nubihar Yayınları, 5. Basım, 2011. <https://www.fidankita.com/feqiye-teyran-5>
- Sadını, M. Xalid. *Feqiye Teyran*. İstanbul: Nubihar Yayınları, 2011.

- Safa, Necla. *Tasavvufi Ve Psikolojik Bir Bakış Açısıyla Su Mucizesinin Bilimsel İncelenmesi*. Dicle Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Samancı, Metin. “Fuzûlî’nin Şiirinde Önemli Bir Anahtar Kavram: Toprak”. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi* 1/1 (31 Aralık 2017), 41-60. <https://doi.org/10.34083/akaded.370518>
- Saraç, M. Ali Yekta. *Klasik Edebiyat Bilgisi: Belagat*. Gökkuşbu, 2010.
- Sarıçiçek, Ramazan - Kavruk, Hasan. “Metinlerarası İlişki Bağlamında Niyâz-î Mısırî ile Ahmed Kuddûsî’nin ‘Dost Dost’ Redifli Şiirleri”. *AKRA Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi* 8/22 (30 Eylül 2020), 259-272. <https://doi.org/10.31126/akrajournal.756689>
- Şahin, Ebubekir S. “Şairle Sultan Arasında ‘İltifat’: Fuzulî’nin Kanunî Medhiyeleri”. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı* 16/24 (27 Nisan 2018), 389-405. <https://doi.org/10.17518/canakkalearastirmalari.419279>
- Tieghem, Paul Van. *Mukayeseli Edebiyat*. İstanbul: Büyüyenay, 2017. https://www.kitapyurdu.com/kitap/mukayeseli-edebiyat/422988.html&manufacturer_id=196264
- Melayê Ciziri Divan*. çev. Osman Tunç. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2012.
- Urgan, Mina. *İngiliz Edebiyatı Tarihi*. Yapı Kredi Yayınları, 2020.
- Xani, Ehmedê. *Mem û Zîn*. çev. Kadri Yıldırım. İstanbul: Avesta Yayınları, 2014.
- Yıldırım, Kadri. *Ehmedê Xanî’nin Fikir Dünyası*. ed. Davut Özalp. İstanbul: AKYAD, 2011.
- Yıldırım, Kadri. *Feqiye Teyran Divan Çeviri ve Analizi*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2022.
- “Feqiye Teyran’a ait olduğu düşünülen mezar taşı bulundu - [İLKHA] İlke Haber Ajansı”. Erişim 15 Mayıs 2024. <https://ilkha.com/gundem/feqiy-teyrana-ait-oldugu-dusunulen-mezar-tasi-bulundu-75285>

EKLER

Fuzûlî'nin Su Kasidesi

کیم بود کلو دوتشان اودلاره قتل چاره صو یاجی ط اولش کوزمدن کتبد دواره صو کیم مرورایله یراقور رخنه دل دیواره صو احتیاط ایلن ایچر هر کیمده اولسه یاره صو برکل آچلر یوزک تک ویرسه یک کلاره صو خامه ک باققدن اینسه کوزلینه قاره صو ضایع اولر کل نمنا سیه ویرمک خاره صو خیردر ویرمک فرا کو کیمده ییاره صو صوسزم برکز بو صحراده بنمچون آره صو نینه کیم مسته می اجمک خوش کلورده یاره صو عاشق اولش غالب اول سر و خوش رفتاره صو چون رفیق دردی اول کویه قویمن واره صو کوزه ایلک طیراغم صو ک آنکله یاره صو دامن دوت ایاغینه دوشه یالواره صو کل بوداغینک مزاجنه کیره قورناره صو اقتدا قتلش طریق احمد مختاره صو	صاحبه ای کوز اشکدن کوکده کی اودلاره صو آبکوندر کتبد دوار رنکی بلزم ذوق یغکدن عجب یوق اولسه کوکلم چاک چاک وهم ایلن سوبلر دل مجروح ییکک سوزین صویه ویرسون باغبان کلرای زحمت چکسون اوخشده بلز غبارخی محرد خطکه عارضک یادیه نمناک اولسه مزکلم نوله غم کوئی ایغه دل ییاردن یغک دریغ ایسته ییکک کوکل هجرنده شوق ساکن ایت من لیک مشتاقیم زهاد کوز طالی روضه کویه هر دم دورم یوب ابلر کذار صوبولن اول کویدن طیراق اولوب دونم کرک دست بوسی آرزوسیه کر او اورم دوستلر سروسر کشاک قبلور قری نیازدن سکر ایچمک استر بلبلک قانن مکر برنکیله طینت پاکینی روشن قتلش اهل عالم
سید نوع بشر دریای در اصطفا کیم سب و بدر معجزاتی آتش اشراره صو	
معجزدن ایلش اظهار سنک خاره صو یتش اندن یک ییک آتش خانه کفاره صو پرمقندن یردیکی شدت کوئی انصاره صو خصمی صوابیسه دور البته زهرماره صو ال صونوب اورغچ وضو ایچون کل رخساره صو باشنی طاشدن طاشه اوروب کرر آواره صو دو نمراول درگاهدن کر اواسه پاره پاره صو ایله کیم دفع خنار ایچون ایچر مختاره صو ایله کیم لب تشنه لریانوب دیلر همواره صو شبنم فیضک یتوهش ثابت و سیاره صو حاجت اولسه مرقدک تجدید ایدن معماره صو وار ایدم ایراحساک سیه اول تاره صو ایر نیساندن دوتن تک لؤلؤ شهواره صو	قلمچیون تازه کلزار نیوت رونق معجزی بر بحر بی پایان ایش عالمده کیم حیرت ایلن پرمقن دیلر کیم اینسه استماع دوستی کر زهرمار ایچسه اولور آب حیات ایلش هر قطره دن یک بحر رحمت موج خیر خاصک باینه یتیم در عمر در متصل ذره ذره خاک درگاهینه استر صاله نور ذکر نعمت وردنی درمان ییلور اهل خطا یا حبیب الله یا خیر البشر مشتاقکم سندن اول بحر کرامت کیم شب معراجده چشمه خورشیددن هر دم زلال فیض ایت بیم دوزخ نار غم صالمش دل سوزانمه ین نعمتکدن کهر اولش فضولی سوزلری
اومدوغم اولدر که دوزخ حشر محروم اولین چشمه وصالک ویره بن تشنه دیداره صو	

Bahçesaray Feqiye Teyran Mezarı Ziyaretimizden

FEQİYÊ TEYRAN

Feqiyê Teyran Kürt Edebiyat tarihinde önemli bir yere sahiptir. Diğer bütün eski Kürt Şairleri gibi bir İslam bilgini olan Feqiyê Teyran İslami bir aile içinde büyümüş, İslam'ı hakkıyla yaşamış bir şairdir. Onun doğum yılı üzerine birçok şey söylemişlerdir. Kendi şiirlerinde belirtildiğine göre Hicri 971'de dünyaya gelmiştir. Miladi takvime göre 1561 veya 1563'tür. Mîm û Hê 70 felek çûn ji hicretê dewran gelek çûn Sal 1041 çûn Ev xezel anî diyarê Şiirinde bu şiiri yazdığında yetmiş yaşında olduğunu ve hicretin üzerinden 1041 yıl geçtiğini belirtiyor.

Feqiyê Teyran Hakkari'nin Muks Köyü'nde doğmuştur. Muks veya Miks şimdi Van'ın Bahçesaray ilçesine bağlıdır. Feqiyê Teyran asıl ismi dörtlüğünde de belirtildiği gibi Muhammed'tir.

Feqiyê Teyran dî dîroka we'jaya kürdide xwedî ciheî herî girînge. Ew jî wekî helbestvanê kurd En din zanistê ola îslamêye. Feqiyê Teyran dî zîkê malbateka îslamîde mezinbûye. Ola îslamê dî nava jiyana xwe da jî wekî rengê bî kar anîye. Lî ser rojbûna wî lî kolî pîr çîştên çûda dibêjin jî mirovî. Wekî ku vê helbesta qesw jî anîye ser zîman dî şalname Hicride 971 de hatiye dinê. Lî goriya şalname Miladîde dî sala 1561 anjî 1563 ye. Mîm û Hê 70 felek çûn ji hicretê dewran gelek çûn Sal 1041 çûn Ev xezel anî dî yêyare. Wekî ku ve helbesta xwesw jî anîye ser zîman 70 salîye u lî ser hicretêda 1041 sal derbas bûye. teyran navêwî yê rast wekî ku helbesta xwedî anîye zîman